

Minkälaista kirkkoa Luther tahtoi?

Kirjoittanut
A. Aijal Uppala [ent. Wegelius]
pastori

Sisältää myös piispa J. Gummeruksen esittämän
Lutherin kirkkokäsitteen arvostelua sekä viittauksia
Suomen kirkollisiin oloihin.

Suomen Tunnustuksellinen Luterilainen Kirkko
Rajakatu 7, 15100 Lahti
www.luterilainen.com
2008

LUKIJALLE

Pastori A. Aijal Uppala (ent. Wegelius) laati tämän kirjoituksen 1920 ja 1930- lukujen taitteessa. Se julkaistiin kirjasena Suomen Vapaan Evankelis-Luterilaisen Kirkon toimesta v. 1930.

Kirja on ollut kauan loppuunmyyty. Tekijä on käyttänyt silloin käytettävissä olleita käännöksiä ja monin paikoin itse saksankielestä tekemiään käännöksiä. Tähän laitokseen on otteet Raamatusta kirjoitettu v. 1933 / 1938 käännöksen mukaisina. Lainaukset Tunnustuskirjoista, Lutherin Kirkkopostillasta ja Galatalaiskirjeen selityksestä on tässä julkaisussa kirjoitettu A. E. Koskenniemen käännöksistä, jos muuta ei ole ilmoitettu: 'Tunnustuskirjat' 1948, 'Kirkkopostilla' 1941-1944 ja 'Galatalaiskirjeen selitys' 1932. Lukijalle tiedoksi, että Lutherin kirjasta 'Seurakunnan oikeudesta...' on nyt käytettävissä uudempi, M. Särelän käännös 1999 (STLK:n julkaisu 'Seurakunnan oikeudesta ja saarnavirasta').

Oikeinkirjoitusta ja kieliasua on tässä paikoin varovasti nykyaikaistettu. On lisätty systemaattinen otsikoiden numerointi.

Suomen Tunnustuksellinen Luterilainen Kirkko

SISÄLLYS

1. JOHDANNOKSI	4
2. LUTERILAISEN USKONPUHDISTUKSEN TARKOITUS JA MERKITYS myös käsiteltävän kysymyksemme kannalta.....	6
3. MITÄ LUTHER OPETTI KRISTILLISESTÄ KIRKOSTA?	8
4. ERILAISIA KÄSITYKSIÄ PAIKALLISSEURAKUNNISTA eli näkyvästä kirkosta	10
4.1 Lahkollinen seurakuntakäsitys	10
4.2 Nykyaikainen kansankirkkoate	11
4.2.1 Kansankirkkoaatteesta yleisesti.....	11
4.2.2 Esimerkkejä Suomen nk. evankelisluterilaisesta kansankirkosta	11
4.3 Raamatullinen oppi seurakunnasta	15
5. MILLAISTA KIRKKOA LUTHER TAHTOI	17
5.1 Tahtoiko Luther lahkollisen seurakuntakäsityksen mukaista kirkkoa?	17
5.2 Tahtoiko Luther nykyaikaisen kansankirkkoatteen mukaista kirkkoa?	17
5.3 Tahtoiko Luther Raamatun mukaista apostolista kirkkoa eli seurakunnallisuutta?	30
5.4 Lutherin seurakunta-käsite Kristittyjen ja paikallisseurakunnan oikeudet ja valta osoitettu ja tunnustettu	33
5.4.1 Lutherin 'kypsymisvaihe'	33
5.4.2 Paavin aneet ja Lutherin teesit.....	34
5.4.3 Leipzigin väittely	35
5.4.4 Kirja 'Paavin vallasta' v. 1519	36
5.4.5 Kirja 'Saksan kansan kristilliselle aatelille' v. 1520.....	37
5.4.6 Kirjoitus Prieriasta vastaan v. 1520.....	39
5.5 Luther ja paikallisseurakuntien toiminnan järjestäminen	40
5.5.1 Luther tahtoi ryhtyä ja ryhtyi toimimaan tämän raamatullisen seurakunta-käsitteen mukaisesti yksittäisten paikallisseurakuntien toiminnan järjestämiseksi.....	40
5.5.2 Ensisijaisia päätettäviä ja menettelytapa	43
5.5.3 Kirkollinen uudistustyö ja sen tarkoitus	53
5.5.3.1 Kirja 'Saksalainen messu' v. 1526.....	54
5.5.3.2 Uudistukset Leisnigin seurakunnassa n. vv. 1522-1523.....	58
5.5.3.3 Kirja 'Seurakunnan oikeudesta ja vallasta arvostella kaikkea oppia sekä kutsua, ottaa ja erottaa opettajia' v. 1523	62
5.5.3.4 Kirja seurakunnallisten olojen järjestämisestä ('Seurakunnan paimenen valitsemisesta ja asettamisesta Prahan kaupungin hallitukselle ja seurakunnalle') v. 1523	64
5.5.3.5 Nk. 'Homborgilainen ehdotus' v. 1526	69
5.5.3.6 Seurakuntien tarkastus	71
5.5.3.7 Kirja 'Kehotus Augsburgin valtiopäiville kokoontuneille papeille' v. 1530.....	72
5.5.3.8 Luther pysyi tunnustamassaan seurakuntakäsityksessä ja toivoi sen toteutumista elämänsä loppuun asti	77
5.6 Suhtautuminen maalliseen hallitusvaltaan ja nk. konsistoreihin	79
6. LUTHERIN KIRKOLLISEN UUDISTUSTOIMINNAN TULOKSIA	83
7. ONKO LUTHERIN TOIVE TOTEUTUNUT: valtiosta riippumattomien kristillisten paikallis- seurakuntien tai kirkkojen muodostuminen raamatullisen seurakuntakäsityksen mukaan?	85
8. TUTKIMUKSEMME TULOKSEN TARKASTELUA	90
9. PIISPA J. GUMMERUKSEN ESITTÄMÄN Lutherin seurakuntakäsityksen arvostelua ..	94
10. LISÄHUOMAUTUKSIA Lutherin seurakunta-käsitteen käsittelystä Suomen ev. lut. valtiokirkon piirissä ennen ja nyt	102
11. PÄÄTÖSSANAT	108

1. JOHDANNOKSI

Kysymys siitä, minkälaista kirkkoa Luther tahtoi, on varmaan luterilaista nimeä käyttäville mitä mielenkiintoisin ja tärkeä. Se, joka oikein ja tosimitieessä käyttää tätä nimeä, tunnustautuu luonnollisesti myös siihen, mitä hänen oppi-isänsä Luther Jumalan sanaan perustuen opetti kirkosta eli seurakunnasta. Tämä kysymys on kuitenkin viime vuosina täällä Suomessa tullut erikoisen huomion kohteeksi, kun luterilaisen nimen suojassa toimivasta valtiokirkosta eli nk. kansankirkosta on tapahtunut eroamisia nimenomaan sen tähden, että se ei enää olisikaan sellainen kirkko, johon luterilainen kristitty hyvällä omallatunnolla voisi kuulua. Niin kauan kuin eroamisia oli tapahtunut siitä syystä, että eroavat tunnustautuivat johonkin toiseen uskoon ja oppiin kuin luterilaiseen, niin saattoi väittäely — sikäli kuin sellaista syntyi — pysytellä varsinaisesti siinä, että vedottiin luterilaiseen oppiin. Kun vielä yleisesti pidettiin kirkolliseen yhteenkuuluvaisuuteen riittävänä, että kirkko virallisesti laissaan tunnustautuisi luterilaiseen oppiin, niin juuri luterilaisen opin kannattajat joutuivat mitä lujimmin puolustamaan ja tukemaan tätä valtiokirkkoa siitä huolimatta, että siellä käytännössä toimittiin toisin. Eikä sitäkään vakavasti huomioon otettu, että v. 1870 käytäntöön tullut kirkkolaki erosi siihen asti voimassa olleesta kirkkolaista esim. siinä, että sen tunnustuspöytä ei enää edellyttänyt kirkon ehdottomasti tunnustautuvan vain luterilaiseen oppiin.

Erikoisen kuvaavana esimerkkinä silloisesta tilanteesta mainitsemme, että aikanaan julkaistiin Luterilaisen Evankeliumiyhdistyksen toimesta ruotsiksi ja suomeksi (v. 1889 ja 1890) kirjanen: 'Onko luterilaisen kristityn pysyminen kirkkokunnassansa?', jossa tuohon kysymykseen annettu myönteisen vastauksen mukaisesti puolustettiin kuulumista Suomen luterilaiseen valtiokirkkoon. Nyt oli kuitenkin niin, että tuo kirjanen oli kirjoitettu vain sellaisia luterilaisia kirkkoja silmälläpitäen, joissa tosiasiallisesti on käytännössä puhdas luterilainen oppi, eikä suinkaan sekaoppisten valtiokirkkojen puolustukseksi. Sen oli nimittäin kirjoittanut Missouri-Synodin professori

C. F. W. Walther oman ja vastaavanlaisten kirkkokuntien asioissa. Huomaamatta tuon kirjasen oikeata tarkoitusta käytti suomalainen julkaisija sitä valtiokirkon hyväksi vain sillä perusteella, että valtiokirkkokin lukeutui luterilaisiin kirkkoihin, vaikkei se todella sitä ollutkaan. Siihen aikaan oli varsinaisesti vain kyseessä: luterilaista nimeä käyttävä valtiokirkko vai epäluterilaiset lahkot.

Kun nyt viime vuosina on tapahtunut eroamisia valtiokirkosta siitä yllämainitusta syystä, että valtiokirkko ei ole enää uskollisesti luterilainen kirkko, niin on väittely joutunut osaksi uusien kysymysten eteen. Valtio-kirkkoa ei enää ole puolustettu pelkällä viittauksella luterilaisen opin oikeuteen, vaan nyt kysytään, onko siinä tuo sinänsä oikea luterilainen oppi oikeassa käytännössä eli toisin sanoen: *onko valtiokirkko uskollisesti luterilainen kirkko?* Tämä kysymys ja vastaaminen siihen on herättänyt eloon myös kysymyksen: mikä yleensäkin on luterilainen ja Lutherin oppi kirkosta — sekä käsitteellisesti että käytännössä? Valtio-kirkosta eronneitten luterilaisten taholta on julkisuudessa runsaasti käsitelty näitten kysymysten eri puolia (vrt. Paimen 1921-1925, Sana ja Tunnustus 1926 ss. ja Luterilainen 1926 ss.). Valtio-kirkollisten keskuudessa on myös näinä viime vuosina käsitelty näitä vastaavia asioita, ei ainoastaan jonkun uskonnollisen suunnan puolelta, vaan myöskin yleensä kirkollisissa piireissä, sanomalehdissä, aikakauskirjoissa ja erityisissä kirjasissa. Osoituksena siitä, kuinka suurta huomiota nämä kysymykset ovat saaneet osakseen valtiokirkollisella taholla, on mainittava, että piispa J. Gummerus muutama vuosi sitten (1925 - 1926) julkisissa esitelmissä käsitteli aihetta 'Lutherin käsitys seurakunnasta'. Yksi tällainen esitelmä, jonka hän piti Kuopion kirkkopäivillä tammikuun 12 p:nä 1926, on julkaistu 'Teologisessa Aikakauskirjassa' (1926, n:o 1 vrt. myös Kotimaa 1926 n:o 5&7). Siinä hän yhtenäisessä historiaan perustuvassa esityksessään tulee siihen tulokseen, että Lutherin käsitys (ulkonaisesti) seurakunnasta olisi yleensä samanlaatuinen kuin nykyinen kansankirkollinen seurakunta-aate.

On luonnollista, ettei piispa Gummeruksen tällaista mitä suurinta huomiota herättänyttä esiintymistä ole voitu vai tiololla sivuuttaa niiden puolelta, jotka tahtoen pysyä uskollisina luterilaisina ovat pitäneet eroamistaan valtiokirkosta — ei ainoastaan velvollisuutenaan, vaan myös kalliina oikeutenaan. Olemme pitäneet velvollisuu-

tenamme puolestamme selvittää tätä kysymystä ja osoittaa piispa Gummeruksen esittämä käsitys vääräksi — ei ainoastaan oman menettelymme puolustukseksi, vaan myös erityisesti historiallisen totuuden tähden. Emmekä ole tätä velkaa vain omien seurakuntiemme jäsenille, vaan myös suuremmalle yleisölle, koska kyseessä on mitä tärkeimpiä historiallisia tapauksia ja koska piispa Gummeruksen esiintyminen on ollut mitä julkisinta.

2. LUTERILAISEN USKONPUHDISTUKSEN TARKOITUS JA MERKITYS

myös käsiteltävän kysymyksemme kannalta

Luterilainen uskonpuhdistus ei ole tuonut maailmaan mitään siinänsä uutta. Sen tarkoitus oli vain "puhdistaa uskoa" kaikesta siitä saastasta, mikä paavikirkon kautta oli peittänyt Jumalan sanan yksinkertaista ja oikeaa käyttöä. Jo silloin kun Luther naulasi nuo tunnetut 95 väitöslausestansa Wittenbergin linnankirkon ovelle, esiintyi hän vain Jumalan sanan totuuden puolesta sen väärennystä vastaan. Olihan ennenkin väiteltä oppikysymyksistä, mutta Luther vaati ehdottomaa alistumista Jumalan sanan seuraamiseen. Ja hän pysyi tässä vaatimuksessaan loppuun asti. Hän ei pelännyt kuolemaa, vaan Jumalaa. Kun häntä Wormsin valtiopäivillä vaadittiin peruuttamaan syytöksensä paavikirkkoa vastaan, niin hän kuolema silmiensä edessä muun muassa vastasi: "Jos ei minua kumota Raamatun todistuksilla taikka muuten aivan selvillä syillä, tulen minä olemaan kätkeytyneenä näihin kirjoihini ja *omatuntoni on sidottu Jumalan sanaan.*" Eikä hän peruuttanut mitään. Jumala säästi kuitenkin palvelijansa hengen siunaukseksi tuhansille. Luther ei taistellut minkään oman erityisen vakaumuksensa tai jonkun nerokkaan ihmisaatteen puolesta, vaan hän noudatti vain Jumalan tahtoa ja totteli Raamatun sanaa. *Niinpä myös luterilainen uskonpuhdistus merkitsee vain palautumista oikeaan kristilliseen uskoon ja sen mukaiseen lapsenmieliseen kuuliaisuuteen Raamatun sanaa kohtaan.*

Tästä seuraa, ettei luterilainen kirkko missään muodossa ole jokin uusi kirkko tai lahkoutuma, vaan se on vain apostolisen kirkon

oikea jatko. Sitä todistelee Luther muun muassa kirjassaan 'Hans Wurstia vastaan' (v. 1541). Siinä hän osoittaa, että luterilaisella kirkolla on käytössä oikea kaste, ehtoollinen, side- ja päästöavain, puhdas Jumalan sana ja oikea saarnavirka, että se pitää, uskoo, laulaa ja tunnustaa apostolisten seurakuntien tunnustusta ja rukoilee Kristuksen opettamaa Isämeitä ja psalmeja, kunnioittaa maallista esivaltaa, pitää aviosäätyä kunniassa, kärsii samaa vainoa kuin ensimmäiset seurakunnat eikä kuitenkaan kosta pahaa pahalla, vaan rukoileekin vihollistensa puolesta ja että se siis kaikin puolin on sama kuin "oikea, vanha kirkko" eli apostolinen kirkko. Niinpä hän siinä saarnavirasta ja Jumalan sanasta puheen ollen sanoo: "ei voi kukaan kieltää, että meillä on saarnavirka ja Jumalan sana puhtaana ja runsaasti saatavana, että me sitä ilman mitään uuden, oman inhimillisen opin lisäystä ahkerasti opetamme ja harrastamme, kuten Kristus on käskenyt ja apostolit ja koko kristikunta ovat tehneet. Emme sepittele mitään uutta, vaan pidämme ja pysymme vanhassa Jumalan sanassa, niin kuin se oli muinaisella kirkolla: *sen tähden olemme sen kanssa oikea vanha kirkko, joka samaa Jumalan sanaa opettaa ja uskoo.*"

Kun siis Luther kaikessa tunnustautuu Raamatun sanaan ja sitä tahtoo ilman ihmisopin lisäyksiä seurata, niin edellyttää tämä sitäkin, että Lutherilla tulee olla Jumalan sanan oikea käsitys eli oppi seurakunnasta. Ja voisimmekin yllä olevan mukaisesti kysymykseemme, minkälaista kirkkoa Luther tahtoi?, heti vastata näin: Luther opetti ja tahtoi Raamatun mukaista apostolista kirkkoa, kuten hän kaikessa muussakin halusi seurata Jumalan sanaa. — Varmaan kuitenkin moni uskollinen luterilainen haluaa yksityiskohtaisempaa vastausta tähän kysymykseen ja todisteita, joitten esittäminen on sitäkin tarpeellisempaa, koska on niitäkin, jotka kannattaessaan toisenlaista oppia seurakunnasta myös koettavat puolustaa itseään Lutheriin vetoamalla.

3. MITÄ LUTHER OPETTI KRISTILLISESTÄ KIRKOSTA?

Vaikkakin vastattavana oleva kysymyksemme, minkälaista kirkkoa Luther tahtoi?, jo ilmaisee, että tulemme rajoittumaan esityksesämme pääasiassa vain Lutherin oppiin siitä, minkälaisia paikallisseurakuntien tai -kirkkojen tulisi olla, niin on meidän kuitenkin sitä ennen osoitettava, mitä hän opetti varsinaisesta (näkymättömästä) kristillisestä kirkosta.

Luther opettaa, että *kristillinen kirkko on uskovat ihmiset*, näkymätön pyhän yhteys eikä mikään näkyväinen laitos. Tunnetuhan ovat hänen sanansa Schmalkaldenin uskonkohdissa: "Sillä tietäähän, Jumalan kiitos, seitsenvuotias lapsi, mikä seurakunta on, nimittäin pyhät uskovaiset ja ne karitsaiset, jotka kuulevat Paimenensa ääntä. Näinhän lapset rukoilevat: 'Minä uskon pyhän, kristillisen seurakunnan.' Tämä pyhyys ei ole kuoriviitoissa, paljaslaissa, pitkissä kauhtanoissa ja muissa heidän ohi pyhän Raamatun keksimissään seremonioissa, vaan Jumalan sanassa ja oikeassa uskossa." (TK 1948, s. 266-267) Kun sitten oikea kristillinen usko syntyy ja säilyy yksin Jumalan sanan ja sakramenttien kautta, niin ovat kristillisen kirkon ulkonaisesti havaittavia *merkkejä evankeliumin opin oikea opettaminen ja sakramenttien oikea hoitaminen* (Augsburgin tunnustus 7., TK 1948, s.27). Pysyäkseen kristillisessä kirkossa tulee siis kristityn seurata näitä merkkejä ja niitä käyttä. Ja tästä johtuu, että kristityn suhtautuminen paikallisseurakuntiin ei perustu mihinkään laitospaiseen käsitykseen kirkosta, vaan yksinomaan siihen, onko seurakunnilla käytössä Jumalan sanan puhdas saarna ja sakramenttien hoito. Luther sanoo: "Missä nyt kuulet tai näet saarnattavan sellaista (Jumalan pyhää) sanaa, sitä uskottavan, tunnustettavan ja sen mukaan elettävän, siellä voit epäilemättä uskoa olevan myöskin pyhän yhteisen kirkon, se on kristillisen pyhän kansan (1 Piet. 2:9), vaikka siinä olisikin vain harvoja jäseniä". Eikä hän tässä tarkoita sitä, että tämä oikean opin tunnustus olisi vain paperilla, vaan kyseessä on Jumalan sana sellaisena kuin sitä todella käytännössä julistetaan, kuten hän tuon kohdan

yhteydessä sanoo: "Mutta me puhumme [näkyvästä] ulkonaisesta sanasta, jota ihmiset, sellaiset kuin sinä ja minä, saarnaavat julkisesti. Sillä sen on Kristus jättänyt jälkeensä [näkyväksi] ulkonaiseksi merkiksi, josta hänen kirkkonsa tai hänen kristillinen, pyhä kansansa voidaan tuntea. Meikin puhumme sellaisesta suullisesta sanasta, kun sitä todella uskotaan ja julkisesti tunnustetaan maailman edessä, kuten hän sanoo (Mt. 10:32,33; Mk. 8:38): Joka tunnustaa minut ihmisten edessä, hänet minäkin tunnustan omakseni Isäni ja hänen enkeliensä edessä" ('Kirkolliskokouksista ja kirkoista.' v. 1539).

Näin oikea oppi kristillisestä kirkosta on vapauttanut Lutherin ajattelemasta kirkkoa laitoksena. Paavikirkko ei ollut kenenkään kristityn varsinainen hengellinen äiti. Luther osoittaa Isossa Katekismuksessaan, kuka tuo hengellinen äiti on. Kolmannen uskonkappaleen selityksessä hän sanoo: "Pyhällä Hengellä on näet ensiksi maailmassa erikoinen seurakunta. Tämä on se äiti, joka synnyttää ja kantaa jokaisen kristityn Jumalan sanalla. Tätä sanaa hän ilmoittaa ja harjoittaa ja hän valaisee ja sytyttää sydämet, niin että ne sen käsittävät, omistavat, siinä riippuvat ja pysyvät." (s. 366).

Lutherin oikea oppi kristillisestä kirkosta on siis osaltaan auttanut häntä oikeaan oppiin paikallisseurakunnista eli näkyvistä kirkoista.

4. ERILAISIA KÄSITYKSIÄ PAIKALLISSEURAKUNNISTA

eli näkyvästä kirkosta

Erilaiset käsitykset seurakunnasta, jolla esityksessämme tarkoitamme paikallisia seurakuntia ja kirkkoja, jollei nimenomaan toisin huomauteta, voimme sopivasti ryhmittää kolmeen pääryhmään: 1. [uudestikastajalahkojen] lahkollinen seurakuntäkäsitys, 2. nykyaikainen kansankirkkoate ja 3. raamatullinen oppi seurakunnasta.

4.1 Lahkollinen seurakuntäkäsitys

Lahkollisen [Uudestikastajalahkojen] seurakuntäkäsityksen mukaan on paikallisseurakunta tai -kirkko "pelkkien pyhien" joukko. Kaikkia seurakuntalaisia pidetään varmasti uskovina tai nuhteettomina jäseninä. Tällaista käsitystä seurakunnasta opetti ja koetti noudattaa vanhana aikana esim. donatolainen lahko, joka seurakunnistaan armottomasti ja ainoaaksi erotti sellaisen jäsenen, joka oli langennut johonkin syntiin, eikä ottanut sellaista jäsentä jälleen seurakunnan yhteyteen, vaikka hän olisi katunut syntiään ja pyytänyt sitä anteeksi. — Lutherin aikana kannattivat tällaista käsitystä uudestikastajat ja kiihkoheenet, joista pahimpana mainitsemme Münzerin, joka jo tässä elämässä tahtoi erottaa valitut pyhät jumalattomista, jotka oli surmatava. — Karkea tuhatvuotisoppi odottaa myös pyhain näkyväistä ylivaltaa maailmassa. Lahkollista seurakuntäkäsitystä edustavat nykyään esim. metodistit, jotka opettavat, että "Kristuksen näkyvä kirkko on uskovien yhteys", ja muut lahkot seuraten edeltäjiensä käsityksiä. — Tähän ryhmään on myös luettava munkkien ja nunnien vetäytyminen pois ajallisen elämän kutsumustyöstä muka pyhempään elämään luostareihin. Tämä lahkollinen seurakuntäkäsitys on aivan epäraamatullinen.

4.2 Nykyaikainen kansankirkkoate

4.2.1 Kansankirkkoaatteesta yleisesti

Nykyaikaisen kansankirkkoaatteen tarkoituksena on pitää kirkollisen toiminnan piirissä mahdollisimman paljon kansaa riippumatta ihmisten uskosta ja tunnustuksesta ja heidän julkisesta vaelluksestaan.¹⁾ Kansankirkolla on kyllä jonkun suuremman yleistunnustuksen nimi (esim. luterilainen), mutta sen keskuudessa sallitaan pappien ja maallikoiden esiintyä vapaasti heidän oppitunnustuksestaan välittä-mättä. Onpa yleensä kansankirkon tunnustuspykälä tehty niin väljäk-si, ettei siinä ehdottomasti tunnustauduta mihinkään määrättyyn opiin, kuten esimerkiksi Suomessa on asianlaita (v. 1870 käytäntöön otettu kirkkolaki). Nykyaikainen kansankirkkoate ei siis aiokaan seurata Raamatun velvoituksia opin puhtauteen ja julkipaheellisen vaelluksen seurakuntakurilliseen käsittelyyn nähden. Se päinvastoin sekä opin että vaelluksen asioissa tarkoittaa tinkimistä Raamatun selvistä velvoituksista eikä siis sen ohjeena ole Jumalan sana, vaan mahdollisimman suuren kansanjoukon viihtyminen sen piirissä. Tä-män kansankirkkoaatteen sisältöä ei muuta se, että tällaisen toimin-nan tarkoituksena ilmoitetaan olevan kirkollisen toiminnan ulottami-nen mahdollisimman laajalle.

4.2.2 Esimerkkejä Suomen nk. Ev. Lut. kansankirkosta

Valaisemme tätä nykyaikaista kansankirkkoaatetta esimerkeillä Suomen niin kutsutusta evankelisluterilaisesta kansankirkosta. Sen nykyisen kirkkolain tunnustuspykälän muuttamisesta sellaiseksi, ettei kirkko tunnustaudu sen mukaan mihinkään ehdottomasti määrättyyn oppiin ja uskoon, on jo mainittu. Niinpä vallitsee tässä ’kansankir-kossa’ uskon ja opin suhteen mitä suurin erilaisuus — jo kirkon opet-tajien kesken. Arkkipiispa G. Johansson on jo kymmeniä vuosia jul-kisesti tunnustautunut beckiläiseen oppisuuntaan, joka jo pääopin-

---

¹ Otettaessa täysikasvuisia kansankirkon yhteyteen vaaditaan heiltä kyllä "evanke-lisluterilaisen kirkon tunnustuksen tekemistä", mutta kirkon yhteyteen tultuaan on heillä vapaus luopua uskostansa kirkon silti pitäessä heitä jäseninään.

kappaleessa eroaa luterilaisesta opista. Uskonopin professori, A. J. Pietilä, on sitä mieltä, ettei papeiltakaan saisi tiedustella, mikä heidän oppitunnustuksensa on. Näin hän kirjoittaa: "Ei siis saa koskaan kysyä näin: voidaanko henkilöä, jolla tässä erityisessä opinkohdassa on tällaiset mielipiteet, lukea evankelisluterilaisen kirkon jäseneksi tai ehkä uskoa hänelle saarnavirka; vaan kysymys on tehtävä näin: voidaanko tälle persoonalle, jolla on tällainen ajatus ja tahdonsuunta, myöntää evankelisluterilaisen kirkon jäsenen oikeudet" ('Taistelu apostolisesta uskontunnuksesta' s. 39). Yliopistossa ei opeteta, että Raamattu olisi kauttaaltaan Jumalan sanaa. Arkkipiispa Johanson, joka syystä on syyttänyt tri Paavo Virkkusta Kristuksen jumaluuden kieltämisestä, ei tosin asettanut häntä juhlallisesti Ilmajoen kirkkoherran virkaan, mutta salli hänen silti sitä virkaa hoitaa, ja kun tri Virkkunen siirtyi kirkkoherraksi Helsinkiin, asetti hänet siellä *juhlallisesti* virkaan piispa Gummerus eikä kukaan sitä moittinut. Tri A. Simolin, jonka uskonopin oppikirjaa tuomiokapituli ei voinut puoltaa hyväksyttäväksi (vaikkakin valtioneuvosto sen sitten hyväksyi), saa silti itse tuomiokapitulin estämättä opettaa samoja vääriä oppeja. *Lutetta* voisimme jatkaa. — Tällaisissa olosuhteissa opettavat kansankirkossa sellaisetkin, jotka ovat lähimpänä luterilaista oppia, että tällaisiakin opettajia on kuultava. 'Evangelisen suunnan' johtomies, rovasti J. Engström kirjoittaa: "On kuulunut sellaisia ääniä, että uskovaisten olisi lakattava kirkossa käymästä siellä, missä epäevankelinen pappi saarnaa. Tällainen ajatuskanta ei kuitenkaan ole oikea" (Sanansaattaja 1922 s. 132).

Suomen kansankirkossa sallitaan paitsi sellaisia eriopillisiä suuntia, jotka kukin omalla tavallaan kannattavat ainakin jotakin puolta luterilaisessa opissa, myös sellaista toimintaa, joka on aivan tunnustuksetonta. Sellaisia ovat esim. Nuorten Miesten ja Naisten Kristilliset Yhdistykset yms. Näitten kokouksissa tunnustautuvat jopa aivan eriuskoiset jäsenet räikeimmistäkin opillisista ja kirkkokunnallisista erilaisuuksista huolimatta veljiksi Herrassa yhteisiä jumalanpalveluksia ja yhteistä Herran ehtoollisen nauttimista myöten (esim. NMKY:n maailmankokous Helsingissä 1926). — Samoin tunnustaututaan esimerkiksi Pelastusarmeijan työhön, vaikka se jo vanhurskauttamisopissa eroaa luterilaisesta opista eikä tunnusta kastetta eikä Herran ehtoollista armovälikappaleiksi. Pelastusarmeijan Suomessa

tapahtuvan toiminnan täyttäessä 40 vuotta tervehti tri Virkkunen sitä lausumalla mm.: "Niin hyvin kansankirkkomme kuin Pelastusarmeija ovat kutsuttuja (Jumalan kutsumia) palvelijoita... Oikean kristillisen suvaitsevaisuuden läpitunkemina ja toistensa tehtäviä vilpittömästi arvioiden kumpainenkin olkoon uskollinen oman, saadun tehtävänsä suorittamisessa saman päämäärän saavuttamiseksi." (Uusi Suomi 1929 n:o 321). Kun Pelastusarmeijan kenraali Higgins keväällä 1930 saapui Suomeen, luovutettiin hänen käytettäväkseen Helsingin Nikolainkirkko (nyk. tuomiokirkko) sekä Tampereen ja Viipurin tuomiokirkot. Helsingissä tervehti häntä tuomiorovasti Kuusisto lausuen kiittäviä sanoja Pelastusarmeijasta ja huomauttaen Jeesuksen Kristuksen evankeliumin yhdistävän kansankirkkoa ja Pelastusarmeijaa (Uusi Suomi 1930 n:o 30). Tampereella tervehti kenraalia piispa Gummerus. — Samoin valitettiin aikanaan sitä, että nk. vapaakirkollisia (C. E.) erosi valtiokirkosta, vaikka he ovat epäluterilainen, esimerkiksi lapsikastetta hyljeksivä lahko (Kirkko ja Kansa 1924 n:o 1). Edelleen sallitaan Suomen kansankirkossa vanhempia, jotka eivät anna kastaa lapsiaan — puhumattakaan kaikesta siitä kielteisyydestä, joka ei tunnustaudu kirkollisessakaan mielessä kristilliseksi. Eikä tällaisia ainoastaan sallita, vaan yleisesti ainakin jollakin tavalla heitä kirkollisesti palvellaankin. Ei löydy niin pakanallista kansankirkon jäsentä — semminkin jos hän on ollut huomattu henkilö, jota ei kristillisin menoin haudata siunattaisi. Aina löytyy sellainen pappi, joka myötämielellisesti suhtautuu haudattavan vainajan työhön ja uskomuksiin. Mainitsemme vain yhden esimerkin: kirkkoherra Arvi Järventauksen pakanallisen ruumissaarnan runoilija Eino Leinin hautajaisissa (Uusi Suomi 1926 n:o 13).

Kaikkea tätä erilaisuutta opissa ja uskossa — sikäli kuin nuo eri suunnat eivät kieltäydy tunnustautumasta kirkkolain tunnustuspykälään, joka kyllä heille suo riittävästi vapautta, ja sikäli kuin noitten suuntien jäsenet ottavat osaa kirkon ehtoollisen viettoon — luvataan kansankirkon lähinnä luterilaista oppia olevienkin taholta kohdella suvaitsevaisesti. Tätä suvaitsevaisuutta ei tosin perusteta Raamatun sanaan, vaan nimenomaan *kansankirkkoaatteeseen*. Näin kirjoittaa siitä 'evangelisen suunnan' edustaja, pastori L. L. Byman: "Kansankirkkomme luontoon kuuluu, että sen on oltava suvaitsevainen... Kirkon sisäisiä uskonnollisia liikkeitä ja suuntia kohtaan, jotka yhty-

vät sen tunnustukseen (kaikki erilaiset oppisuunnat tekevät sen omalla tavallaan ja siihen on kansankirkko tyytynyt — meidän huomautuksemme) ja ottavat osaa sen ehtoollisenviettoon, täytyy sen ottaa varteen rakastavaa vapaamielisyyttä ja missä se haluaa vaikuttaa niihin ojentavasti, luottaa ainoastaan Jumalan sanan voimaan. Tämä on kansankirkon olemukseen kuuluva suvaitsevaisuus sisäänpäin, jota ilman ei voida olla" (Sanansaattaja 1920 s. 283; vrt. Förs.bl. 1924 s. 31).

Kun sitten on puhe Suomen kansankirkon suhtautumisesta vaeluksen synteihin, niin on yleisesti tunnettu tosiasia, että siinä kaikki julkisimmatkin synnit, vaikka niitä ei kaduttaisi, ovat sallittuja, jopa toisia kirkon puolesta siunataankin. Emme niitä tässä erittele. Osoitamme vain, kuinka tätä asiaintilaa pidetään juuri kansankirkkoaatteen mukaisena. Viime kirkolliskokouksessa tehtiin ehdotus, että edes jossakin määrin saataisiin kansankirkosta erottaa uppiniskaisia julkisyntisiä. Ehdotus hylättiin. Ehdotuksen hylkäämistä perusteli esimerkiksi tri Maunu näin: pienissä alkuseurakunnissa (esim. Korintossa) erottaminen oli mahdollista, mutta "kansankirkossa, joka on kasvatustila, siellä minun mielestäni tuollainen erottaminen ei *periaatteellisesti* sovellu" (Kotimaa 1928 n:o 77. kurs. meidän). Kun sitten samassa kokouksessa ehdotettiin, ettei papin tarvitsisi Jumalan nimessä siunata synnillisiä avioliittoja, niin piispa Kaila lausui, että — jollei kirkko siunaa tällaisiakin avioliittoja, niin "kansankirkkoaatte olisi hylätty" (Kotimaa 1928 n:o 81). Tässäkin kansankirkkoaatte voitti.

Onpa suorastaan niin, että kansankirkkoa puolustettaessa aivan suuressa määrässä vedotaan siihen, että sen erikoisena tuntomerkinä on nimenomaan julkisyntisten jatkuva jäsenyys siinä. Mainitsemme näytteeksi tästä jonkun kirjoituksen, joitten tekijät jättivät siinä yhteydessä tykkänään käsittelemättä kansankirkkoaatteen opillista kantaa 'Evangelisen suunnan' pastori K. E. Salonen lausuu: "pääpiirre (Vanhan Testamentin) opetuksessa (seurakunnasta) on kansankirkkoate: uskovien ja uskottomien yhteenkuuluminen" ja eräässä toisessa kohdassa samoin: "Ydinkohtana luterilaisessa seurakuntaopissa on se, että uskottomat *voivat* ulkonaisesti kuulua samaan seurakuntaan" (Sanansaattaja 1927 s. 174 ja 226). Tällä puolustetaan sitäkin kansankirkkoaatteen puolta, ettei uppiniskaisiakaan julkisyntisiä ole

erotettava seurakunnasta. Sinänsä on luonnollisesti oikein, että Jumalan sanan mukaan toimivissa seurakunnissa myös voi olla ja on ulkokuullattuja suruttomia ja pahoja jäseniä. *Ydinkohtana* siis ei ole tämän mukaan kansankirkkoaatteessa, että siellä opetettaisiin Jumalan sana puhtaasti, vaan tuo julkisyntistenkin mukanaolo. Piispa Kaila samoin kirjoittaa: "Vasituisen Kristuksen valtakunnan muodostavat siis tosiuskovat, mutta niiden ympärillä ja niihin sekaantuneina on suruttomien ja nimikristittyjen suuri joukko. Tällainen on juuri kansankirkko" (Kirkko ja Kansä 1929 s. 132). Suruttomien joukkoon tässä luetaan myös ne julkijumalattomat ja julkipaheelliset, joita kirkko periaatteensa mukaisesti myös jäsenenänsä kohtelee. Nämä jätetään siis kansankirkkoatteen mukaisesti tahallisesti ilman Raamatun osoittamaa kaikinpuolista seurakuntakurillista hoitoa, Mt. 18. Ja juuri tätä tahallista poikkeamista Raamatun neuvosta pidetään parempana menettelynä kuin tuota Raamatun ohjetta (piispa Gummeruksen lausunto kirkolliskokouksessa, Kotimaa 1926 n:o 77). — Lopuksi mainitsemme tri Aleksin Lehtosen Tampereen kirkkopäivillä (1924) pitämästä alustuksesta sen kohdan, jossa kansankirkkoate tässä suhteessa kuvataan aivan erityisellä tavalla: "Juuri kansankirkko, *maantieteellisine* seurakuntineen, joka käsittää hyviä ja pahoja, joka kutsuu kaikkia Jumalanpalveluksiinsa... juuri tämä kansankirkko on uskonnollisesti paras tunnuskuva Jumalan kaikkia etsivästä armosta" (kurs. meidän).

Näin olemme Suomen nk. evankelisluterilaisen kansankirkon oloista osoittaneet *nykyaikaisen kansankirkkoatteen* olevan sekä opin että vaelluksen asioissa *periaatteellisesti* epäraamatullisen.

4.3 Raamatullinen oppi seurakunnasta

Raamatun mukaan tulee kristittyjen yhden uskon ja opin perustuksella muodostua seurakunniksi, joitten oikeus ja velvollisuus on huolehtia siitä, että Jumalan sana puhtaasti ja oikein saarnataan ja sakramentit Kristuksen asetuksen mukaan hoidetaan. Väärää oppia ei ole suvaittava ja vaelluksen synteihin nähden on rikkojaan nähden hänen parhaakseen meneteltävä Raamatun ohjeen mukaan, Mt. 18, joka viimeisenä asteena edellyttää uppiniskaisesti synnissäänsä pysyvän erottamista seurakunnasta. Koska seurakunnan jäsenyys perustuu yksityisen julkisesti tunnustamaan uskoon ja oppiin sekä julkisuu-

dessa osoittamaan kristilliseen vaellukseen, niin seurakunnissa voi olla ja on ulkokullattuja ja pahoja, joitten suhteen — mikäli heidän syntinsä tulevat julki — kärsivällisesti toimitaan Jumalan sanan ohjeen mukaan. Ydinkohta on se, että Jumalan sana puhtaasti opetetaan ja sakramentit oikein hoidetaan. Seurakuntien liittyminen kirkkokunnaksi on ehdonvallan asia. Kirkkokunnan tulee samoin kuin seurakuntien pysyä tinkimättä Jumalan sanan oikeassa opissa, ei vain säännöissään, vaan myös käytännössä. Yhteys seurakuntien välillä on mahdollinen ainoastaan siinä tapauksessa, että ne ovat yksimielisiä kaikissa opinkohdissa. Ehdonvallan asioissa saa luonnollisesti olla erilaisuutta.

Raamatullisen seurakuntaopin mukaista kirkkoa voidaan myös kutsua kansankirkoksi sen mukaan, että siihen kuuluu *kristityitä*, jotka ovat osa maan kansaa. Kansatonta kirkkoahan ei ole. Ja sekin mahdollisuus on mainittava, että kokonainen kansa tunnustautuisi puhtaaseen oppiin ja sen mukaan tahtoisivat elää. Mutta silloinkin nimitys 'kansankirkko' siis olisi kuvaamassa *Herran kansaa eli kristityitä*, joitten mukaan kirkko oikein kantaa kirkon nimeä. Nykyaikainen kansankirkko taas käyttää tätä nimeä kansanpaljoutta tarkoittavana, vaikkakaan nykyiset kansankirkot eivät enää olekaan koko kansan eli maan kaikkien asukkaiden kirkkoja.

Ennen kuin jätämme näitten erilaisten seurakuntakäsitysten esittelemisen, on syytä huomauttaa siitä ilmiöstä, että kansankirkkoateen kannattajat yleensä joko eivät voi tai eivät tahdo ottaa huomioon raamatullista oppia seurakunnasta. Sen kohdalla he tavallisesti aina ryhtyvät käsittelemään lahkollista seurakuntakäsitystä ja kirjoittavat tätä vastaan, vaikka kyseessä olisi tuo aivan toinen, nimittäin raamatullinen oppi seurakunnasta. Milloin sitten edes jonkun verran pyhädytään kuulemaan tätä raamatullista seurakuntakäsitystä, niin kuulee helposti tällaisen arvostelun: ei sitä seurakuntaa kuitenkaan täydelliseksi saa! Tähän on huomautettava, että siitä ei ole kysymykään, vaan kyseessä on se, että Jumalan sanan oppi on puhtaana käytännössä ja että sitä seurakunnassa harjoitetaan. Opin tulee olla puhdas ja oikea. Elämä on siitä huolimatta aina epätäydellinen ja viallinen.

Ja nyt ryhdymme osoittamaan, minkälaista kirkkoa Luther ei tahtonut ja minkälaista hän tahtoi.

5. MILLAISTA KIRKKOJA LUTHER TAHTOI

5.1 Tahtoiko Luther lahkollisen seurakunta-käsityksen mukaista kirkkoa?

Voimme vastata tähän aivan lyhyesti. Saarnassaan, joka käsitteli valhevehnävertausta, Mt. 13: 24-30, ja jonka Luther piti 11 päivää ennen kuolemaansa hän lausuu näin: "...aikoinaan on ollut, ja yhä vielä on paljon väärauskoisia, jotka tahtovat sellaista seurakuntaa, jossa ei ole keitään pahoja, vaan jossa kaikki ovat viisaita, hurskaita, pyhiä ja puhtaita. Tällaisia olivat katarit ja donatolaiset ja nykyaikana kasteenuusijat, Münzer ja hänenlaisensa, jotka tahtoivat surmata ja pois juurittaa kaiken sen, mikä ei ollut pyhää; erikoisesti munkit pakenivat pois maailmasta, jättäen virkansa ja papinpaikkansa ja konttasivat loukkoon, voidaksensa olla pyhiä, palvella Jumalaa, rukoilla ja paastota päästäksensä viettämästä sellaista jumalatonta elämää, jota maailma viettää. Tämä harha, nimittäin väärauskoisten pyrkimys saada aikaan seurakunta, jossa ei ole mitään pahaa, on aina vaikuttanut väkevästi maailmassa." (KP 1942, II s. 130, 131). Tämä yksikin lausunto riittääköön tässä.

Luther tunsu siis kyllä hyvin tämän harhakäsityksen, josta paavilaiset uskonpuhdistuksen kannattajia väärin syyttivät, mutta hän ei suinkaan tahtonut sen mukaista kirkkoa.

5.2 Tahtoiko Luther nykyaikaisen kansankirkko-aatteen mukaista kirkkoa?

Kun nykyiseen kansankirkkoaatteeseen kuuluu suvaitsevainen suhtautuminen kirkon sisällä ilmeneviin erilaisiin oppeihin, jopa osaksi myös sen ulkopuolella olevaan erioppiseen uskonnollisuuteen, kuten edellä olemme osoittaneet, niin on meidän — vastataksemme yllä olevaan kysymykseen — ensinnäkin osoitettava, miten Luther suhtautuu opillisiin asioihin.

Ne, jotka edes jonkun verran ovat syventyneet Lutherin kirjoituksiin, tietävät hyvin, että hän mitä jyrkimmin on esiintynyt kaikkea

väärää oppia vastaan — missään kohden tinkimättä. Esitämme seuraavassa muutamia todisteita:

Kirjoittaessaan koko kristillisen opin ensimmäisestä ja pääopin-kappaleesta, ihmisen vanhurskauttamisesta Jumalan edessä armosta yksin uskon kautta Kristukseen, lausuu Luther siitä Schmalkaldenin uskonkohdissa: *"Tästä uskonkohdasta ei voida väistyä eikä myönnyt-tää vähääkään, luhistukoon sitten taivas ja maa ja kaikki muu, mikä luhistuakseen on; ..."* (TK 1948, s. 247)². Luther osoittaa tässä, että kristitty ei voi poiketa tästä opista, vaan että hänen ensinnäkin on se omistettava ja että hän ei voi myöskään suvaita — ei missään tapauksessa — että siitä toisin opetettaisiin hänen sitä salliessa siinä piirissä, josta hän osaltaan on edesvastuussa. Tästä ei suinkaan johdu, että Luther sallisi *toisia* opinkohtia seurakunnassa väärin opetettavan. Hän pitää Jumalan sanan oppia niin yhtenäisenä, että pieninkin poikkeaminen siitä saattaa vaaraan koko kristillisen opin. Selittäessään raamatunlausetta: *"Vähäinenkin hapatus hapattaa koko taikinan"* (Gal. 5:9) hän sanoo: *"Jos (he, vastustajat) uskoisivat sen (Raamatun) Jumalan sanaksi, eivät olisi siitä moista pilkkaa tehneet, vaan kunnioittaisivat sitä ehdottomasti, kaikitta vastaan väittämisittä ja epäilyksittä panisivat siihen luottamuksensa ja tietäisivät, että yksi Jumalan sana on kaikki ja kaikki (Jumalan sanat) ovat yksi; ja he tietäisivät myös, että yksi uskonkappale on kaikki ja kaikki ovat yksi, ja että jos yhden menettää, menettää vähitellen kaikki, sillä ne ovat yhteydessä keskenään ja niitä pitää koossa yhdistävä side. ... Kieltäessäsi siis Jumalan yhdessä opinkohdassa, jäät kieltäjäksi kaikissa kohdissa, koska Jumala ei jakaudu monen opinkohdan osalle, vaan on kaikkena jokaisessa yksityisessä opinkohdassa ja yhtenä kaikissa opinkohdis-sa. Sen vuoksi me vastaamasta päästyämme vastaamme sakramentti-laisille, jotka syyttelevät meitä rakkauden laiminlyömisestä, tällä Paavalin esittämällä sananlaskulla: "Vähäinenkin hapatus [hapattaa koko taikinan]", ja vielä: Ei ole leikkimistä maineella, uskolla eikä silmällä. Olen puhunut näistä asioista tavallista seikkaperäisemmin, vahvistaakseni meikäläisiä ja opettaakseni muita, joita kenties mei-dän hellittämättömyytemme loukkaa ja jotka luulevat, että tällä hel-littämättömyydellämme ei ole päteviä eikä tukevia perusteita. Äl-*

---

² Tekstin korostukset muuallakin miltei kaikki meidän tekemiämme.

köön nyt tehkö meihin pienintäkään vaikutusta se, että he niin suu-
 resti kerskuvat pyrkimyksensä rakkauteen ja sopuun; onhan siitä
 ihmisestä, joka ei rakasta Jumalaa eikä hänen sanaansa, täysin yh-
 dentekevää, mitä tahi kuinka paljon hän sitten rakastaa. Tällä lauseel-
 laan Paavali siis varoittaa sekä opettajia että kuulijoita ajattelemasta
 uskonoppia niin vähäarvoiseksi ja mitättömäksi asiaksi, että sillä sai-
 simme mielin määrin leikkiä: onhan se taivaasta tuleva auringonsäde,
 joka valaisee, lämmittää ja ohjaa meitä. Mutta samoin kuin maailma
 kaikkine viisauksineen ja mahteineen ei kykene taivasta
 suoraan maahan kohdistuvia auringonsäteitä, samoin *ei voida us-
 konopistakaan mitään poistaa eikä siihen mitään lisätä; jos niin me-
 netellään, se kumoutuu kokonaan.*" (Galatalaiskirjeen selitys, 1932,
 s.586-588)

Näistä otteista jo huomataan, ettei Luther erota toisistaan virallista
 oppitunnustusta ja käytännöllistä toimintaa seurakunnissa siten,
 että hän sallisi käytännössä poikettavan oikeasta opista. Hän ei ollen-
 kaan "leiki" opinasioissa. Hän ei lievennä vääräoppisten saarnojen
 turmelevaa vaikutusta selittämällä kansankirkkoaatteen kannattajien
 tavalla, että niitä kuunneltaessa kuulijat voivat valita hyvät kohdat
 erikseen antamatta väärin kohtien itseensä turmella. Luther tietää,
 että väärä saarna, jopa jokainen väärä sanakin on turmiollisesti vai-
 kuttava siemen. Puhuessaan kielen väärästä käyttämisestä hän lau-
 suu: "Ei se (kielen aiheuttama) vahinko tosin näytä suurelta. Paljon
 pahemmalta näyttää, jos joltakin pää lyödään poikki kuin jos väärä
 saarnaaja tai kirjaintekijä nousee. Mutta *yksi ainoa väärä saarna,
 niinpä väärä sanakin, joka tulee lentäen Jumalan nimessä, turmelee
 koko joukon sieluja, niin että kokonainen kaupunki, jopa kokonainen
 maakuntakin siitä voi langeta*" (Vanha Kirkkopostilla I s 531).

Luther ei siis tunnustanut väärälle opille mitään oikeutusta oike-
 an opin rinnalla, ei opettajiin eikä kuulijoihin nähden. Vieläpä hän
 neuvoo, miten seurakuntaan tunkeutuvia vääriä opettajia on vastus-
 tettava.

Saarnatessaan valhevehnävertauksesta hän sanoo: "... kuinka on
 suhtauduttava evankeliumimme mainitsemiin ohdakkeisiin, toisin
 sanoen, vääriin oppiin, vääräoppisiin ja väriin kristittyihin. Aivan
 samoin käy nimittäin seurakunnassakin. ... Kuinka siis minun on
 meneteltävä? Minun on hävitettävä heidät, mutta ei kuitenkaan sur-

mattava. ... Kuinka minun siis on menetteleminen? No, tee hän sillä tavalla kuin perheenisäntä sanoo: anna niiden toistaiseksi kasvaa! (nimittäin maailmassa) Torjuen estä, sinä saarnaaja, seurakunnanpaimen ja kuulija, heitä hallitsemasta ja johtamasta, noita vääräoppisia ja kapinallisia, sellaisia kuin Münzer. Muriskoot loukoissa, mutta älä mitenkään päästä heitä saarnastuoliin ja alttarille! ... Kehota ja nuhtele heitä niin paljon kuin jaksat; ellei siitä ole apua, julista heidät julkiseen seurakunnankiroukseen, että jokainen tietäisi pitää heitä vahingollisina ohdakkeina ja välttää heitä. Kaiken kaikkiaan, samoin kuin minä sanon ruumiilleni: "Sinä veitikka, kai mielelläsi varastaisit, tekisit huorin, vaatisit kosta! En voi estää sinua murajamasta, sillä se on sinun luontososi, mutta näitä toteuttaa et saa", samoin sinäkin, vääräoppinen, murisset kotona, loukossa, mutta saarnastuoliin et sinä saa nousta, mikäli minusta riippuu, päinvastoin sinun on pitäminen hyvänäsi se, että minä ja kaikki oikeat kristityt julkisesti vastustamme sinua: saat mennä menojaasi! Pyhä Paavalikin sanoo Tiituskirjeensä 3. luvussa (10. jakeessa): "Harhaoppista ihmistä karta, varoitettuasi häntä kerran tai kahdesti". Tämä on oikea heistä eroamisen tapa. (KP 1942, II s. 140-141). — Luther vaatii siis pitämään alttaria ja saarnatuolia "*puhtaana*", se on: väärää oppia ei saanut ollenkaan sallia seurakunnan opetuksessa. Jolleivät väärät opettajat muuten ojennu, on heidät pantava julkisesti pannaan ja heistä erottava.

Vielä tämän lisäksi Luther opettaa, ettei saa vääräoppisia tai evankeliumia väärin käyttäviä millään tavoin lohduttaa evankeliumilla eikä pitää mitään seurakunnallista yhteyttä heidän kanssaan, jottei jouduttaisi osallisiksi heidän synteihinsä. Saarnatessaan siitä, ettei saa antaa koirille pyhää tai heittää helmiä sikojen eteen, Mt. 7:6, hän tuollaisista sanoo: "Niin tahtoo nyt Kristus sanoa: Missä ikinä te näette, että tahdotaan ylenkatsoa ja jalkain alle tallata teidän saarnanne, niin luopukaa yhteydestä heidän kanssaan ja erotkaa heistä, kuten hän sanoo Mt. 18: ellei hän sinua eikä seurakuntaakaan kuule, niin pidä häntä pakanana ja publikaanina, niin että heille sanotaan, etteivät he olekaan kristityitä, vaan kadotuksen alaisia pakanoita ja että heille ei ole mitään saarnattu tai jätetty pienintäkään osaa hengellisestä tavarastamme, kuten Pietari, Apt. 8:20–21, sanoo Simonoidalle. *Niin teen minä ja kaikki, jotka vakavuudella saarnaavat,*

ettemme tulisi osallisiksi heidän syntiinsä. Sillä Jumala ei tahdo meitä näin ulkokullailemaan lahkohenkiemme kanssa ikään kuin heidän oppinsa olisi oikea, vaan meidän täytyy pitää heitä vihollisina ja luopua heistä evankeliumilla, kasteella, sakramentilla ja kaikella, mitä he opettavat tai elävät. Samoin täytyy meidän sanoa omillemmekin, että, jos he tahtovat osaa evankeliumista, niin eivät he saa meitä joka asiassa katsoa ylen, vaan todistaa itsensä hedelmällisiksi, niin että ovat asiassaan vakaat ja ainakin pitävät sanan ja sakramentit kunniaassa ja nöyryydellä kääntyvät niihin" (Saarnoja 3 vk.). Lutherin opetus on tässä selvä: seurakunnallisessa yhteydessä ei ole osoitettava mitään suvaitsevaisuutta vääräoppisia kohtaan ja toiselta puolen on seurakunnallisen yhteenkuuluvaisuuden edellytyksenä se, että vakaasti on pitäydyttävä Jumalan sanaan ja sakramentteihin ja niitä oikein käytettävä.

Luther on näin menetellyt silloinkin, kun kyseessä oli sellainen opillinen asia, jonka ratkaisu merkitsi suurta hajaannusta paavikirjosta eronneiden keskuudessa ja jolla oli myös valtiollista merkitystä. Tarkoitamme Herran Ehtoollista koskevaa oppiriitaa. Vastustajat (Zwingli kannattajineen) olisivat suostuneet yhteistoimintaan luterilaisten kanssa, vaikkei opissa olisikaan tultu yksimielisyyteen. Luther kannattajineen torjui jyrkästi tällaisen sovinnon tarjouksen. Hän kirjoittaa siitä Gal. 5:9:n selityksessä seuraavasti: Huomautettuaan, kuinka harhaopettajat galatalaisten keskuudessa pitivät vähäpätöisenä yhtä erilaisuutta opissa ja kuinka Paavali heille vastaa, että vähäisenkin hapatus hapattaa koko taikinän, hän jatkaa: Näille hän vastaa varsin onnistunutta sananlaskuntapaista lausetta käyttäen: "Vähäisenkin hapatus hapattaa koko taikinän". "Tämä on varoitus, jota Paavali pitää tärkeänä. Meidänkin on tänä nykyisenä aikana se pidettävä tärkeänä. Syyttävähän nykyään lahkolaismieliset, jotka kieltävät Kristuksen ruumiillisen läsnäolon ehtoollisessa, meitäkin riidankipeydestä, uppiniskaisuudesta ja mukautumattomuudesta: yhden ainoan, ehtoollissakramenttia koskevan opin vuoksi me muka hävitämme kristillisen rakkauden ja seurakuntienvälisen yksimielisyyden. *Meidän ei pitäisi tehdä niin suurta numeroa näin vähäisestä opista, ...ettemme tämän ainoan asian tähden jättäisi huomioon ottamatta sekä kristillistä oppia kokonaisuudessa että kaikkien seurakuntien yleistä yksimielisyyttä.* Esittämällä tällaisia todennäköisyys-

syitä he sekä tekevät meidät puoluelaistaensa keskuudessa vihatuiksi että saavat kääntymään puolelleen monta sellaista vilpítőntä, jotka ovat sitä mieltä, että me paljaasta itsepäisyydestä tai joistakin itsekkäistä vaikuttimista olemme toista mieltä kuin he. Mutta kaikki tämä on perkeleen juonta: siten hän yrittää kaataa kumoon sekä tämän opin että koko muunkin kristillisen opin." (Galatalaiskirjeen selitys, 1932, 5:9, s. 585).

Mitä jyrkimmin siis Luther vastustaa kaikkea kirkollista yhteyttä, joka edellyttäisi yhdenkin väärän opin suvaitsemista kirkossa. Opin puhtaus on tärkeämpää kuin seurakuntien yhteenliittyminen. Tässä raukeavat pirstoiksi kaikki yritykset, joilla Lutheriin vedoten koetaan perustella sekaopillisuutta suvaitsevan kansankirkkoaatteen oikeutusta. Ei Luther kysy toiminnan laajuutta, ei kirkollista kokonaisuutta, joka olisi saavutettu tinkimällä opin asioissa, eikä mitään ulkonaisia etuja, vaan hän kysyy vain yksimielisyyttä opissa ja vaatii siis Jumalalle kunnian antamista, vaikka kaikki ajalliset, kirkolliset tai yksityiset edut menetettäisiin.

Tällaiset asiathan eivät ole vain toiminnallisia asioita, joitten suhteen saisi menetellä ulkonaista hyötyä ja toiminnan mukavuutta silmälläpitäen, vaan ne ovat tehtäviä, joissa on osoitettava kuuliaisuutta Jumalan sanaa kohtaan. Väärän opin suvaitseminen ja salliminen on synty: siinä osallistutaan toisten synteihin. Niinpä Luther perustellessaan sitä, etteivät oikean opin käsittäneet mitenkään voi toimia yhdessä sakramenttilaisten kanssa, vaikka nämä ilmoittavat olevansa valmiit neuvottelemaan kyseessä olevasta opista, lausuu: "Se ei muuta asiaa, sillä me tiedämme ja olemme varmat siitä, että he ovat väärässä, emmekä voi heidän kanssaan asettaa sitä kristinopin kohtaa epäilyksenalaiseksi ja tulevien neuvottelujen varaan, jonka tähden emme voi hyvällä omallatunnolla toimia heidän kanssaan. Meidän täytyisi silloin myös suostua tuohon heidän tarjoukseensa (jättää asian ratkaisu neuvotteluista riippuvaiseksi) ja alistua siihen ja siis perääntyä varmasta käsityksestämme heidän epäilyksiinsä ja epävarmaan kuvitteluunsa — heidän kanssaan samalle tasolle. *Mutta sehän olisi jo uskomme kieltämistä enemmän kuin puoleksi, jollei kokonaan*" (Lutherin arveluita... toukokuun lopulla 1529). — Näin tarkasti Luther valvoi sitä, ettei hän vain joutuisi millään tavoin sallimaan oikean opin rinnalla väärää oppia. Kysymyksessä oli näet

joko oikean uskon tunnustaminen ihmisten edessä tai samoin sen kieltäminen.

Hän on myöskin lausunut vähää ennen kuolemaansa Georg Majorille, joka viekasteli opin asioissa: "Se, joka pitää oppiansa, uskoansa ja tunnustustansa totuudellisena, oikeana ja varmana, ei voi olla saman katon alla (tarkoittaa kirkollista yhteyttä) sellaisten kanssa, jotka väärää oppia opettavat tai siihen suostuvat, saatikka jatkuvasti puhua kauniita sanoja perkeleelle ja hänen väelleen." — Huomaamme siis, että Luther pitää kaiken kirkollisen yhteyden ja toiminnan ehdottomana edellytyksenä yksimielisyyttä opissa. Muussa tapauksessa on kyseessä jokin inhimillinen, luvaton ja synnillinen toiminta.

Kun Lutherin aikana puolustettiin paavikirkkoa sen enemmän tai vähemmän tunnetuista oppiharhoista huolimatta myöskin siten, että sanottiin: onhan se sentään kirkko! onhan sielläkin voitu tulla autuaaksi!, niin hän huomauttaa, että oikean kirkon tuntomerkki on se, että se pysyy Raamatun sanassa. Ilman tätä todistusta ei todella voi kirkkoa puolustaa. Samoin oli — kuten yllä on mainittukin — sellaisia paavikirkosta eronneita, jotka halusivat Lutherin ja hänen kannattajiensa kanssa toimia samassa kirkossa, vaikka heillä ei ollut samaa uskoa ja oppia. Luther paljastaa sen tähden ulkokultaisuuden, joka sisältyy tällaiseen kirkon olemuksen väärään opettamiseen ja ymmärtämiseen. Hän sanoo A. Corvinuksen kirjaan v. 1534 kirjoittamassaan esipuheessa, joka kirja käsitteli Erasmusken esityksiä kirkollisesta yhtymisestä, seuraavaa: "He (paavilaiset) huutavat aina vain: Kirkko! Kirkko! Kirkko! ja kutsuvat kirkoksi myös jumalattomia ihmisiä, joilla on ja jotka laativat oppikäsitelmiä ja lausemia yli ja vastoin Raamattua — vieläpä jumalalliseen mahtiin vedoten. Tätä heidän puhettaan vahvistaa myös Erasmus, joka kaikkialla lupaa mukautua kirkon oppiin ja samalla kuitenkin opettaa pelkkiä epäilyttäviä ja epävarmoja asioita. Mutta jos meidän on kutsuttava kirkoksi sitä, jota he yhä huutavat kirkon olevan, ja jos meidän olisi uskottava sitä, mitä he aina sanovat ja tekevät: *mihin sitten enää Pyhää Raamattua tarvitaan*, miksi sitten syntejä rangaistaan, minkä tähden olemme totuuden tunnustuksen tähden kuoleman vaarassa, kun me (heidän opetuksensa mukaan) voisimme helposti selviytyä kaikesta ja ilman vaivaa vain nukkuen voisimme tulla autuaiksi, kun vain sanoisimme: uskon, että paavilaiset ovat kirkko ja uskon, että kaikki on

totuutta, mitä he opettavat? Ja kuinka tässä aiotaan neuvoa niitä hurskaita ja jumalisia sieluja, jotka ovat sidotut Raamattuun Jumalallisen totuuden sanana eivätkä voi uskoa sellaista, mitä julkisesti opetetaan vastoin Raamattua? Onko meidän näille ehkä sanottava: paavia on kuultava, jotta rauha ja yksimielisyys säilyisi? Vai onko annettava heidän huojua epätietoisuudessa ja odottaa niin kauan, kunnes paavi kannattajineen on jotakin muuta päättänyt? (Ei!) Ne, jotka tätä kannattavat, olkoot sen enempiä sielunsa autuudesta välittämättä ja itsestään varmoja, mutta totisesti ei kuitenkaan voida epävarmojen ja epäselvien oppien kautta rauhoittaa sellaista sydäntä, joka pelkää Jumalaa ja vakavuudella tahtoo välttää iankaikkista kadotusta ja haluaa iankaikkista elämää".

Tässä otteessa osoitetaan ensinnäkin, että kirkon tulee käytännössä todella opettaa oikeata uskoa ja oppia. Jos taas kehoitetaan kuulemaan kirkkoa, se on: kirkon opetusta silloinkin, kun siellä väärin opetetaan, niin todella, "mihin sitten enää Pyhää Raamattua tarvitaan"! ja jos kerran olisi tyydyttävä sekaoppiseen kirkollisuuteen, niin turhaahan olisi ollut koko uskonpuhdistus. Eivätkä vakaat kristityt ole voineet jäädä odottamaan, jos ehkä paavi jossakin kohden olisi parantanut kirkkoaan, sillä se, jolle sielunsa autuus on todella kallis asia, ei voi kuunnella vääriä ääniä, vaan ainoastaan Hyvän Paime-
nen ääntä. Eroaminen paavikirkosta oli siis tilanteesta tietoisien uskon seuraus. Kristillinen usko tarvitsee ravinnokseen oikean sielunruuan. Se kysyy yksin Kristusta ja hänen oppiaan ja sitä seuraa. Luther viittaa tässä juuri koko kirkko-käsitteen ydinkohtaan: pyhään yhteiseen seurakuntaan kuuluva sielu ei kysy muuta kuin sellaista paikallisseurakuntaa tai -kirkkoa, jossa Jumalan sana puhtaasti saarnataan ja sakramentit oikein hoidetaan ja jossa opettajiin nähden voidaan sanoa: "joka teitä kuulee, se kuulee minua ja joka teidät hylkää, hylkää minut", Lk. 10:16. Hän ei voi tyytyä sekaoppiin eikä väärään oppiin. Kirkollisen toiminnan määrääjänä ei siis ole mikään toiminnallinen hyöty- tai mukavuusnäkökohta, vaan yksin oikean uskon tarpeitten oikea tyydyttäminen. Ja tämä uskon "näkökohta" on myös täydessä sopusoinnussa kaikkien niitten käskyjen, kieltojen ja neuvojen kanssa, joita Raamattu sisältää seurakunnallisiin asioihin nähden. Sellainen sielu taas, joka esim. vaatii kansankirkkoaatteen toteuttamista siinäkin tapauksessa, että siinä jouduttaisiin väärääkin oppia salli-

maan, ei toimi uskon eikä Raamatun mukaan, vaan järjen ja lihallisten käsitysten mukaan vastoin uskoa.

Tuo ote on siis kaikin puolin musertava nykyaikaiselle kansankirkkoaatteelle. Sen mukaanhan esim. Suomessa kansankirkko kantaa luterilaista nimeä ja kuitenkin sen keskuudessa vallitsee mitä kirjavin sekavuus opin asioissa. Tästä huolimatta sitä kuitenkin puolustetaan vanhana isien kirkkona, jopa 'evangelisen suunnan' toimesta myös siihen vedoten, että tämä kirkko on palvellut kansaa myös ajallisen sivistyksen asioissa. Niinpä johtaja K. V. Tamminen julkaisee kansankirkon puolesta mm. otteen eräästä opettaja Lyytis-vainajan kirjoituksesta, jossa mainitaan kirkon antaneen "aapistikun esisiemme käteen" (Sanansaattaja 1924 s. 13), ja 'Nuorison Ystävässä' (1927 s. 244) julkaistaan opettaja A. Korpis-vainajan kirjoitus, jossa kansankirkkoa mm. näin puolustetaan: "Miksi jättäisit kirkon ja sen työn? Onhan se joka tapauksessa antanut meille pysyvän perinnön, sivistyksen pohjan ja tiedon kaiken alkuperästä, oikeasta Jumalasta. Onhan sen historia monivuosisatainen meidänkin maassamme ja ilman tuota historiaa olisi kansamme henkisesti köyhä". Kun nämä samat kirjoittajat myös ovat tunnustaneet kirkon todellisia puutteita, niin siitä huolimatta he vaativat tyytymistä tähän kirkkoon. Ja suoraanhan — kuten yllä olemme maininneet — rovasti J. Engström vaatii uskovaisia käymään kirkossa sielläkin, missä "epäevankelinen" pappi saarnaa. Mitä nämä lausunnot muuta ovat kuin tuota Lutherin moittimaa hokemista: kirkko, kirkko, kirkko! Mihin sitten Raamattua todella tarvitaan, kun kirkko siitä julkisesti poiketessaankin kuitenkin on suositeltava kirkko, jonka opetusta on kuultava! Sattuvasti ja ankarasti kohdistuvat tällaista vastaan Lutherin sanat siitä, kuinka aiotaan neuvoa sellaista sielua, joka tuntee Raamatun oikean opin eikä siis voi suostua toisenlaiseen opetukseen. 'Evankeelisten' mukaan on odotettava mm. sitä, että väärät opettajat itse (!) lähtisivät pois, kun kirkko ei heitä poista. Luther vastaa tällaisiin tekosyihin: Se, joka ei todenteolla autuudestaan huolehdi, tyytyy tähän, mutta se, joka totisesti pelkää Jumalaa ja haluaa välttää iankaikkista kadotusta, ei voi siihen tyytyä. Tuollaiset kansankirkkoaatteen ajajat joutuvat siis Lutherin mukaan niitten ryhmään, jotka ovat lihallisesti varmoja itsestään eivätkä todella autuudestansa huolehdi.

Vapauttaakseen Raamattuun sidottuja omiatuntoja väärän kirkollisuuden kahleista Luther opettaa Jumalan sanan mukaan myös sitä, *kuinka* siitä vapaudutaan. Ei hän suinkaan velvoita kristityitä odotamaan siihen saakka, kunnes väärä kirkko ryhtyisi heitä vastaan erityisiin toimenpiteisiin, vaan neuvoo heille sitä heidän oikeuttaan ja velvollisuuttaan, että sellaisesta kirkosta on erottava. Schmalkaldenin uskonkohdissa [liite: Paavin valta ja yliherruus] Luther ensin osoittaa paavikirkon kannattavan väärää oppeja ja vapauttaa kristityitä Raamatun ohjeen mukaan kuuliaisuudesta sellaisia opettajia kohtaan ja opettaa heitä sellaisesta kirkosta eroamaan. Näin hän sanoo: "Koska näin (ilmeisiä paavikirkon) asiat ovat, tulee kaikkien kristittyjen olla varuillansa, etteivät ota osaa paavin jumalattomaan oppiin, hävistyksiin ja laittomaan julmuuteen. Heidän tulee siis hylätä ja kirotta paavi ja hänen puoluelaisensa Antikristuksen valtakuntana, niin kuin Kristus Mt. 7:15 on käskenyt: Kavahtakaa väärää profeettoja. Ja Paavali käskyy, että jumalattomia opettajia on kartettava ja heidät on kirottavina kirottava (Gal. 1:8; Tiit. 3:10). ja 2 Kor. 6:14 hän sanoo: Älkää antautuko kantamaan vierasta iestä yhdessä uskottomien kanssa, sillä mitä yhteistä on vanhurskaudella ja vääryydellä? *Raskasta on toisin erota niin monesta maasta ja kansasta ja tunnustaa eri oppia.* Mutta tässä on *Jumalan käsky*, että jokaisen on kartettava eikä pidettävä yhteyttä niitten kanssa, jotka väärää oppia opettavat ja jotka sitä väkivalloin haluavat voimassa pitää. On siis omillatunnoillamme kyllä puolustusta, sillä paavin valtakunnan erehdykset ovat ilmeiset" [saksalaisen tekstin mukaan, ks. myös TK 1897 s. 329, TK 1948 s. 279, Tk 1990 s. 290]. Samoin lausutaan paavikirkon vääristä Jumalanpalveluksista Augsburgin tunnustuksen puolustuksessa: "Siihen mennessä (nimittäin maailman loppuun asti) on kaikkien niiden, jotka totuudessa uskovat evankeliumin, hyljättävä nuo jumalattomat jumalanpalvelukset, joita Jumalan kiellon vastaisesti on mieltien keksitty Kristuksen kunnian ja uskonvanhurskauden pimentoon peittämiseksi. Tämän olemme lyhyesti puhuneet messusta (paavikirkon Jumalanpalveluksesta), että kaikki oikeamieliset, kuulukoot mihin kansaan tahansa, saattaisivat käsittää, että me mitä innokkaimmin puolustamme messun arvoa, osoitamme sen oikean käytön, ja että meillä on mitä perustelluimmat syyt olla toista mieltä kuin vastustajamme. Me haluamme myös varoittaa kaikkia oikeinajattelevia avustamasta vastustajia, jotka puolustavat messun häpäisyä, etteivät ras-

kauttaisi itseään vierailta synneillä. Tämä on tärkeä kysymys, tämä on suuri asia, joka ei ole profeetta Eliaan toimintaa halpa-arvoisempi, hänen, joka ei hyväksynyt Baalin palvelemista." (TK 1948, s.224, ks. myös TK 1897, s. 265). Ja kun paavilaiset koettivat estää yksinkertaisia eroamista pois paavikirkosta vedoten Jeesuksen sanoihin Mooseksen istuimella istuvista kirjanoppineista, Mt. 23:2,3, niin Luther sen johdosta lausuu selityksensä lopputuloksena näin: "Lyhyesti, tiedä sinä, ettei hän, joka ei saarnaa evankeliumia, istu Mooseksen eikä Kristuksen istuimella. Sen tähden ei sinun tule tehdä hänen sanansa eikä työnsä jälkeen, vaan *paeta häntä, niin kuin Kristuksen lammasten tapa on*, Joh. 10:4,5: minun lampaani tuntevat minun ääneni, mutta vierasta ne eivät seuraa, vaan pakenevat häntä. Mutta jos tahdot tietää, mitä heidän istuimestaan sanotaan, niin kuule Daavidia, Ps 1:1: Autuas se mies, joka ei vaella jumalattomien neuvossa eikä astu syntisten teitä eikä istu, kussa pilkkaajat istuvat, ja Ps. 94:20: Onko yhteyttä sinun kanssasi turmion valtaistuimella, jossa väkivaltaa tehdään lain varjolla," (vanha Kirkkopostilla I s. 43).

Luther opettaa siis Jumalan käskynä eroamista sellaisesta kirkollisesta toiminnasta, jossa himmennetään Kristuksen kunniaa ja uskonvanhurskautta — vieläpä sillä uhalla, että muuten joudutaan osallistumaan toisten synteihin.

Olemme näin runsaasti osoittaneet, että Luther ei sallinut tai suvainnut mitään poikkeamista oikeasta Jumalan sanan opista, vaan että hän vaati, että opetuksen kirkossa pitää olla puhdasta ja että erioppisia ei ole ollenkaan kirkossa suvaittava. Niinpä hän perkeleen salakavalana juonena hylkäsi sen "ylevän aatteen", että kirkollinen kokonaisuus säilytettäisiin edes jonkin verran erilaista oppia suvaitsemalla. Sen kautta oikea usko kiellettäisiin. Päinvastoin hän Jumalan käskynä perustelee hurskaitten ihmisten eroa väärää oppia sallivasta kirkosta. Hän ei siis vähimmässäkään määrässä tunnustaudu nykyaikaisen kansankirkkoaatteen opilliseen suvaitsevaisuuteen, vaan sitä aivan ehdottomasti vastustaa.

Vielä on sitten tässä yhteydessä selvitettävä, mitä Luther opettaa *kirkon suhteesta sen keskuudessa ilmenevään julkisyntiin*. Nykyaikaisen kansankirkkoaatteen mukaanhan kirkko ei saa ketään jäsentään sen tähden erottaa seurakunnasta, vaan täytyy kirkon vieläpä siunauksellaankin palvella sellaista vaellusta, joka on julkista syntiä,

kuten olemme aikaisemmin osoittaneet. Tavallisimmin vedotaan kansankirkon puolustukseksi tässä suhteessa valhevehnä- yms. vertauksiin.

Luther, joka ei vaelluksenkaan asioissa tahtonut poiketa Raamatun selvästä ohjeesta, päinvastoin opettaa seurakunnan oikeutta ja velvollisuutta tässä kohden. Juuri valhevehnävertausta selittäessään hän lausuu näin: "Tuleeko seurakunnan käyttää valtaansa sulkeakseen seurakunnan yhteydestä julkisen pahenuksen harjoittajia? — Vastaamme näin: seurakunnalta ei ole tämän evankeliumin (Mt. 13: 24–30) kautta kielletty oikeutta julistaa julkisyntisiä pannaan eli sulkea pois yhteydestänsä. — Vaikka siis julkisyntisiä julistetaan pannaan eli suljetaan pois seurakunnan yhteydestä, niin seurakunta ottaa heidät jälleen vastaan, kun he itsensä parantaen armoa pyytävät. — Seurakunnan tulee julistaa pannaan ja sulkea pois keskuudestaan sellaisia kuten pakanoita, jotta he tulisivat syntinsä tuntemaan ja tekisivät parannuksen sekä muutkin heidän esimerkistään pelästyisivät ja syntiä karttaisivat." (Huonepostilla s. 199). — Luther osoittaa tässä, että valhevehnävertaus ei suinkaan anna ihmisille oikeutta suhtautua seurakunnassa ilmenevään julkisyntiin sitä jatkuvasti sallien — puhumattakaan sen siunaamisesta. Kansankirkkoaoite ei tässä kohden ollenkaan perustu Raamatun sanaan, vaan se on koettanut tukea periaatteellista velttouttaan edes jollakin näennäisellä Raamatun kohdalla. Tätä se voi tehdä ainoastaan selittämällä Raamatun väärin. Luther selittää sitä oikein. Hän viittaa myös seurakuntakurin varsinaiseen tarkoitukseen, että nimittäin rikkonut autettaisiin — jos mahdollista — parannukseen ja että toisia siten varoitettaisiin karttamaan syntiä.

Samoin opettaa Luther Isossa Katekismuksessaan VIII:n käskyn selityksessä: "Oikea menettelytapa olisi kuitenkin se, että noudatettaisiin evankeliumin Matteuksen 18. luvussa osoittamaa sääntöä (Matt. 18: 15); siellä Kristus sanoo: "Jos veljesi rikkoo sinua vastaan, niin mene ja nuhtele häntä kahden kesken." ... Kristus opettaa edelleen: "Mutta jos hän ei sinua kuule, niin ota vielä yksi tai kaksi kanssasi, 'että jokainen asia vahvistettaisiin kahden tai kolmen todistajan sanalla.'" Joka tapauksessa siis on oltava henkilökohtaisessa kosketuksessa sen kanssa, jota asia koskee: häntä ei saa laittaa hänen tietämättään. Mutta ellei tästä ole apua, niin saata asia julkisesti seurakunnan tietoon, joko maallisen tai hengellisen tuomioistuimen eteen.

Tässä tapauksessa et sinä enää ole yksinäsi, vaan kanssasi ovat nuo todistajat, joiden avulla voit todistaa vianalaisen syylliseksi; tähän nojautuen tuomari voi sitten tutkia, julistaa tuomion ja saattaa rangaistukseen. Tällä tavoin päästään oikeassa järjestyksessä ja lain mukaan siihen, että paha ihminen estetään pahuudestaan tai parannetaan.” (TK 1948 s. 353)

Schmalkaldenin uskonkohdissa, joka — kuten tiedetään — on Lutherin kirjoittama tunnustuskirja, luemme myös: ”... oikea kristillinen kirkonkirous tietää sitä, että julkisilta, uhmamielisiltä syntisiltä evätään pääsy sakramentille ja muuhun seurakunnalliseen yhteyteen, kunnes nämä itsensä parantavat ja karttavat syntiä.” (TK 1948 s. 265)

Kun Luther v. 1521 – 1522 oleskeli Wartburgissa, oli tilanne Wittenbergin seurakunnassa suuresti järkkynyt niitten väkivaltaisten muutosten kautta, joita kiihkomieliset intoilijat olivat ryhtyneet panemaan toimeen. Palattuuan sinne hän jonkin aikaa saarnasi siellä joka päivä selvittäen seurakunnallisten uudistusten oikeata toimeenpanoa sekä kaikkein tarpeellisimpia tehtäviä. Yhdessä näistä saarnoista hän erityisesti lausuu toivovansa, että oikea kuri vaellukseen nähden pantaisiin toimeen. Näin hän siinä sanoo: "Ensiksi on olemassa rippi, joka perustuu Raamattuun, ja se on tämä: jos joku julkisesti tahi jonkun ihmisen ilmoituksesta teki syntiä, niin häntä syytettiin seurakunnan kuullen. Jos hän siitä luopui, niin he rukoilivat Jumalaa hänen puolestaan, mutta jollei hän tahtonut seurakuntaa kuulla, niin hänet suljettiin seurakunnasta ja erotettiin, ettei kukaan olisi toiminut hänen kanssaan. Ja tämän ripin on Jumala, Mt. 18:15, käsenyt: 'jos veljesi rikkoo sinua vastaan', josta sinä ja muut pahentuvat, 'niin mene ja nuhtele häntä kahden kesken'. Tästä ripistä ei ole tätä nykyä (silloin oli v 1522) jäljellä merkkiäkään. Tähän kohtaan nähden makaa evankeliumi maassa. *Joka sen taas taitaisi korjata, hän tekisi hyvän työn.* Tämän ripin entisellensä asettamisessa olisi teidän tarvinnut puuhata ja jättää kaikki muut (kiihkohenkien villitykset) sillensä.... Tämä olisi kristillistä. Mutta sitä en luule taitavani yksinäni aikaan saada" (Usk. puhd. kosk. kirj. 11 s. 46,47).

Näistä otteista jo selviää kylliksi, että Luther julkisynnin seurakunnalliseen käsittelyyn nähden yksinkertaisesti pysyy Raamatun sanassa ja sen ohjeita sydämestään kannattaa, joten nykyaikainen

kansankirkkoate syrjäyttäessään tässäkin suhteessa Raamatun sanan sanoutuu myös irti Lutherin opetuksesta.

Voimme siis yllä olevan esityksemme perustuksella vastata kysymykseen, tahtoiko Luther nykyaikaisen kansankirkkoateen mukaista kirkkoa, seuraavasti: Luther opettaa sekä opin että vaelluksen asioissa juuri tätä aatetta vastaan. Hän ei siis suinkaan tahtonut nykyaikaista kansankirkkoa.

5.3 Tahtoiko Luther sitten Raamatun mukaista apostolista kirkkoa eli seurakunnallisuutta?

Vaikka olemmekin jo runsaasti osoittaneet, että Luther sekä uskon että opin asioissa pysyi Raamatun lapsenmielisenä oppilaana sitä noudattaen ja sen noudattamista vaatiensa sekä jyrkästi vastustaen kaikkea sitä, missä poikettiin Raamatun sanasta, niin jää vielä vastattavaksemme ja osoitettavaksemme, tahtoiko Luther ja ryhtyikö hän toimimaan kirkollisen toiminnan uudistamiseksi Raamatun ohjeen mukaan? Tämän kysymyksen käsittely on sitä tärkeämpää, kun nykyaikaiset luterilaiset kansankirkot pitävät itseään uskonpuhdistuksen oikeina perillisinä, sen esille tuomien totuuksien vartijoina ja käyttäjinä ja kun niillä kansan keskuudessa onkin tällainen arvo, kun taas toiset juuri uskollisina kristittyinä ja luterilaisina ovat katsoneet velvollisuudekseen niistä erota sen tähden, etteivät ne olisikaan uskollisia luterilaisia kirkkoja. Vieläpä näitä nykyaikaisia kansankirkkoja juuri kansankirkkoina pidetään uskonpuhdistuksen uskollisina seuraajina, kun taas niistä eronneita seurakuntia ja kirkkoja pidetään harhaavana lahkoutumana jo pelkästään sen tähden, että ne ovat yhteisestä kansankirkosta eronneet. Tässä käsityksessä ilmenee erikoinen kansankirkon tunnusomainen piirre, jonka mukaan kristittyjä ei pidetä kristillisen kirkon ominaisuuksien ja oikeuksien varsinaisina omistajina eikä siis myöskään voida tunnustaa paikallisseurakunnan oikeutta toimia itsenäisenä ja vain Jumalalle vastuunalaisena, kun taas kirkollinen toimintaoikeus ja -valta omistetaan varsinaisesti yhteiselle kansankirkolle virastoineen. Tästä peruskäsityksestä johtuu sitten toisia aito kansankirkollisia käsityksiä, kuten esimerkiksi, että seurakuntalaisten on pidettävä paimenenaan "epäevankelista" pastoriakin ja häntä kuultava, koska hän kerran on yleiskirkon hyväksymä,

ja että yleiskirkosta ei saa erota pois, vaikka Jumalan sana siellä väärinkin julistetaan. Ainoa oikea mahdollisuus — näin edelleen selitetään — päästä kansankirkosta eroon on se, jos kirkko erottaa jonkun yhteydestään. Kristityillä ei muka ole mitään eroamisen oikeutta luterilaista nimeä käyttävästä kansankirkosta. Näin juuri opetetaan esimerkiksi Suomessa luterilaisen kansankirkon luterilaisimpien jäsenten keskuudessakin.

Ehkä on tässä syytä esimerkillä osoittaa, että Suomenkin luterilaisessa kansankirkossa nimenomaan jo periaatteellisesti kielletään paikallisseurakunnan itsehallinto. Juuri niihin aikoihin, kun ensimmäiset vapaat evankelisluterilaiset seurakunnat syntyivät, julkaisi Helsingin yliopiston uskonopin professori Antti J. Pietilä maan sanomalehdistössä (esim. Karjalainen 1924 n:o 82) kirjoituksen, jossa hän ilmeisesti näitä seurakuntia tarkoittaen mm. lausuu: "Lähimpänä syynä (tämän kirjoituksen) ilmestymiseen on se, että erään uskonnollisen lahkoutuman piirissä, jonka nimeäkään emme tässä yhteydessä tahdo mainita, on viime aikoina alkanut ilmetä *meidän kirkossamme tähän asti varsin outoa katsantotapaa, joka vaatii yksityisseurakunnalle täysiiä kirkon oikeuksia*" (kursivointi meidän). Väitettyään, että Jeesuksen sana, Mt. 18:20 ("Missä kaksi tai kolme on kokoontunut" jne.) ei puolusta tuota ilmennyttä "katsantotapaa" hän ilman mitään raamatullista perustelua tulee seuraavaan tulokseen: "Yhteiskirkolla, joka sitoo yksityisseurakunnat lujaksi kokonaisuudeksi, täytyy olla myöskin oikeudellinen selkäranka, sillä se antaa tässä nykyisessä maailmanajassa ryhtiä ja pontta sen jokaiselle esiintymiselle järjestettynä kokonaisuutena". — Tässä ei ole kysymys siitä, että seurakuntien toiminta olisi oleva vahvistetun säännön mukainen, vaan kyseessä on sellainen yksityisten seurakuntien "sitominen", joka estää niitten todellista itsehallintoa. — Ja lopuksi prof. Pietilä sanoo: "Meidän täytyy, yleisesti puhuen, pitää jokaista yritystä maakirkon (= kansankirkon) hajottamiseksi, tapahtukoonpa se kuinka hengellisten näkökohtien nimessä tahansa, itse kristillisyyden heikentämisenä ja niin ollen tuomittavana." — ja toisena esimerkkinä mainitsemme, että kun jokin aika sitten eräs saksalainen seurakunta Turussa koetti päästä kansankirkon yhteyteen, niin ei sitä voitu siihen ottaa, koska tuon seurakunnan järjestys oli laadittu kansankirkossa vallitsevaan järjestykseen nähden liian itsenäiseksi!

Edellä olemme jo osoittaneet, mitä Luther on opettanut ja tahtonut kirkossa esitettävään oppiin ja siinä noudatettavaan kristilliseen kuriin nähden. Nyt joudumme erityisesti vielä käsittelemään tätä kirkollista peruskysymystä: kenelle Kristus on antanut ja uskonut ne lahjat ja oikeudet sekä velvollisuudet, jotka hän omalla verellään on kirkollensa ostanut ja ansainnut? Jos Luther on opettanut ja tahtonut, että nämä kuuluvat varsinaisesti jollekin yleiskirkolle, mutta eivät oikeuta paikallisseurakuntaa tai yksityistä kristittyä itsenäiseen toimintaan näitten taivaallisten aarteitten vaalimisessa ja käyttämisessä, niin olisi nykyaikaisella kansankirkolla ja juuri esittämillämme periaatteilla hänessä puolustusta ja voitaisiin silloin syystä vedota Lutheriin. Jos taas Luther on opettanut ja tahtonut, että nämä kristillisen kirkon lahjat ja oikeudet kuuluvat nimenomaan ja varsinaisesti kristityille ja siis myös sille — vaikkapa vain kahden jäsenen suuruiselle — joukolle, joka Jumalan tahdon mukaan on kokoontunut oikeaksi paikallisseurakunnaksi, niin ei nykyaikaisella kansankirkkoaatteella ole oikeutta verhoutua luterilaiseen nimeenkään. Edessämme on siis yksi kristittyjen ja paikallisseurakuntien toiminnan peruskysymyksiä, johon nähden ei saisi vallita mitään epä tietoisuutta niitten keskuudessa, jotka todella autuuttaan etsivät.

Kun nyt ryhdymme vastaamaan alaotsikossamme olevaan kysymykseen, niin joudumme tutkimaan koko Lutherin uudistustoiminnan perustusta ja miten hän sille rakensi. Tiedämme, että jos perustus on väärä, on kaikki muukin väärää. Jos taas perustus on oikea, voidaan sen päälle oikein rakentaa, mutta myös poiketa oikealta ladulta pois.

5.4 Lutherin seurakunta-käsite

Kristittyjen ja paikallisseurakunnan oikeudet ja valta osoitettu ja tunnustettu

5.4.1 Lutherin 'kypsytysvaihe'

Emme ensinnäkään suinkaan saa unohtaa emmekä väheksyä niitä perusteellisia "esitöitä", joitten kautta Jumala monia vuosia kypsytti sitä välikappaletaan, joka aikanaan oli tuova julki totuuden valon — Jumalan sanan valon. Luther oli niitä paavikirkon uskollisia poikia, jotka tosimelellä uurastivat siellä löytääkseen armollisen Jumalan. Jo munkkina ollessaan, mutta erityisesti jumaluusopin tohtoriksi tultuaan hän joutui perehtymään Raamattuun, josta hänelle sitten vihdoinkin — turhaan sitä muualta haettuaan — löytyi Jumalan armo. Onpa havaittu, että Luther jo ainakin vuoden 1513 seuduilla — kuten Karl Holl tutkimustensa tuloksena esittää³⁾ — opettaa *evankeliumin sanan* perustavaa merkitystä ihmisen vanhurskauttamisessa ja pitää sitä kirkon kalleimpana aarteena, jolla Kristus kirkkoansa hallitsee. Samoin hän jo silloin opetti, että kirkko on todella uskovaiset ihmiset (*ecclesia sive plebs fidelis*), jotka muodostavat näkymättömän yhteyden. Ja vedoten Jes. 55:11 jakeeseen hän teroittaa sitä, että Jumalan sana ei tyhjänä palaja, vaan tuottaa uskovaisia, jotka ovat kirkko. Varmaan aivan oikein Holl tämän mukaan pitää eittämättömästi todistettuna, että Lutherille käsite 'kirkko' ei tarkoittanut laitoskirkkoa, vaan että kirkko oli hänelle persoonien hengellinen yhteys. — Luther vastustaa [uudestikastajien] lahkollista käsitystä kirkosta ja pitäytyy edelleen paavikirkkoon sellaisena näkyvänä yhteytenä, jossa kaikkea kristillistä hyvettä oli harjoitettava. Mutta keskellä sen hämäryyttä oli siis Jumalan sana jo johtanut hänet oikealle tielle. Eihän Lutherilla edes vuonna 1517, jolloin hän naulasi nuo kuuluisat 95 väitöslausetansa Wittenbergin linnankirkon ovelle, ollut mitään aikomusta luo-

---

³⁾ Kirjassaan 'Gesammelte Aufsätze zur Kirchengeschichte I' (toinen ja kolmas painos 1923), jota myös olemme käyttäneet lähteenä sitä suuremmalla syyllä, kun piispa Gummerus sitä erityisesti papistolle suosittaa (Kristilliset kirkot nykyhetkellä s. 71), vaikka emme voikaan yhtyä kaikkiin hänen käsittelemäämme aihetta koskevien tutkimustensa tuloksiin.

pua paavikirkosta, vaan hän toivoi sen väärinkäyttöksiin välttämättömiä korjauksia, joita hän uskoi paavinkin haluavan (vrt. 50. ja 51. teesi).

5.4.2. Paavin aneet ja Lutherin teesit

Julkinen riita koski silloin varsinaisesti vain paavikirkon aneakauppaa. Ane oli varsinaisesti vapautus niistä ajallisista hyvistä töistä, joita paavi määräsi sydämen murheen ja suun tunnustuksen ohella katumukseen kuuluvina suoritettaviksi. Vähitellen sitä ruvettiin antamaan rahaa vastaan ja lopuksi opetettiin, että sen kautta saadaan synnit anteeksi ilman muuta. Kun nyt Luther nousi tätä aneen väärinkäyttöä vastaan, joutui hän samalla sivuamaan paavikirkon perusharjoja, kuten taistelun jatkuessa yhä selvemmin saatiin kokea. Vaikkei hän vastustanut anetta sellaisena kuin se vapautti paavin määräämistä ajallisista rangaistuksista, niin hän mitä jyrkimmin osoitti, että katumuksen todisteena oli mikä tahansa laupeuden osoitus lähimmäistä kohtaan yhtä hyvä kuin vastaavanlainen aneen lunastus (42. ja 43. teesi) ja, että "jokaisella kristityllä on, jos hänen katumuksensa on todellinen, täydellinen anteeksianto rangaistuksesta ja syynalaisuudesta, ja kuuluu se hänelle ilman anekirjeitäkin" (36. teesi). Päinvastoin kuin paavikirkko, joka muka omisti hyvien töiden varaston, joka sisälsi Kristuksen ja pyhimysten hyvien töiden ylijäämän ja johon juuri aneen voima perustui, opetti Luther — pitäen luonnollisena, että paavikin sitä mieltä olisi, että kirkon oikea aarteisto on "kirkon avaimet (jotka Kristuksen ansio on meille lahjoittanut)" (60. teesi), ja lisää: "Kirkon todellinen aarre on Jumalan kunnian ja armon kaikkein pyhin evankeliumi. — Mutta tätä aarretta pidetään luonnollisesti vähässä arvossa, sillä sehän vaikuttaa, että viimeiset tulevat ensimmäisiksi" (62 ja 63 teesi). Ja onpa kuin paavikirkon mustan taivaan yllä näkyisi välähdyksen tavoin kirkas salama, kun noitten väitöslauseitten joukossa luemme seuraavat merkilliset sanat: "*Jokaisella tosikristityllä, olkoon hän sitten elävä tai kuollut, on osa Kristuksen ja kirkon kaikissa hengellisissä aarteissa: Jumala on antanut ne hänelle ilman anekirjeitäkin*" (37. teesi).

Näissä väitöslauseissa kuulemme siis — tosin edelleenkin paavikirkon opillisen hapatuksen ohella — jälleen ja selvästi samaa, jota Lutherin opetuksessa oli jo aikaisemminkin ilmennyt. Kirkon kallein aarre on armon sana, evankeliumi, jonka kautta — ilman mitään kir-

kollista lisävälitystä — uskovaiset ovat osallisia "Kristuksen ja kirkon kaikista hengellisistä aarteista". Siinähan on tunnustettuna pyhän yhteys oikea tosi kirkko, pääsy sen jäsenyyteen: uskon kautta evankeliumin sanaan ja sen jäsenien oikeudet. — Näitä väitöslauseita Luther esitti mitä vakavimmassa mielessä — niin kuin oikeata uskoa tunnustetaan, kuten seuraavista viimeisistä väitöslauseista ilmenee: "Pois siis kaikki ne profeetat, jotka sanovat Kristuksen kansalle: rauha, rauha, eikä ole mitään rauhaa. Mutta menestykööt kaikki ne profeetat, jotka sanovat Kristuksen kansalle: risti, risti, eikä ole mitään ristiä. Kehotettakoon kristityitä innolla seuraamaan päätänsä, Kristusta, rangaistusten, kuoleman ja helvetin kautta ja niin uskomaan enemmän sitä, että taivaanvaltakuntaan tullaan monen vaivan kautta, kuin tuota lohdutusta: 'ei ole mitään vaaraa'." (92.-95. teesi). Luther ei silloin vielä tiennyt, että hänen pois-huutonsa sattui juuri itse paavikirkkoon ja että hänen menestystoivotuksensa vain lisäsivät tämän iskun tehoa.

5.4.3. Leipzigin väittely, v. 1519

Heti noustiin Lutheria vastaan. Jyrkästi pitäydyttiin paavikirkossa siihen käsitykseen, että aneen kautta jaetaan Kristuksen ansiota ja että Lutherin esittämä armon oppi oli uusi vaarallinen harhakäsitys. Kun Luther vetosi Raamattuun, vetosivat toiset paavien lausuntoihin ja kirkolliskokousten päätöksiin. Silloin Luther joutui toteamaan, että tällaiset todisteet eivät ole päteviä, koska paavi ja kirkolliskokoukset voivat erehtyä. Erityisesti väitellessään Eekin kanssa Leipziginä (1519) hän sitovasti osoitti, ettei Rooman paavilla ollut mitään Jumalan säätämää ylemmyyttä muihin piispoihin nähden. Edelleen hän vedoten Paavalin sanaan: "Koetelkaa kaikkea, pitäkää se mikä hyvää on", 1 Tess. 5:21, lausuu: "Rooman paavi ja kirkolliskokoukset ovat ihmisiä ja on niitä sen tähden koeteltava ja pidettävä se, mikä hyvää on, eikä niiden suhteen saa tehdä poikkeusta tästä apostolisesta säännöstä" (heinäk. 6 p.) Ei hän myöskään pitänyt määrättyä yleiskirkkoa eri seurakuntien kesken välttämättömänä, vaan sanoo: "Kirkko ei tulisi sortumaan, jos seurakunnan pastori (Dorfpfarrer) itse olisi piispa, arkkipiispa ja paavi ja jos seurakuntia liittäisi toisiinsa vain luja yksimielisyys, kuten Kyprianus sanoo ja kuten ensimmäinen kirkko toimi" (heinäk. 13 p.). Siinähan romahti alas koko paavilainen laitos-

kirkko! Kyllä Luther olisi antanut kirkolla olla johtajia, piispoja tms. mutta vain seurakuntien tai kirkon toimeksiannon eli kutsun perusteella eikä suinkaan sen nojalla, että he olisivat jokin kristityitä ylempi, etuoikeutettu sääty, kuten paavikirkko opetti.

5.4.4 Kirja 'Paavin vallasta', v. 1519

Tuon Leipzigin väittelyn jälkeen joutui Luther luonnollisesti yhä lujemmin puolustamaan ja perustelevaan tätä oppiansa. Perusteellisesti ja lakkaamatta hän selitti Jeesuksen sanoja Pietarille: "Sinä olet Pietari ja tälle kalliolle minä rakennan seurakuntani..." Mt. 16:18. Paavikirkon puolustajat pitivät tätä kohtaa yhtenä paavin ja paavikirkon ylivallan perustuksena, kun taas Luther osoitti, että sen mukaan Pietarille luvattiin vain samaa kuin kaikille uskovaisille. Tuo kallio, jolle Jumala seurakuntansa rakentaa, on usko. Näin hän eräässä kirjassaan 'Paavin vallasta' (Resolutio de potestate papae, ilm. kesällä 1519) kirjoittaa seurakunnan oikeudesta ja vallasta: "Niin myös *jokainen kirkko* (seurakunta), *olipa se kuinka pieni tahansa, omistaa kaikki*, mitä Rooman kirkko (muka) Jumalallisen oikeuden mukaan omistaa, sillä Jeesus puhuu siinä lauseessa kaikkia tarkoittaen. Paavaliakin sanoo: Kaikki on teidän. Teidän on Paavali ja Apollos ja Keefas, teidän on maailma... kaikki on teidän. Mutta te olette Kristuksen, 1 Kor. 3:21–23." Ja edelleen: "Sen tähden kaikkialla, missä Jumalan sana saarnataan ja uskotaan, on myös tosi usko, tämä järkkymätön kallio. *Missä taas usko on, siellä on kirkko, missä kirkko on, siellä on Kristuksen morsian, missä Kristuksen morsian on, siellä on kaikki, mitä Yljiälle kuuluu. Näin kuuluu uskolle kaikki, mikä uskoa seuraa: (Jumalanvaltakunnan) avaimet, sakramentit, valta ja kaikki muu,*" — Voidaanko enää selvemmin tunnustaa, että uskovaiset täydellä omistusoikeudella omistavat Kristuksen kirkon omaisuuden, oikeuden ja vallan ja että siis myös heillä paikallisseurakunnaksi yhteen liittyneinä on tämä oikeus ja valta! Samalla myös tuo aito paavillinen ja kansankirkollinen käsitys, jonka mukaan paikallisseurakunnalla ei saa olla itsenäistä kirkollista valtaa ja oikeutta, osoittautuu paavilliseksi harhaopiksi, jota vastaan Luther mitä jyrkimmin nousi.

5.4.5 Kirja 'Saksan kansan kristilliselle aatelille', v. 1520

Tähän Lutherin raamatulliseen oppiin kirkosta liittyi sitten lisäksi vielä johdonmukaisesti edellisestä seuraten oppi *kaikkien kristittyjen hengellisestä pappeudesta*. Tätä kysymystä hän jo aivan kypsänä asiana selvittelee kirjassaan 'Saksan kansan kristilliselle aatelille' (v. 1520). Luther oli nimittäin jo pian vuoden 1517 jälkeen huomannut, että hänen hyvät luulonsa paavin uskollisuudesta Jumalan sanaa kohtaan olivat aivan turhia ja erheellisiä. Hänhän oli luullut, että kun paavi vain saisi kuulla anekaupan väärinkäytöksistä, hän heti ne lopettaisi. Mutta päinvastoin Luther sai vastaansa paavin piispoineen ja pappeineen. Hän ei kuitenkaan vielä menettänyt toiveitaan, vaan vetosi sen jälkeen sellaisiin kristittyihin, jotka eivät olleet pappeja, lähinnä Saksan kristilliseen aateliin. Siihen saakka oli paavikirkko varjellakseen maallista ja kirkollista valtaansa opettanut, että hengellinen eli kirkollinen valta oli maallista valtaa korkeampi, joten tämä ei saanut rangaista paavia, piispoja tai pappeja näitten tehdessä rangaistavia tekoja. Samoin ei kukaan muu saanut heitä Raamatulla ojentaa, koska muka yksin paavilla oli oikeus sitä selittää. Ja kolmanneksi selitettiin, ettei kukaan muu saanut kutsua koolle kirkolliskokousta kuin yksin paavi. Näin oli mahdotonta ryhtyä mihinkään tosi toimiin kirkon epäkohtien korjaamiseksi, jollei paavi siihen ryhtynyt. Tämä tällainen kirkollinen valta ja mahti on vailla kaikkea tukea Raamatussa. Luther huomasi tämän ja ryhtyi repimään alas näitä paavillisten varustuksia, joilla he juuri kaikin voimin vastustivat Lutherin ja hänen kannattajiensa toimintaa.

Tuossa kirjassaan hän vetoaa sellaisiin raamatunlauseisiin kuin esimerkiksi 1 Kor. 2:15 ja 12:12, 1 Piet. 2:9, Ilm. 5:10 ja opettaa, että kaikki kristityt ovat hengellisiä pappeja, joilla on yhtäläinen Jumalan antama oikeus arvostella ja huolehtia kirkollisista asioista. Hän kirjoittaa: "Sillä todellisuudessa ovat kaikki kristityt hengellistä säätyä eikä heidän välillään ole mitään muuta eroa kuin se, mikä johtuu heidän virastaan. — Piispan (suorittama) vihkiminen ei siis ole mitään muuta, kuin että hän seurakunnan edustajana ja nimessä ottaa yhden joukosta ja, *vaikka sen kaikilla jäsenillä on samanlainen valta*, määrää hänet kaikkien muiden puolesta hoitamaan tätä valtaa; aivan kuin jos kymmenen veljestä, jotka kuninkaan lapsina ovat yhtäläisesti pe-

rillisiä, valitsisivat yhden hoitamaan perintöä kaikkien puolesta. Kaikkihan he ovat kuninkaita ja samalla vallalla varustettuja, vaikka hallinto onkin uskottu yhdelle." Ja Luther osoittaa myös heti esimerkiksi, kuinka kristityt ovat oikeutetut toimimaan hätätilassa vaikkapa pappina ja piispana. Hän sanoo: "Ja lausuakseni vielä selvemmin: jos joukko hurskaita maallissäätyisiä kristityitä joutuisi vangiksi ja viettäisiin erämaahan, jossa heillä ei olisi piispan vihkimää pappeja, ja he siellä suostuisivat valitsemaan keskuudestaan yhden, naiseen tai naimattoman, jonka toimeksi uskoisivat kastamisen, messun toimittamisen, synninpäästön julistamisen ja saarnaamisen, niin hän olisi todella pappi, yhtä hyvä, kuin jos kaikki piispat ja paavit olisivat hänet vihkineet". Jopa kasteen perustuksella hän opettaa tätä uskovaisten hengellistä pappeutta ja yhtäläistä valtaa ja oikeutta: "Sillä se, joka on kastettu, voi kerskata olevansa samalla vihitty papiksi, piispaksi ja paaviksi, vaikka ei niiden virkain hoitaminen sovellu jokaiselle. Sillä koska me kaikki olemme yhtäläisesti pappeja, niin ei kukaan saa korottaa itseänsä eikä ilman meidän suostumustamme ja valitsemistamme ryhtyä toimittamaan sitä, johon meillä kaikilla on yhtäläinen valta." Kun paavikirkon pimeydessä eläneet saattoivat arasti ja peläten ajatella toimimista paavikirkon selviäkin väärinkäytöksiä vastaan, niin Luther vahvistaa heitä sanoen: "Näiden tällaisten ja monien muiden raamatunlauseiden tulee tehdä meitä rohkeiksi ja vapaiksi, emmekä saa antaa paavin keksimäin sanain pelottaa itseämme luopumaan vapauden hengestä (niin kuin Paavali kutsuu sitä), vaan *on meidän rohkeasti arvosteltava kaikkea*, mitä he tekevät tai jättävät, sen käsityksemme mukaan Raamatusta, minkä uskossa saamme, ja pakotettava heitä noudattamaan oikeampaa raamatunkäsitystä eikä omaa ymmärrystään." Ja vielä hän osoittaa, että hätätilassa tulee vaikkapa esivallan edustajien astua kristiveljinä auttamaan epäkohtien poistamista: "Sen tähden, kun hätä niin vaatii, ja paavi on sellainen, joka herättää pahennusta kristikunnassa, tulee jokaisen, joka siihen parhaiten kykenee, koko ruumiin (= seurakunnan) uskollisena jäsenenä toimia siihen suuntaan, että saataisiin oikea, vapaa kirkolliskokous (jonka kautta Luther toivoi vielä uudistavansa kirkon tilaa). Sitä ei kukaan niin hyvin kykene saamaan aikaan kuin maallinen miekka. Jota paitsi on huomattava, että sen hoitajat myöskin ovat kristiveljiä, pappeja, kuten muut, kanssahengellisiä, yhdessä muiden kanssa oikeutettuja kaikkien asioiden hoitoon..."

Näin oli vuonna 1520 kukkaan puhjennut vuosisatojen pimeyden jälkeen oikea raamatullinen oppi seurakunnasta. Sen perustuksena on Kristuksen lunastustyö. Kaikki evankeliumin sanan kautta Kristukseen uskovaiset kuuluvat tämän uskon kautta Kristuksen kirkkoon eli pyhään yhteiseen seurakuntaan. Tämän kirkon jäsenet omistavat yhtäläisellä oikeudella kaikki Kristuksen kirkon aarteet. Niitten käyttämiseksi kokoontuvat kristityt paikallisseurakunniksi, joista pienimmälläkin on täysi kirkollinen oikeus ja valta, siis myös oikeus kutsua ja asettaa sopivia kristityitä seurakunnan julkiseen saarnavirkaan. Kristityillä oli oikeus ja velvollisuus arvostella kaikkea oppia ja toimintaa ja itsenäisesti toimia Jumalan sanan mukaan. Kristityt ja seurakunnat olivat vain Kristukseen ja Jumalan sanaan sidotut.

Ei ollut myöskään kaukana se aika, jolloin uskonpuhdistuksen kannattajat joutuivat käyttämään tätä Jumalan sanan osoittamaa oikeutta ja valtaa kaikinpuolisesti. Lutherin Saksan kansan kristilliseen aateliin kohdistamat toiveet raukesivat nimittäin Wormsin valtiopäivillä, jolloin Luther tuomittiin valtionkiroukseen kenenkään läsnä olleista rohkenematta vastustaa päätöstä. Hänet oli paavikin julistanut kirkonkiroukseen. Uskonpuhdistus joutui siis järjestämään kirkollisen toimintansa erillään paavikirkosta.

5.4.6 Kirjoitus Prieriasta vastaan, v. 1520

Vaikkakin Luther viimeiseen saakka oli koettanut saada paavikirkkoa uudistetuksi eikä esiintymisensä alussa muuta tarkoittanutkaan, joutui hän koko piankin huomaamaan, että paavikirkko sittenkin taisi olla parantumaton antikristuksen kirkko, jonka yhteydestä uskollisten täytyisi erota pois. Niinpä — kun paavin korkea virkamies Prierias lopulla vuotta 1519 julkaisi Lutheria vastaan kirjan, jossa mitä epäasiallisimmin ja karkeimmin hyökättiin häntä vastaan ja puolustettiin paavikirkkoa, kirjoittaa hän v. 1520 sen johdosta mm. seuraavaa: "Jos Roomassa paavin ja kardinaalien tietien (jota en toivo) sellaista ajatellaan ja opetetaan, niin silloin julistan tällä kirjoituksellani, että tosi antikristus istuu Jumalan temppelissä ja hallitsee siinä Baabelissa, joka on purppuraan puettu, Ilm. 13:6. — Jos Rooma niin (kuin tuossa kirjassa esitettiin) usko, niin ollos onnellinen sinä Kreikanmaa, onnellinen sinä Bööminmaa, onnellisia kaikki, jotka

ovat eronneet roomalaisesta kirkosta ja lähteneet tästä Baabelista! Mutta kirottuja olkoot kaikki, jotka pitävät yhteyttä sen kanssa. Ja jolleivät paavi ja kardinaalit saa tätä saatanankitaa hillityksi ja tätä (kirjoitusta) peruutetuksi, niin tahdon täten totisesti tunnustaa, etten minä pitäydy paavikirkkoon ja eroan paavista ja kardinaaleista, niin kuin hävityksen kauhistuksesta, joka seisoo pyhässä paikassa, Mt. 24:15. — Nyt mene tiehesi, sinä onneton, tuomittu ja paheellinen Rooma! Jumalan viha on vihdoinkin sinut yllättänyt, niin kuin jo olet ansainnut, koska sinä niistä monista rukouksista huolimatta, joita puolestasi on pidetty, olet herkeämättä pyrkinyt tulla vain pahemmaksi. Me paransimme Baabelia, mutta ei hän terveeksi tullut. Jättäkää hänet, Jer. 51:9..." Ja lopussa hän vielä lausuu: "Oi, onnellisia kristityitä, missä heitä lieneekin, jotka eivät kuulu tämän roomalaisen antikristuksen alaisuuteen, kuten me onnettomat ihmiset!" — Vielä saman vuoden joulukuussa paavi osoitti, että tämä Lutherin arvostelu paavikirkosta sittenkin oli oikea. Paavi oli jo kesäkuun 15 p:nä 1520 allekirjoittanut Lutherin pannajulistuksen, jossa kuitenkin hänelle suotiin 60 päivän mietintäaika. Vasta joulukuun 10 p:nä se virallisesti joutui Lutherin käsiin, joka samana päivänä julkisesti poltti sen ja samalla myös kanonisen lakikirjan. Näin Lutherkin omasta puolestaan jo ennen pannajulistuksen voimaanastumista oli rikkonut välinsä paavikirkon kanssa. Baabel ei parantunut. Luther jätti sen.

5.5 Luther ja paikallisseurakuntien toiminnan järjestäminen

5.5.1 Luther tahtoi ryhtyä ja ryhtyi toimimaan tämän raamatullisen seurakunta-opin mukaisesti yksittäisten paikallisseurakuntien toiminnan järjestämiseksi.

Kun Luther turhaan oli vedonnut *paaviin* ja turhaan myös kristilliseen *aateliin* ja kun paavikirkko ja esivaltakin olivat tuominneet hänet sekä kirkon- että valtakunnankiroukseen, niin ei ollut muuta neuvoa kuin kääntyä sen kristillisen *kansan* puoleen, joka oli asettunut Lutherin puolelle. Uskonpuhdistuksen kannatus oli jo laajalle levinnyt ja sillä oli korkeassa asemassa olevia suosijoitakin. Mutta kun toiminnallinen yhteys paavikirkon kanssa oli lopullisesti katken-

nut, niin jäivät yksityiset ja seurakunnat enemmän tai vähemmän oman onnensa nojaan ilman mitään yhtenäistä johtoa ja järjestystä. Oli seurakuntia, jotka kannattivat uskonpuhdistusta, mutta joiden pappi pysyi ankarasti uskollisena paavilaisena. Tilanne mutkistui sitenkin, että sellaisissa tapauksissa saattoi vielä tuo pappi olla jonkin yksityisen tai esim. luostarin etuoikeudella (ns. patronaattioikeus) virkaan asetettu, joten pappi vetosi tähän seurakuntalaisia vastaan. Milloin jäi Lutherin kannattajia paikkakunnalla vähemmistöksi ei ainoastaan paavilaismielistä seurakunnan enemmistöä vaan myöskin paavin puolella pysyvää esivaltaa vastaan. Tai saattoi tilanne olla päinvastainen. Paavikirkolla oli vielä vanha maine ja tottumuksen voima sekä useimmat esivallan edustajat puolellaan. Meidän täytyy koko tilannetta ajatellen ihmetellä, että uskonpuhdistuksen murroskautena selviydyttiin ilman erityisiä suuria onnettomuuksia ja kauhu-tapauksia Münzerin esiintymistä ja talonpoikaiskapinaa lukuun ottamatta. Olivathan valtiolliset ja kirkolliset asiat niin kerrassaan sotkeutuneina toisiinsa. Eikä uskonpuhdistuksen kannattajilla ollut edes yhtenäistä oppitunnustusta, ennen kuin vasta v. 1530, jolloin 'Augsburgin tunnustus' syntyi. Emme sitäkään yhtään ihmettele, että paavikirkko on harmissaan pilkallisenä ja ylenkatseellisena seurannut uskonpuhdistuksen jatkuvaa toimintaa, kun siltä puuttui kaikki yhtenäinen määrätty järjestys ja johto ja kun paavikirkosta eronneiden joukkokaan ei pysynyt yksimielisenä, vaan siinäkin ilmeni erilaisia oppikäsityksiä zwingliläisistä aina väkivaltaisiin tuhatvuotisvaltakunnan esitaistelijoihin saakka. Kaikkein suurin ihme oli, että tämän läpipääsemättömältä näyttävän sekasortoisen kirkollisen ja siihen kietoutuneen valtiollisen tilanteen keskellä sittenkin säilyy ja voimistuu uskonpuhdistuksen kirkko leviten Saksasta jo aikaisin muihinkin maihin — Suomeenkin asti.

Tätä tulosta ei ole saavutettu minkään inhimillisen viisauden tai järjestelykyvyn ansiosta, vaan sen on tehnyt yksin *Jumalan sana* jota Luther kannattajineen tunnusti ja seurasi. Jumala taisteli omiensa puolesta. Kaikki, mikä maailmassa mahtia ja valtaa oli, paavi ja keisari joukkoineen, teki voitavansa tuhotakseen Jumalan sanan selvän tunnustamisen ja sen oikean seuraamisen, mutta se ei kyennyt sitä tuhoamaan. Luther on sattuvasti kuvannut tätä taistelua ja voittoa yhdessä kuuluisista paastonajan saarnoistaan v 1522 mm. näin: "Mi-

nä olen vastustanut paavia, anetta ja kaikkia paavilaisia, mutta en millään väkivallalla, en millään vallattomuudella, en millään metelillä, vaan ainoastaan Jumalan sanaa olen teroittanut, saarnannut ja kirjoittanut: sen lisäksi en ole tehnyt mitään muuta. Se sana on minun maatessani tai elellessäni kaikessa rauhassa saanut aikaan niin paljon, että paavikunta on tullut niin heikoksi ja voimattomaksi, ettei ainoakaan ruhtinas eikä keisari vielä koskaan ole kyennyt sitä niin paljon masentamaan. *Minä en ole sitä tehnyt, yksin sana, jota minä olen saarnannut ja kirjoittanut, on aikaansaanut ja toimittanut sen kaiken*" (toinen saarna).

Tämän sanan turvissa hän myös lähti kulkemaan edelleen. Wormsin valtiopäivien jälkeen hänet oli ystäviensä toimesta saatettu turvalliseen paikkaan Wartburgin linnaan, ollakseen jonkin aikaa poissa julkisesta toiminnasta. Mutta pitkäksi ei tämä poissaolon aika muodostunut. Luther ei voinut pysyä syrjässä, kun hän huomasi seurakunnallista uudistustoimintaa johdettavan väärällä tavalla — vieläpä juuri Wittenbergissä. Kuten tuonnempana vielä lähemmin osoitamme, kohdistuivat Lutherin ja hänen kannattajiensa toimenpiteet Wormsin valtiopäivien jälkeen yksittäisten seurakuntien kokoamiseen ja järjestämiseen Jumalan sanan mukaan. Muuta mahdollisuutta ei ollut ja sehän olikin mitä luonnollisin asia, kun Luther oli osoittanutkin, että kristityillä oli siihen oikeus ja velvollisuus.

Mutta Wittenbergissä niin kuin kaikkialla muuallakin osoittautui uudistusten toimeenpaneminen erittäin vaikeaksi, jopa arkaluontoiseksi. Meidän on aina muistettava, että vaikka näihin aikoihin oli uskomattoman paljon kirjoitettu, saarnattu, kuultu ja luettu näistä taistelunalaisista asioista ja vaikka ne olivat niin yleisesti tunnettuja, että joukoittain haluttiin pois paavikirkosta ja toivottiin Jumalan sanan mukaista toimintaa, niin sittenkin olivat paavikirkon opit ja tavat niin syvälle syöpyneet ihmisten sydämiin, että yhtäkkinen muutos olisi ollut mahdoton. Kertoohan Luther itse, kuinka kauan hän oli tarvinnut aikaa selviytyäkseen *omassatunnossaan* pois paavikirkon kahleista: "Olenhan itsekkin saanut itseäni harjoitella ainakin *kolme vuotta* (1517 - 1520), ennen kuin omassatunnossani vapauduin paavin laista (opeista) ja minä harjoitin päivittäin evankeliumia, saarnasin, luin, tutkistelin, väittelin, kirjoitin ja kuulin; kuinka näin ollen voitaisiin saada kansanmiestä kädenkäänteessä käsittämään kaikkea." ('Ehtoollisen molemmista muodoista' 1522 § 38). — Ymmärrämme

siis, että toiminnan uudistus ehdottomasti ensin edellytti sydänten vapautumista entisestä väärästä menosta ja vakuuttautumista tarpeellisten muutosten oikeutuksesta. Luther ei tahtonut muodostaa seurakuntia sellaisiksi, joissa kukin saisi uskoa ja elää miten tahansa tai joissa pakolla taivutettaisiin ihmistä näkyvään, ulkokultaiseen kirkollisuuteen, vaan tahtoi seurakuntia, joitten jäsenet sydämestään hyväksyisivät kaiken toiminnan ja sitä myös vaalisivat ja saattaisivat taistellakin sen puolesta. Se, joka voi edes hiukan käsittää sitä hengellistä ja opillista pimeyttä ja vääryyttä, jota paavikirkon jäsenet vuosisatojen takaa perintönään kantoivat, tietää, että oikean kristillisen toiminnan järjestäminen sieltä tulleitten keskuuteen oli työ, joka saattoi näyttää mahdottomalta. Mutta Jumalan sana ei ole kuollut, vaan voimallinen sana muuttamaan pimeyden valkeudeksi. Kuitenkin ihmissydänten hitauden ja kovuuden tähden oli edessä niin vaativa työ, että sen tuloksiin nähden täytyi olla peräti kärsivällinen, kuten lähetysaarnajat pakanamailla. Onpa vielä sanottava, että tämä sydänten voittamista tarkoittava työ oli ainoa oikea kristillinen toimenpide.

5.5.2 Ensisijaisia päätehtäviä ja menettelytapa

Kun sitten käymme tarkastelemaan, *miten* Luther ryhtyi toimimaan tunnustamansa seurakunta-opin mukaan, niin on meidän ensiksi osoitettava, mitkä hänen kiireellisimmät, tärkeimmät päätehtävänsä olivat ja minkä periaatteen mukaan hän ryhtyi näitä uudistuksia toimeenpanemaan.

Ensinnäkin hän on aivan tietoinen siitä, että Jumalan tahtoma toiminta ehdottomasti edellyttää *uskovaisia ihmisiä*, jotka todella rakastavat Jumalaa ja tahtovat hänen sanaansa vapaasti seurata. Niinpä hän noissa Wittenbergissä pitämissään jo mainituissa paastonaikaisissa saarnoissaan heti ensiksi osoittaa, että ihmisen tulee tuntea syntinsä ja sitten olla vakuutettu Jumalan armon omistamisesta ja että edelleen on tarpeen uskon hedelmänä rakkaus ja kärsivällisyys. Lutherin täytyi noissa saarnoissa nuhdella seurakuntalaisiaan harkitsemattomista teoista. Sen tähden hän lähtökohdakseen ottaa oikean kristillisen uskon, jolle kaikki muu hedelmänä rakentuu. Ja kun hän seuraavana vuonna joutui neuvomaan böömiläisiä, kuinka he käyttäisivät kristillisiä oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan oman seu-

rakunnallisen toiminnan järjestämiseksi, niin hän nimenomaan sanoo, että tätä hän kirjoittaa vain uskovaisille: "Ei siis nyt enää muuta tarvita, rakkaat herrat, kuin vakaata, kestäväää uskoa, sillä rohkeaa ja kypsää uskoa siinä ehdottomasti tarvitaan, jos aiotte hyvin ja kelvollisesti maassanne toimia. *Me emme myöskään kirjoita näitä asioita kenellekään muulle kuin vain sellaisille, jotka uskovat*; eikä niitä myöskään ymmärrä muut kuin yksinomaan uskovaiset. Ne taas, jotka eivät usko, eivät niitä ymmärrä ollenkaan. Heille on myös yhdentekevää, onko heillä piispoja (= pappeja) vai ei, koskapa he eivät myöskään ole kristityitä eivätkä ole kirkko. Ne, jotka eivät ota varteen niin selvää Raamatun sanaa ja esimerkkiä, pitäytyvät kyllä noihin kevytmielisiin houkkiin, sileäksi ajettuun päälakeen, voiteluihin ja pukimiin (tarkoitetaan paavin pappeja), vaikkei niillä ole mitään tukea Raamatussa ja ovat esikuvallisia esimerkkejä vailla — vain sen tähden, että se on vanha ja pitkäaikainen tapa ja että se monta miellyttää. Mutta hurskaan kristityn tulee poistaa sydäimestään tällaiset käsitykset ja pitäytyä yksin Jumalan voimalliseen sanaan. Hänen tulee myös varmassa uskossa epäilemättä olla vakuuttunut siitä, että hän voi tehdä ja saavuttaa kaiken sen, josta hän tietää tämän sanan takaavan hänelle lupauksen" (Kirja seurakunnallisten olojen järjestämisestä Prahan kaupungin hallitukselle ja seurakunnalle v. 1523). — *Mutta juuri näistä tietoisista uskovaisista oli puute*. Se on Lutherin jatkuvan valituksen aihe ja se oli uudistustoiminnan vaikeuden perussyy. Niinpä hän eräässä tapaninpäivän saarnassa, joka julkaistiin v. 1524 ja johon vielä palaamme, puhuttuaan Raamatussa osoitetun seurakuntatoiminnan tarpeellisuudesta kuitenkin sanoo: "Mutta meillä ei ole vielä siihen tarvittavia henkilöitä, sen tähden en rohkene sellaista panna toimeen niin kauan, *kunnes Herramme Kristus tekee kristityitä*". Samoin hän 'Saksalaisessa Messussa' (1526) valittaa: "Lyhyesti: jos (meillä) olisi henkilöitä, jotka *todella tahtovat olla kristityitä*, olisi (seurakunnallisen kokoontumisen) järjestys ja tapa pian valmis. Mutta minä en voi enkä mahda sellaista seurakuntaa eli kokoontumista järjestää tai saada aikaan, sillä minulla ei vielä ole siihen sopivia henkilöitä." — Luther siis pitää oikean paikallisseurakunnan toiminnan ehdottomana edellytyksenä sellaisten jäsenten olemassaoloa, "jotka — kuten hänen tunnusomainen sanontansa kuuluu — *todella tahtovat olla kristityitä*." Tämähän jo selvästi osoittaa, että Luther tahtoi ja toivoi raamatullisia, apostolisia seurakuntia eli

niin kuin sellaista kirkkoa erotukseksi nykyaikaisista kansankirkoista kutsutaan *'tunnustuskirkoksi'* (saksaksi *'Bekennniskirche'*). Näin ollen Luther pitää tärkeimpänä tehtävänä Jumalan sanan saarnaamista ja opettamista, että sen kautta saataisiin myös näkyvän kirkon toimintaa varten välttämättömiä vakaita kristittyitä. Hän oli kuin lähetyssaarnaajan asemassa pakanallisen pimeyden keskellä.

Tähän tulee vielä lisäksi se mitä luonnollisin tehtävä, että tämän uskon saarnan ohella ja seurassa selitettiin kaikkea oikeata Jumalan sanan oppia ja käytäntöä, kuten Jumalan sana itsekin osoittaa ja edellyttää. Jumalan tahdon tunteminen kaikissa kohdissa oli tarpeen myös paavikirkon erhetyksiä arvosteltaessa. Lutherin saarnat ja kirjoitukset tulvehtivatkin kaikkea tätä oikeata Jumalan sanan tietoa ja ohjetta kaikella selvyydellä aina keskeisesti liittyen kaiken perustukseen Herraan Jeesukseen Kristukseen. Niistä puuttuu tyystin hurmahenkien tunnelmoiminen, mutta niinpä onkin niissä kirkas Raamatun totuus, jota yksinkertaisinkin voi tajuta, omaksua ja seurata — vielä tänäkin päivänä!

Toiseksi täytyi hänen lakkaamatta *paljastaa paavikirkon ilmeisiä ja tavallisia vääryyksiä* opin, kaiken kirkollisen toiminnan ja siis myös vaelluksen asioissa, että yksinkertaisetkin ihmiset käsittäisivät sen nurjuutta ja Jumalan sanan vastaisuutta ja vapautuisivat paavikirkon vääristä siteistä seuraamaan selvää Jumalan sanaa. Joka vähänkin tuntee Lutherin saarnoja ja muita kirjoituksia, tietää tämän varsin hyvin ja näitten kirjoitusten oikea käyttö ja ymmärtäminen edellyttääkin tietoa siitä, että tämä oli sinä aikana erityisesti tarpeen vielä silloinkin, kun jo kauan oli toimittu paavikirkosta erillään. — Mutta välttämätöntä tämä valistustoiminta oli ennen kaikkea juuri uskonpuhdistuksen alussa. Ja kyllä Luther aikalaisiansa tässä suhteessa valistikin. Kovia sanoja ei suinkaan säästetty, kun oli kysymys julisten katumattomien synneistä tai Jumalan sanan vääristelystä. Mainitsemme tässä yhteydessä vain kaksi tällaista kirjasta, jotka Luther julkaisi juuri uudistustoimintansa alussa (v. 1522) ja jotka nimenomaan tarkoittavat yksinkertaisten sydänten vapauttamista väärän kirkon siteistä.

Kun Luther oli maaliskuun 6 p:nä palannut Wartburgista Wittenbergiin, niin hän jo huhtikuun seutuvilla julkaisi ensi osan kirjastansa *"Ihmisoppien välttämisestä"*, jonka loppuosa ilmestyi samana vuonna

(yhteensä noin 23 tavallista sivua). Heti alussa lausutaan sen tarkoituksesta seuraavaa: "Minä Martti Luther olen antanut tämän lyhyen kirjasen ilmestyä niiden omatuntoraukkojen pelastukseksi ja lohduksiksi, jotka ihmissäädösten sitomina ovat luostarien tahi muiden kirkollisten laitosten vankeudessa, jotta he Jumalan sanan vahvistamina ja varustamina kestäisivät kuoleman hädässä ja muissa kiusauksissa." — Mutta se, joka luulee, että nyt seuraisi erityistä hartauslukemista, erehtyy peräti. Sehän on lohdutus ja pelastussana "luostarien ja muiden kirkollisten laitosten vankeudessa" oleville "heidän omientuntojensa valoksi ja ohjaukseksi, niin että he Jumalan avulla vaaratta voivat vapautua sekä käyttää vapauttaan nuhteettomasti ja kristillisesti." Kirjasen tarkoitus on siis osoittaa tietä pois paavikirkon kurjasta orjuudesta oikeaan kristilliseen vapauteen. Osoitettuaan ensin, kuinka kaikessa tulee pitäytyä Jumalan sanaan, alkaa hän luetella paavikirkossa vallitsevia vääriä ihmissääntöjä, joilla omiatuntoja sidottiin ja jotka koskevat ruokia, vaatteita, määräpaikkoja, päiviä, avioliittoa, munkkilupauksia ja muuta paavilaista menoa. Ja tämän yhteydessä Luther nimittää paavikirkon miehiä vietteleviksi hengiksi — valheenpuhujiksi — sellaisiksi, joiden omatunto on poltinraudalla merkitty, so. joilla on luonnoton omatunto — pahoiksi ja vahingollisiksi saarnaajiksi ja noita ihmissääntöjä hän kutsuu "perkeleitten opeuksiksi, harhaopeiksi, valheellisiksi, epäuskoisiksi ja ulkokullatuiksi opeiksi" ja lisää: "Varjelkoon Jumala, ettei kukaan jäisi sellaisten pauloihin, kun Jumala itse on niistä lausunut niin ankan arvostelun! Mitä auttaakaan sinua, vaikka olisit sellaisten oppien perustuksella tehnyt tuhansia lupauksia ja valoja? Niin, kuta sitovampi on lupaus, sen enemmän syytä on rikkoa se, koska se on tehty vastoin Jumalan tahtoa perkeleitten oppiin perustuen." Hän julistaa paavin iankaikkisen kirouksen alaiseksi ja sanoo vedoten Gal. 1: 8,9 jakeeseen: "Tässä saat kuulla Jumalan arvostelun paavista ja kaikista ihmisopeista, ne ovat kaikki kirottuja ... Sen tähden on oikein tuomita heidät suuressa pyhydessänsä iankaikkiseen kiroukseen ja pannaan." Paavikirkon laitokset ja veljeskunnat ovat "kirouksen ja jumalanpilkan lahkoja" jne. Erityisesti hän todistaa vääräksi paavilaisten vetoamisen siihen raamatunkohtaan, jossa puhutaan 'Mooseksen istuimilla istuvista', Mt. 23, ja jonka mukaan he sitoivat yksinkertaisten

omiatuntoja kuuliaisiksi keksimilleen ihmisopeille. Luther sanoo, että Mooseksen istuin "tarkoittaa ainoastaan Mooseksen lain⁴ saarnaa" eikä mitään muuta. Tämä lause ei siis sido ketään paavilaisten vääriä oppeja kuulemaan. Hän kärjistää myös esitystensä auttaaksensa lukijoita selvään ratkaisuun mm. näin: "Sydän ei voi samalla kertoa turvautua Kristukseen ja ihmisoppeihin tahi töihin. Sen tähden heti kun joku turvautuu ihmisoppeihin, kääntyy hän pois totuudesta ja hylkää sen kokonaan. Päinvastoin on taas sen, joka turvautuu Kristukseen, mahdoton välittää ihmiskäskyistä ja töistä. *Katso nyt siis, kumpaa panna (= kirousta) sinä enemmän pelkää. Paavi ja hänen hengenheimolaisensa heittävät sinut perimmäiseen helvettiin, jos et noudata heidän käskyjensä; ja Kristus kieltää sinua, hänen pannansa uhalla välittämistä heistä mitään. Ajattele tarkoin, ketä tahdot seurata*". — Todellakin: voidaanko enää tiukemmin esittää paavikirkosta eroamisvaatimusta! Autuuden menettämisen uhalla on siitä erottava eikä mitään muuta mahdollisuutta ole tietoiselle uskovalle! On mahdotonta uskoa Kristukseen ja samalla olla uskollinen paavikirkon jäsen! Ontumaan ei tässä pääse! Kirjasen lopussa Luther kokoaa sanottavansa yhteen ja lausuu: "Tätä ristiriitaa Raamatun ja ihmisoppien välillä me emme voi sovittaa. — *Annammeko Raamatun* (joka opettaa meille jumalan sanaa maailman alusta asti) *vaiko ihmisoppien* (jotka vasta eilen ovat keksityt ja jotka muuttuvat joka päivä) *mennä menojaansa? Siitä on kysymys*, ja me toivomme jokaisen hyväksyvän sen arvostelun, että ihmisopit saavat mennä menojaan, mutta että Raamattu on säilytettävä. *Koska siis Raamattu ja ihmisopit ovat ristiriidassa keskenään, niin täytyy jommankumman valehdella ja toisen puhua totta. Osoita sinä nyt omasta kohdastasi, kumpaa tahdot pitää valehtelijana*." Näin Luther katkoo paavikirkon kahleita ja velvoittaen rohkaisee sen jäseniä siitä eroamaan. — Tästä kirjases- ta ilmestyi vuoden 1522 kuluessa 11 eri painosta!

Samana vuoden heinäkuun seutuvilla ilmestyi taas uusi kirjanen *'Paavin ja piispojen väärää hengellistä säätyä vastaan'*, jossa hän erityisesti paljastaa paavikirkon korkeamman papiston, piispojen ja paavin, kurjaa tilaa. Tämän hän tekee niin kursailemattomasti ja mitään peittelemättä, että kuuluisa luterilainen oppinut Seckendorf (k.

---

⁴ Sana "laki" on tässä käytetty sen laajemmassa merkityksessä yleensä oppia tarkoittaen; vertaa Lutherin lausuntoa samasta raamatunkohdasta sivulla 27.

1692) lausuu olevan ihmeellistä, että Luther on sen jälkeen säilynyt päivääkään hengissä. Miltei kaikki piispat olivat nimittäin ruhtinaalista sukua ja heillä oli vaikutusvaltaisia ystäviä. — Luther sanoo jo kyllästyneensä naurettavaan nöyryyteensä, kun hän oli asettunut sellaisten miesten arvosteltavaksi — viimeksi Wormsissa. Nyt hän selvittelee asioita maailman edessä. Hän on vakuuttunut oppinsa ehdottomasta oikeudesta ja huudahtaa piispoille: "Vihdoin, hyvät herrat, olkoon teille tiettävä: *Niin kauan kuin elän, ei teillä tule minun edessäni olemaan mitään rauhaa. Jos te taas minut surmaatte, niin on teillä oleva kymmenen kertaa vähemmän rauhaa ja minä tahdon olla teille, kuten Hoosea sanoo: karhuna tiellä ja jalopeurana kujalla*" (Hoosea 13:8). Sitten hän viitaten sellaisiin raamatunkohtiin kuin Hes. 33:7-9 ja Miika 6: 1,2 osoittaa, että kristityn velvollisuus on nuhdella ja rangaista piispojenkin syntejä (se oli paavikirkossa vain paaville sallittua). Profeetta Jeremia oli saanut tehtäväkseen julistaa totuutta häntä korkeammille säädyille ja Herra Kristus itse, joka maailmassa oli alhainen, nuhteli juuri erityisesti ylimmäistä pappia, kirjanooppineita ja muita erityisiä korkeahengellisiä. Kun toiset pelkäsivät, että tällaisesta esiintymisestä syntyisi meteleitä yms., niin Luther huomautti: "Pitääkö sen tähden jättää Jumalan sana syrjään ja antaa koko maailman hukkua?" Vaikka Luther aina taisteli pelkällä Jumalan sanalla, niin olisivathan hänen vihollisensa saattaneet tarttua aseisiin. Vaikka niinkin kävisi, ei voida vääryyttä jättää rankaisematta. Mutta hän huomauttaa: "Kristuksen sana ei käy kenenkään kimppuun ruumiillisesti; mutta se julistaa ruumiillista kamppailua tyranneille ja päästää lempeästi sielut siteistä, niin että noita tyranneja halveksitaan, mikä on kaikkein parasta ryntäämistä heidän kimppuunsa. Sillä mitä halveksitaan, sitä ei tarvitse suurestikaan ravistaa, eikä se voi koskaan itseään varjella, kuten Ps. 10:15 sanoo: "Särje jumalattoman käsivarsi". Minkä kautta? "Etsi vain esille pahan jumalattomuutta, niin ei sitä enää löydetä". *Nuo hulltiot (= piispat yms.) eivät tarvitse muuta hävittämistä, kuin että heidät huomataan ja tunnetaan, että he hulltioita ovat: silloin on jokainen heti heille vihollinen ja jättää heidät.*" Ja sitten hän paljastaa piispojen tietämättömyyttä, paheellisuutta, tyhjänpäiväisyyttä, tehtävien laiminlyömisä, turhamaisuutta jne. Hän käskää oikeita kristityitä vastustamaan näitä piispoja tai ainakin pitämään niitä kirottuina ja välttämään niitä. *Joka taas heihin suostuu, on perkeleen palvelija.* Lopuksi hän kääntyy sellaisten piispojen

puoleen, jotka edes koettaisivat saarnamatkoja tehden parantaa paa-villista piispanvirkaansa, kuten eräs oli tehnyt. Ei se riitä, sanoo Luther. Kun paavi joukkoineen on evankeliumia vastaan, niin sitä suu-rempi syy on luopua piispan virasta. — Tätäkin kirjasta, joka on noin 56 sivun laajuinen, ilmestyi jo saman vuoden loppuun mennessä 4 eri painosta. — Kun kaikki toiveet paavikirkon parantumisesta olivat loppuneet, niin tällainen peittelemätön paljastus oli välttämätöntä ja kristillisen rakkauden mukaista ennen kaikkea niitä kohtaan, jotka tietämättömyydestä osallistuivat tällaiseen kauheaan menoon.

Tässä yhteydessä käsittelemme vielä niitä ohjeita ja sitä periaa-tetta, jota Luther tahtoi sovellettavaksi *heikkoihin nähden* eli niihin nähden, jotka kyllä olivat luopuneet paavikirkosta, mutta jotka eivät vielä olleet kaikissa kohdin vapautuneet paavikirkon vääristä ja ou-doista opeista ja tavoista. Yhtä ankarasti kuin Luther kävi noitten parantumattomien "vahvojen" paavilaisten kimppeun, yhtä kärsiväl-lisesti ja varovaisesti hän suhtautui näihin "heikkoihin" ja niin hän teki alusta alkaen. Jo kirjassaan 'Saksan kansan kristilliselle aatelille' (1520) hän toivoo sekavan kirkollisen tilanteen Böömissä selviävän, jos kyllin kärsivällisesti toimitaan riidanalaisissa asioissa, jotka eivät sodi uskoa vastaan. Näin hän lausuu: "Sitä (nimittäin kansaa) ei ai-nakaan voida koota (yhteisen opin ympärille) väkivallalla, pakotuk-sella ja kiirehtimisellä. *Vaaditaan aikaa ja lempeyttä.* Täytyihän Kristuksen niin kauan seurustella opetuslapsiensa kanssa ja sietää heidän uskottomuuttaan, ennen kuin he uskoivat hänen ylösnousemi-seensa." Ja kuitenkin Luther ehdottaa tätä sillä *edellytyksellä, että kyseessä on yksi usko*, sillä päinvastaisessa tapauksessa hän tulee tähän tulokseen: "Mutta jos heillä olisi toinen usko, niin mieluummin näkisin heidän pysyvän kirkon ulkopuolella" — lisäksi vielä varmuuden vuoksi: "kuitenkin olisi heitä opetettava totuuteen."

Kun Luther oli palannut Wartburgista Wittenbergiin ja ryhtyi oh-jaamaan levotonta seurakuntaa rauhalliseen järjestykseen, niin hän saarnasi joka päivä seurakunnalle kahdeksana päivänä peräkkäin te-roittaen noissa saarnoissansa sitä oikeata menettelytapaa, että kaikki väkivaltaiset uudistukset, joitten tarpeellisuudesta "heikot" eivät vie-lä olleet päässeet omissatunnoissaan varmuuteen, ovat rikkomus lä-himmäistä vastaan siinäkin tapauksessa, että ne ovat itsessään oikei-ta, ja että ensin täytyy vahvistaa sydämiä ja sitten vasta rauhassa toi-

mittaa tarpeellisia muutoksia. Samalla kun hän tunnustaa vääräksi ja tuomittavaksi paavilaisen messun, jota pidettiin uhrina ja ansiollisena työnä Jumalalle, niin hän kuitenkin vastustaa sen väkivaltaista poistamista: *"ei rakkaus kuitenkaan saa tässä asiassa menetellä ankarasti eikä väkivallalla poistaa noita messuja. Saarnassa tulee sitä asiaa kosketella, tulee kirjoittaa ja julistaa, että messu tuolla tavoin pidettynä on syntiä;* mutta ketään ei saa tukasta repiä siitä pois, vaan tulee asia jättää Jumalan huomaan ja antaa hänen sanansa yksin vaikuttaa ilman meidän apuamme ja työtämme" (toinen saarna). Samoin hän lausuu ilonsa siitä, että muutamat olivat alkaneet nauttia ehtoollista vietettäessä sekä leipää että viiniä (paavikirkossa annettiin vain leipää), mutta nuhtelee heitä siitä, että he olivat alkaneet ilman muuta pakottaa muitakin tähän sinänsä hyvään asiaan. Tätä "heikkojen" rakkautetonta kohtelua Luther syystä suuresti murehtii, kuten hän viidennessä saarnassaan sanoo: "Minun täytyy sanoa, etteivät viholiseni vielä milloinkaan ole tuottaneet minulle niin suurta surua, kuin te, minun ystäväni, joiden kuitenkin olisi pitänyt tarjota minulle tukea ja lohdutusta." Hellävaraisesti hän tässä kohtelee myös noita epäjärjestyksen aiheuttaneita "ystäviään" eikä heitä saarnoissaan nimeltä mainitse.

Samaa, mitä Luther noissa kuuluisissa paastonaikaisissa saarnoissaan oli seurakunnalleen julistanut, tahtoi hän myös laajemmalle levittää. Niin syntyi heti huhtikuun puolivälissä 1522 ilmestynyt kirjanen *'Ehtoollisen nauttimisesta molemmissa muodoissa'* (= leivässä ja viinissä). Hän vetoaa — kuten edellä jo on mainittu — omaan itseensä, kuinka hän vasta kolmen vuoden kuluttua tuli selvästi vakuuttuneeksi paavikirkon oppien vääryydestä ja muistuttaa siitä, että yksinkertainen kansa on syvällä paavin oppien vankeudessa. Hän neuvoo, ettei ehtoollista vähään aikaan ollenkaan vietettäisi siellä, missä epäselvyyttä vallitsee tämän opin kohdalla, vaan että ensin kansaa opetettaisiin. Hän viittaa Paavaliin, joka uppinoisista juutalaisten edessä ankarasti vastusti ympärileikkausta, kun he panivat toivonsa vain ulkonaiseen lain noudattamiseen, mutta joka taas heikkojen omientuntojen kohdalla salli ympärileikkausta, kunnes hän opettaen vapautti heidän omattuntonsa seremonialain alaisuudesta. Vaikkakin tässä Lutherin kärsivällisyyden periaate on sama kuin yllä jo on osoitettu, niin liitämme tähän kuitenkin seuraavia otteita, koska

niissä niin selvästi ja täyteläisesti kuvastuu sekä silloinen tilanne että tuo hänen menettelytapansa: "Paavin laki (ehtoollisopista on kysymys) on niin syvälle juurtunut, ettemme voi poistaa vanhoja leilejä ja astioita. Meidän täytyy antaa ihmisten vielä *jonkin aikaa* noudattaa vanhoja vääriä tapoja, kunnes suurempi osa astioita tulee uusiksi ja evankeliumi tulee kansan keskuuteen. ... Olen niin opettanut, että *oppini ensiksi ja pääasiassa vaikuttaisi Kristuksen tuntemista, so. oikeata, selkeitä uskoa ja todellista rakkautta ja sen kautta vapautta ja kaikkea ulkonaista toimintaa*, oli pa se syömistä, juomista, vaate-tusta, rukousta, paastoamista, luostareita, ehtoollista ym. Sillä sellaista vapautta on ja sitä oikein käyttävät varsinaisesti vain ne, joilla on usko ja rakkaus, so. jotka ovat oikeita kristityitä. Heille ei voi eikä saa panna ihmisääntöjä eikä saa sallia heidän omiatuntojaan sidottavan. *On ensiksi oleva sellaisia ihmisiä, joille soveltuu tämä vapaus, että nuori viini tulisi uusiin leileihin ja säilyisi*. ... Ah, Jumala, olemme vielä kaukana Jerusalemissa. Olemme tuskin lähteneet Baabelista ja kuitenkin tahdotaan toimia, niin kuin jo olisimme perillä. Kaikki tahtovat käydä kristityistä ja meidän on sitä sallittava, mutta usko ja rakkaus eivät tahdo jaksaa seurata perässä. Ei sovi eikä auta muodostaa lahkoja. Sen tähden ei voi muuta kuin saarnata evankeliumia ja kääntää ihmisten huomiota pois sakramentista ja kaikista ulkonaisista menoista, kunnes he tuntevat itsensä ja osoittautuvat kristityiksi — ja tulevat johdetuiksi uskoon ja rakkauteen ja sen jälkeen sakramentin käyttämiseen yms."

Tällä kärsivällisyydellä oli kuitenkin määrätty raja. Niinpä Luther saarnatessaan v. 1524 palmusunnuntaina tästä samasta ehtoollisen vietosta ilmoittaa, että hänen seurakunnassaan ei enää tässä suhteessa ole tarpeen viipyä paavilaisessa menossa: "Me olemme nyt kyllä kauan sitä saarnanneet (että ehtoollisessa on nautittava sekä leipää että viiniä) ja tyrkyttäneet, niin ettei yhtäkään enää liene, joka ei tätä voi käsittää... Mutta koska nämä (jotka eivät tahdo paavilaisesta menosta lakata) *eivät ole heikkoja, vaan paatuneita ja piintyneitä ihmisiä ja uppiniskaisesti sitä vastustavat*, vaikkakin kuulevat meidän varsin selkeästi todistavan oppiamme Raamatulla, etteivät kykene mitään siihen vastaamaan tahi vastaamme panemaan, vaan pysyvät roomalaisessa seurakunnassa ja tahtovat meitä väkivallalla pakottaa heitä seuraamaan, *sen tähden ei auta nyt enää heitä sääliä*

ja kärsiä ... otamme siis kumpaisenkin muodon alttarin sakramentissa juuri heille harmiksi, kun haluavat estää meitä siitä. Sen tähden älköön katsottako tässä enää näitten pahentumista." — Samoin menetteli Luther, kun hän vuonna 1538 uudelleen julkaisemassaan opeuksessa seurakuntien tarkastajille huomauttaa, että hän nyt on jättänyt pois sellaisia kohtia, joissa heikkojen tähden aikanaan oli ollut tarpeen tehdä myönnytyksiä, perustellen tätä muutosta sillä, että "Jumalan sana nyt niin selvästi ja voimallisesti loistaa, ettei kukaan voi tietämättömyyttään puolustaa".

Meidän on todella vaikeata käsittää — kuten edelläkin jo olemme siitä maininneet — sitä yleistä tietämättömyyttä ja hengellistä pimeyttä, joka kaikkialla vallitsi. Olivatpa Lutherin lähimmätkin työtoverit niin heikkoja, etteivät edes voineet hillitä noita Wittenbergin intoilijoita (1522), vaan siinäkin tarvittiin Lutherin johtoa ja ohjetta. Kun tiedämme, että omassa maassamme kesti noin 65 vuotta (1527-1593), ennen kuin uskonpuhdistuksen puolelle asettunut kirkkomme hyväksyi ensimmäisen tunnustuskirjan, 'Augsburgin tunnustuksen', niin voimme edes jonkin verran paremmin käsittää vanhojen tottumusten painoa ja uudistusten hidasta edistymistä myös uskonpuhdistuksen kotimaassa. Kristillisen kirkon työ oli kuin uudestaan aloitettava. Kun sen ohella ilmestyi harhaoppeja, joitten kannattajat tosin jonkin verran hillitsivät itseänsä Lutherin eläessä, ja kun paavilainen keisari ja ruhtinaat myös olivat uhkana, niin emme voi vaatia, että kirkollinen tilanne olisi kaikin puolin kirkastunut muutamassa vuosikymmenessä. Mutta kaikkien vaikeuksien keskellä kuuluu kuitenkin selvä ja kirkas ääni: Jumalan sanan oikea opetus, joka ei jäänyt hedelmää kantamatta, vaikka Lutherin toiveita on toteutunut toisia vasta vuosisatoja jälkeenpäin. Luther pysyi kaikessa uskollisena Jumalan sanalle eikä vaikeuksien edessä poikennut Jumalan sanan tieltä suurempia toimintamahdollisuuksia tms. tavoitellen tai saadakseen vastustajiensa lukua vähentymään, vaan hän tahtoi, mitä Jumalakin tahtoi. Siitä on vakuuttavana todistuksena myös se seurakunnallinen uudistus, johon hän Wormsin valtiopäivien jälkeen ryhtyi.

5.5.3 Kirkollinen uudistustyö ja sen tarkoitus

Kun nyt tunnemme Lutherin aito raamatullisen opin seurakunnasta ja kun olemme tutustuneet myös hänen ensisijaisiin päätehtäviinsä ja hänen menettelytapansa, niin voimme jo ilman muuta edellyttää, että — mikäli Luther pysyi uskollisena tunnustamalleen opille — hän myös tahtoi uudistaa seurakunnat raamatullisiksi, apostolisisiksi seurakunniksi. Olisihan nykyaikainen kansankirkko ollut aivan vastakkaista toimintaa sille, mitä hän opetti seurakunnasta. Jos hän sitä olisi tarkoittanut, olisi hän pian voinut ruhtinasten avulla asettaa piispanvirkaa ja tuomiokapituleja vastaavia kirkkohallituksia, jotka olisivat oikeudellisella vallalla hallinneet ja hoitaneet tuota sekasortoista kansalaumaa. Kansankirkkoaatteen mukaan ei muuta olisi pitänytkään tehdä, sillä sen mukaan kirkkoon on koottava eriuskosisimmatkin kansalaiset, joita tietenkään ei voida ohjata ja hallita Jumalan sanalla, vaan joitten kirkollinen toiminta välttämättä edellyttää määrätyn kirkkohallinnon oikeudellista määräysvaltaa kaikissa tärkeimmissä asioissa. Ja siinä hänellä olisi heti kohta ollut koossa täysilukuinen paikalliskirkko ja ulkonaisesti mukavat ja paremmin järjestyneet olot.

Mutta tällaisten asioiden esittäminen Lutherin kirkollisen uudistustyön kohdalla — mikäli niin nykyaikaista kansankirkkoaatetta rohjettaisiin siinä Lutherinkin toimintaan vedoten puolustaa ja kannattaa — olisi mitä ristiriitaisinta ja tosiasioitten vastaista. Niin aivan kerrassaan toisin Luther ryhtyi toimimaan. Hän ei näissä kirkollisissa asioissa tahtonut järjestää mitään inhimillisin keinoin, vaan tahtoi kulkea eteenpäin vain sen verran kuin Jumala sanansa kautta oli päässyt vaikuttamaan ihmissydämissä. Eikä hän tässä jäänyt hurmahenkien tavoin odottamaan jotakin Jumalan välitöntä vaikutusta, vaan piti tärkeimpänä tehtävänään — kuten yllä olemme osoittaneet — Jumalan sanan opettamista. Kaikki pakollinen, ulkokullattu uskonnollinen toiminta oli hänelle kauhistus.

Uskonpuhdistuksen puolelle kylläkin liittyi kansaa paikkakunnittain ja voi sen tähden pintapuolisesti tilannetta tarkastellen näyttää siltä, kuin olisi Luther kannattanut sekavan kansankirkon ylläpitämistä. Mutta niin ei ollut asian laita. Kansankirkkoaaate, joka pyrkii

erilaisten aineiden kirkolliseen palvelemiseen ja hallitsemiseen, rajoittaa ja kieltää jo periaatteellisesti määrättyjä kristittyjen oikeuksia ja edustaa erilaisiin oppeihin nähden aivan suurta suvaitsevaisuutta. Mitä sitten mukaan tulleeseen kansanjoukkoon tulee, niin Luther itse tunnustaa, etteivät näin kokoontuneet joukot olleet mikään oikea paikallisseurakunta tai kirkko, vaan että ne olivat kristillisesti arvostellen kuin pakanajoukkoa, josta Jumalan sanan opettamisen kautta olisi vähitellen koottava oikeat kristilliset paikallisseurakunnat. Hän on tätä tilannetta ja uudistustoiminnan tarkoitusta erittäin selkeästi selvittänyt kuuluisassa kirjassaan 'Saksalainen messu' v. 1526.

5.5.3.1 Kirja 'Saksalainen messu' v. 1526

Siinä hän puhuu Jumalanpalvelusten järjestämisestä kolmella tavalla. Ensinnäkin hän kannattaa latinankielisiä jumalanpalveluksia sitä varten, ettei tämä kieli ja senkielinen kirjallinen tuotanto unohdaisi ja sen aarteet jäisi käyttämättä. — Toiseksi hän esittää saksankielisten jumalanpalvelusten tehtävää. Hän lausuu, että näitä molempia olisi pidettävä julkisesti kaikelle kansalle, josta kuitenkin suurin osa on kuin pakanalaumaa — aivan kuin me turkkilaisten tai pakanain keskuudessa avoimella paikalla tai kentällä pitäisimme Jumalanpalvelusta." Ja hän jatkaa: *"Sillä tässä ei vielä ole mitään järjestettyä ja määrättyä kokoontumista (seurakuntaa), jossa voitaisiin kristityitä evankeliumin mukaan hallita, vaan on se julkista kehotusta uskoon ja kristinuskoon"*. Mutta heti tämän jälkeen Luther hahmottelee oikeata seurakunnallista kokoontumista seuraavin sanoin: "Kolmas (jumalanpalveluksen) muoto, joka olisi evankelisen järjestyksen oikean laadun mukainen, olisi oleva sellainen, ettei kokoonnuttaisi niin julkisella paikalla kaikenlaisen kansan keskuudessa, vaan *niitten, jotka todella tahtovat olla kristityitä ja jotka tunnustautuvat evankeliumiin kädellä ja suulla, pitäisi kirjoituttaa nimensä kirjaan ja kokoontua erikseen vaikkapa johonkin huoneeseen rukoilemaan, lukemaan, toimittamaan kastetta, nauttimaan ehtoollista ja harjoittamaan muita kristillisiä tehtäviä. Tässä yhteydessä voitaisiin niitä, jotka eivät käyttäydy kristillisesti, pitää silmällä, rangaista, parantaa ja erottaa (seurakunnasta) eli panna pannaan Kristuksen ohjeen mukaan, Mt. 18:15 ss. Tässä voitaisiin järjestää myös yhteinen kristillinen almujen antaminen ja jakaminen köyhille Paavalin esimerkin*

mukaan, 2 Kor. 9:1,2,12. ... Tässä täytyisi hyvin ja lyhyesti opettaa uskontunnustusta, kymmeniä käskyjä ja Isä meidän -rukousta: Lyhyesti, jos meillä olisi henkilöitä, jotka todella tahtoisivat olla kristityitä, olisi (kokoontumisen) järjestys ja tapa pian valmis."

Tämän mukaan ei Lutherilla vielä ollut mitään järjestettyä paikallisseurakuntaa tai kirkkoa tämän sanan varsinaisessa, oikeassa merkityksessä. Hänen edessään oli laaja lähetystehtävä. Papisto oli suuresti taitamatonta ja pysyttäytyi suurimmaksi osaksi entisten etuoikeuksiensa suojassa. Kansa oli tietämätöntä ja raakaa. Yksin, uskomattoman yksin Luther seisoi tämän toiminnallisen sekasorron keskellä. Mutta hän ei jättänyt kansaa apua vaille, vaan tahtoi niissä olosuhteissa raivata tietä oikealle kristilliselle toiminnalle. Hän ei julistanut silloisia seurakuntia miksikään kansankirkoksi, vaan tunnusti suoraan, etteivät ne mitään järjestettyjä paikallisseurakuntia olleetkaan. Sellaisia hän kuitenkin toivoi joskus syntyvän. Tuo Lutherin esittämä jumalanpalveluksen *kolmas tapa* tarkoittaa oikean paikallisseurakunnan toimintaa. Se ei tarkoita — kuten kansankirkkoatteen kannattajat yleisesti selittävät — nykyaikaisten hartausseurojen perustamista. Ei mitenkään. Sillä *Luther sisällyttää tuon "kokoontumisen" tehtäviin juuri nimenomaan kristilliselle paikallisseurakunnalle kuuluvan toiminnan, kuten kasteen, ehtoollisen ja seurakuntakurin toimittamisen ja harjoittamisen*. Ja onhan tämä kokoontuminen nimenomaan esitetty sitä taustaa vastaan, ettei silloin Lutherin omien yllä esittämienne sanojen mukaan vielä ollut mitään järjestettyä oikeata kristillistä paikallisseurakuntaa, vaan joukko, joka oli verrattavissa turkkilaisiin ja pakanoihin. Kelpaapa tässä todistukseksi vielä sekin tosiasia, että — kun sitten jossakin paikassa ryhdyttiin järjestämään tällaista kristillistä toimintaa — oli aina kyseessä juuri paikallisseurakunnan tai kirkon järjestäminen, kuten edempänä esimerkeillä osoitamme. Luther ei siis edustanut sellaista kirkollisuutta, jossa varsinaisen paikallisseurakunnan muodostaisivat kaikenlaiset eriuskoiset tai julkisestikin epäkristilliset ihmiset vakavien kristittyjen kokoontuessa yksityisiin hartausseuroihin, vaan hän päinvastoin tunnusti, ettei tuo eriuskoisten tai julkisten epäkristittyjen joukko ollut mikään seurakunta, mutta toivoi aikaa, jolloin julistetun Jumalan sanan voimasta saataisiin kokoon oikea kristillinen paikallisseurakunta, josta sitten olisi siunausta jatkuvasti muullekin kansan

osalle. Koskaan ei Luther ole pitänyt julki jumalattomia ja evankeliumin halveksijoita kirkkona, jossa heillä olisi kirkollisia oikeuksia. Nykyaikainen kansankirkollinen seurakunta-aate erilaisine hartauspiireineen on Lutherille aivan vieras ja outo aate.

Vaikka Luther silloin (v. 1526) jo oli toiminut 5 vuotta erillään paavikirkosta, ei hän vielääkään katsonut voivansa ryhtyä järjestämään tällaista oikeata kristillistä kokoontumista, jota hän nimenomaan nimittää "seurakunnaksi" ("Gemeinde"). Hän jatkaa nimittäin näillä sanoilla: *"Mutta minä en voi enkä mahda sellaista seurakuntaa eli kokoontumista ("Gemeinde oder Versammlung") järjestää tai saada aikaan, sillä minulla ei ole vielä siihen sopivia henkilöitä"* (vrt. s. 51, 52), enkä tiedä monestakaan, että he sitä vaatisivat. Mutta jos niin käy, että minun täytyy niin tehdä ja minua siihen vaaditaan enkä voisi hyvällä omallatunnolla jättää asiaa sikseen, niin tahdon mielelläni tehdä voitavani ja parhaani mukaan asiaa auttaa. Siihen mennessä tahdon tyytyä noihin esittämiini Jumalanpalveluksen kahteen tapaan ... kunnes kristityitä, jotka vakavuudella sitä tahtovat olla, tulee siihen mieleen ja sitä haluavat, jottei tässä syntyisi sekasortoa, jos minä omin päin tahtoisin sitä toteuttaa. Sillä me saksalaiset olemme hurja, raaka ja raivoisa kansa, jonka keskuudessa ei helposti voida sellaista alkaa, jollei siihen pakota suurin hätä. Siis toimeen, Jumalan nimessä!" Ja sitten siirtyy Luther neuvomaan, kuinka tuon toisen tavan mukaan on ryhdyttävä nuorisoa opettamaan Jumalanpalveluksen yhteydessä ja kuinka sitä on kodeissa muistutettava ja kysymyksiin autettava. *"Tämä opetus on näin tapahtuva, kun ei vielä ole mitään erityistä seurakuntaa ("Gemeinde"). ... Sillä jollivät vanhemmat tai nuorten holhoojat joko itse tai toisten avulla tahdo nähdä nuorison suhteen tätä (opettamisen) vaivaa, niin ei enää koskaan saada heille opetusta, muuta kuin jos saadaan aikaan erityinen seurakunta, kuten mainittu."* — Näin Luther toteaa tilanteen vaikeutta eikä rohkene panna alkuun oikeita kristillisiä paikallisseurakuntia juuri sen tähden, ettei hänellä ole oikeaan kristilliseen toimintaan kypsyeitä kristityitä. Mutta silti hän ilmoittaa, että hän on mielellään valmis auttamaan tällaisissa asioissa niitä, joilla on tilaisuus tällaisiin uudistuksiin. Luther tunsi aikalaistensa heikon kristillisen tiedon ja hän oli jo kokenut talonpoikaiskapinassakin ilmennyttä hengellisten asioiden täydellistä väärinkäyttöä ollakseen pidättyväi-

nen sellaisen toiminnan järjestämisessä, jota ei hallita miekalla eikä ihmisvoimilla, vaan ainoastaan Jumalan sanalla. Mutta silti hän ei luopunut Jumalan sanan totuudesta. Hän ei omaksunut mitään uutta kansankirkollista tai valtiokirkollista seurakunta-aatetta, vaan uskollisesti pysyi oikeassa raamatullisessa opissaan seurakunnasta ollen valmis sitä kaikin puolin toteuttamaan, mikäli tilaisuutta olisi siihen ilmennyt.

Kun edellä olemme osoittaneet, että Lutherin todellisena tarkoituksena oli oikeitten paikallisseurakuntien syntyminen ja toiminta aivan hänen oikean seurakuntaa koskevan opetuksensa mukaan, mutta kun myös olemme todenneet, että hän vielä v. 1526 yhä valittaa vakaiden kristittyjen puutetta näitten uudistusten toimeenpanemisen esteenä, niin pakostakin joudumme kysymään, miten Luther sitten *käytännössä toteutti* opettamaansa ja tunnustamaansa kristittyjen toiminnan oikeutta ja velvollisuutta. Vastaus ei ole vaikea. Yksittäisissä seurakunnissa ryhdyttiin välttämättömpiin uudistuksiin. Jo se — kuten olemme osoittaneet — että Luther ei ryhtynyt muodostamaan ensin yleiskirkkoa, jonka määräysvaltaan yksittäiset seurakunnat olisivat olleet alistetut, osoittaa, että paavilainen meno oli hylätty ja että yksittäinen seurakunta — olkoonpa, että se vielä monessa suhteessa oli sekava ja puutteellinen — tunnustettiin Jumalan valtakunnan aarteitten omistajaksi täysillä oikeuksilla. Niinpä Luther myös tarkasti varoi sitä, etteivät seurakunnat luulisi hänen esittämäänsä jumalanpalvelusjärjestyksiä (Saksalainen Messu 1526) tai edes Vähää Katekismustaan (1529) mitään seurakuntia sitoviksi. Vapaasti saivat tietysti — vaikkapa kaikki seurakunnat omaksua samoja ulkonaisia menoja tai toiminnan tapoja.

Uudistukset tapahtuivat siis seurakunnittain. Niinpä esimerkiksi Wittenbergissä ryhdyttiin ensin taitamattomasti, mutta Lutherin Wartburgista palaamisen jälkeen oikealla tavalla vähitellen muuttamaan jumalanpalveluksen sisältöä ja tapaa, kuten siitä olemme jo aikaisemmin maininneet. Tärkeimpiä kohtia oli väärän paavilaisen ehtoollisenvieton poistaminen ja totuttautuminen sakramentin oikeaan käyttämiseen. Tämänkin asian kohdalla Luther viittaa siihen, että nimenomaan ehtoollisvieraitten oikea kristillinen valmistautuminen ehtoollisen käyttämiseen johtaisi lopulta oikeitten kristillisten paikallisseurakuntien syntymiseen. Puhuttuaan siitä, kuinka kristittyjen ei

tule nauttia ehtoollista paavikirkon pakkomääräyksien mukaan määräkertoja vuodessa, vaan tutkittuaan itseään Jumalan sanan mukaan, hän jo mainitussa kirjasessaan 'Ehtoollisen nauttimisesta molemmissa muodoissa' (1522) tulee seuraavaan tulokseen: "Ah, Herra Jumala, jos tätä oppia oikein opetetaan, silloin voit nähdä, että nykyään 1000 ehtoollisella kävijästä silloin tuskin 100 tulisi ehtoolliselle. Ja niin tehtäisiin vähemmän niitä kauheita syntejä, joita paavin helvettilinen laki (ehtoollisen viettoon nähden) on maailmaan tulvimalla tuonut. Niin tulisimme vihdoin jälleen siihen, että meillä, jotka nyt olemme miltei pelkkiä pakanoita kristillisen nimen varjossa, olisi kristillinen kokoontuminen (seurakunta). Silloin voisimme erottaa keskuudestamme ne, jotka me heidän teoistaan havaitsisimme epäuskoisiksi ja oikeata rakkautta vailla oleviksi, mikä meille nyt vielä on mahdotonta."

Jumalanpalveluksen järjestäminen oikealle tolalle oli luonnollisesti muuallakin yksi tärkeimmistä tehtävistä. Mutta sen ohella oli *julkisen saarnaviran hoidon uudistaminen* aivan päivänpolttava kysymys — varsinkin sellaisissa seurakunnissa, joitten pappi tahtoi pysyä paavilaisena ja joissa määräysvalta oli jonkin luostarin tai jonkun vaikutusvaltaisen miehen käsissä. Olihan kyllä Luther niin selkeästi osoittanut, että kristityille kuuluu oikeus ja velvollisuuskin toimia tällaisissa asioissa. Mutta noudatettiinko sitä myös käytännössä? Vastauksen antakoot ensinnäkin uudistukset Leisnigin seurakunnassa.

5.5.3.2 Uudistukset Leisnigin seurakunnassa [n. v. 1522 – 1523]

Tämä seurakunta kuului jo vuodesta 1192 läheisen luostarin alaisuuteen. Luostarin johtaja määräsi sille papin. Nyt oli kuitenkin uskonpuhdistuksen vaikutus ulottunut tähänkin seurakuntaan, joka nopeasti oli omaksunut evankelisen opin. Siellä oli v. 1522 toimeenpantu perinpohjaisia uudistuksia jumalanpalveluksen alalla. Mutta vielä tärkeämpää oli saada seurakunnan mieleinen pastori julkisen saarnaviran hoitajaksi. Sitä ei luostarin johtaja kuitenkaan olisi suonut. Silloin tämän seurakunnan miehet ryhtyivät toimimaan hengellisen papeutensa valtuuksilla juuri sillä tavalla kuin Luther oli neu-

vonut kirjassaan 'Saksan kansan kristilliselle aatelille' v. 1520 (vrt. s. 44). He olivat tulleet siihen päätökseen, että kun tuon luostarin etuoikeus oli ristiriidassa sen hengellisen oikeuden kanssa, joka heillä kristittyinä oli tällaisissa asioissa, niin heillä oli oikeus itse ryhtyä valitsemaan seurakunnalle saarnaviran hoitajia. He olivatkin valinneet joukostaan kaksi miestä saarnaviran tehtäviin. Liitämme tähän tuon seurakunnan verrattoman perustelun ja kertomuksen tästä menettelystään: "Me kokoonnuimme, koko yhteenkuuluva seurakunta, kristillisen uskon yksimielisyydessä ja saatuumme Jumalan armosta arvokasta neuvoa jumalisilta oppineilta (arvattavasti mm. Lutherilta), olemme me raamatullisen, evankelisen sanan ohjeen mukaan huomiottaen edeltäneen tutkimuksen tulosta ja näiden molempain miesten kristillisiä ominaisuuksia ja taitoa oikealla tavalla kutsuneet nämä mainitut miehet H. Kind'in ja maisteri J. Gruner'in kristillisen vapauden nojalla meidän ja koko yhteisen joukkomme keskuudesta, johon he tällä kertaa ovat kuuluneet uskonsukulaisinamme, ja valinneet sekä vilpittömästi Jumalan tähden pyytäneet heitä hoitamaan meidän yhteistä saarnavirkaamme oikeina todellisina ja uskollisina sielunhoitajinamme, nimittäin kristillisten sakramenttien jakamisessa ja jumalallisen sanan julistamisessa, ja olemme pyytäneet, etteivät he antaisi minkään itseänsä estää tätä tehtävää vastaanottamasta."⁵ — Voidaanko enää selvemmin ja paremmin toimia missään oikeassa kristillisessä paikallisseurakunnassa! Ja tässä toimittiin nimenomaan vastoin vallitsevan kirkon tahtoa ja ajallisia oikeuksia. Milloinkaan nykyaikaisen kansankirkon jäsenet samoin menettelisivät, kun heille määrättäisiin erioppinen pastori! Ei, he eivät ryhtyisi mihinkään, vaan luopuen Kristuksen heille hankkimista hengellisen pappeuden oikeuksista he säännöllisesti alistuvat "epäevankelisenkin" pastorin alaisuuteen. Toisin toimittiin uskonpuhdistuksen aikana ja nimenomaan Lutherin opetusten ja neuvojen mukaan. Tällainen kristillisen seurakunnan toiminta ei ole nykyaikaisissa kansankirkoissa edes mahdollista. Niiden ja Lutherin edustaman raamatullisen kirkko-käsitteen välillä onkin sovittamaton erilaisuuden juopa.

---

⁵ Teol. tri. W. H. T. Daun kirjoitus "Lutherin ensimmäinen yritys muodostaa kristillinen paikallisseurakunta" (Lehre und Wehre 1927 n:o 12), joka kuvaa koko tätä merkittävää tapausta.

Mutta kuinka siellä Leisnigin seurakunnassa sitten kävi? — Luostarin johtaja määräsi tietysti omanmieleisensä miehen seurakunnan pastoriksi. Silloin valtuutti seurakunta keskuudestaan yhden miehen ilmoittamaan tälle paavilaiselle papille, että seurakunta on valinnut tähän virkaan omat miehensä ja että se ei tunnusta häntä, jota on pidettävä seurakuntaan tulleena kutsumattomana muukalaisena, pastorikseen, ei ota häntä vastaan eikä pidä häntä pastorinaan, vaan täten tahtoo häntä julkisesti kieltää tulemasta ja asettuu häntä vastaan." — Se selitys tepsi. Tuo paavin pappi lähti pois eikä luostarin johtaja enää määrännyt ketään muutakaan tuohon virkaan.

Seurakunta sai vihdoin monien pyyntöjen jälkeen vieraakseen itse Lutherin, joka saapui Leisnigiin syyskuun 25 p:nä 1522. Seurakunta esitti hänelle menettelynsä sekä vielä laaditun seurakuntajärjestyksen. Luther luonnollisesti hyväksyi tuon seurakunnan menettelyn ja neuvoteltiin tuosta seurakuntajärjestyksestä, joka tarkistettuna ja myöhemmin seurakunnan hyväksymänä julkaistiin painosta v. 1523. Luther kirjoitti siihen merkittävän alkulauseen, jossa hän heti alussa lausuu: "Kun kaiken laupeuden Isä on kutsunut teidät, rakkaat herrat ja veljet, sekä muutkin evankeliumin yhteyteen ja on antanut Poikansa Jeesuksen Kristuksen ilmestyä sydämiinne ja kun sellainen Kristuksen tuntemisen rikkaus on keskuudessanne niin voimallinen ja toimiva, että olette järjestäneet jumalanpalvelusjärjestyksenne ja yhteisen rahavarojen hoidon apostolien esimerkin mukaan, olen pitänyt tätä teidän järjestystänne sen arvoisena, että se julkaistaisiin, jos ehkä Jumala tahtoisi sitä armollisesti siunata, että siitä tulisi yhteinen esikuva, jota myös useat muut seurakunnat seuraisivat, niin että voisimme teistäkin kerskata, kuten Paavali kerskaa korintolaisista, että useat ovat saaneet innostusta teidän innostuksestanne. Samalla on teidän myös lohdutukseksenne muistettava ja huomioon otettava, että — kun se, mihin olette ryhtyneet, on Jumalasta — niin sitä varmasti tullaan vastustamaan, sillä tuo ilkeä saatana ei lepää eikä ole joutilaana." — Itse tuo järjestys sisältää yksityiskohtaisen esityksen seurakunnan omaisuuden ja rahavarojen hoidosta, mutta myös säädökset seurakunnan pastorin kutsumisesta ja erottamisoikeudesta, seurakuntakurista, joka osaksi oli yhteydessä esivallan kanssa, esimiesten toimista ja seurakuntakokouksista. Tässä on siis nähtävänä ensimmäinen yritys muodostaa oikea, raamatullinen seurakunta. Eikä Lut-

her — kuten tuosta hänen kirjoittamastaan alkulauseesta ilmenee — pitänyt sitä vain poikkeuksena, vaan hän toivoi tämän seurakunnan esimerkin innostavan muita samoin järjestämään seurakunnallisen toimintansa. Tässä on myös yksi esimerkki sen puolesta, että Luther — vaikkei hän itse missään vielä edes v. 1526 voinut alkaa tällaista seurakunnan järjestämistä — kuitenkin heti oli valmis kannattamaan asian toteutumista siellä, missä mahdollisuuksia sellaiseen oli olemassa. Tosin ei tämä Leisnigin seurakunnan järjestely vastannut käytännössä siihen kiinnitettyjä toiveita. Sitä kristillistä kypsyyttä ja taitoa, jota tällainen järjestys edellyttää, ei ollut riittävästi. Mutta asia itsessään oli oikea ja kannatettava ja — kuten sanottu — todistus siitä, että Luther käytännössäkin halusi raamatullisia, apostolisia seurakuntia.⁶⁾

Näistä Leisnigin seurakunnan toimista on meille jäänyt vielä kaksi muutakin kirjallista tuotetta. Seurakunnan edustajat pyysivät nimittäin Lutheria kirjoittamaan kirjasen, jossa hän julkisesti puolustaisi heidän pastorinvaaliansa, joka siihen aikaan saattoi monesta tuntuu oudolta. Luther täytti tämän heidän pyyntönsä ja niin ilmestyi v. 1523 kirjanen: "Seurakunnan oikeudesta ja vallasta arvostella kaikkea oppia sekä kutsua, ottaa ja erottaa opettajia".

---

⁶⁾ Esimerkkinä siitä, kuinka tällaisia merkittäviä tapahtumia suurelle yleisölle esittäään, liitämme tähän V. Ammundsenin suomeksi ilmestyneestä kirjasta 'Nuori Luther' seuraavan kohdan, jossa tätä tapausta lähdetään esittämään tällaisella johtolauseella: "Luther on tilapäisesti ollut kerran mukana yrittämässä toteuttaa ihannetta järjestämällä pyhään yhteyden mukaista paikallisseurakuntaa" (s. 119). — Luther päinvastoin jatkuvasti — ei tilapäisesti — tunnusti oikeata oppia kristillisestä paikallisseurakunnasta, mikä ei suinkaan ole pyhän yhteisen seurakunnan ja paikallisseurakunnan toisiinsa sekoittamista. Tuollaiset leimaavat lausunnot helpottavat ihmisiä välttämään totuuden suolaa ja valaisevien tapausten vakavaa harkintaa.

5.5.3.3.3 Kirja 'Seurakunnan oikeudesta ja vallasta arvostella kaikkea oppia sekä kutsua, ottaa ja erottaa opettajia' v.1523⁷⁾

Siinä Luther osoittaa ensinnäkin, että juuri kristityillä on oikeus arvostella kaikkea oppia ja sen mukainen oikeus toimia seurakunnallisissa asioissa. Hän tulee siinä seuraavaan tulokseen: "Niinpä päättemme nyt, että missä löytyy joku kristillinen seurakunta, jolla on evankeliumi, sillä on, ei ainoastaan oikeus ja valta, vaan myös velvollisuus sielunsa autuuden menettämisen uhalla — sen velvoituksen mukaisesti, johon se on kasteessa Kristukseen nähden sitoutunut, välttämään, pakenemaan, erottamaan sekä vetäytymään pois sellaisesta esivallasta, jota nykyiset piispat, apotit (luostarien johtajat), luostarit, säätiöt ja sen sellaiset pitävät, koska päivänselvästi nähdään, että he opettavat ja hallitsevat vastoin Jumalaa ja hänen sanaansa. Niin että tämä ensiksikin on varmasti ja vahvasti perusteltu ja että huolettä on jätettävä siihen ajatukseen, että on jumalallinen oikeus ja sielujen autuuden tähden välttämätöntä poistaa sellaiset piispat, apotit, luostarit ja muut sen suuntaiset ja välttää niitä." — Tässähän on tunnustettu oikeus, jopa velvollisuus, erota väärän kirkollisen menon siteistä — ei sen nojalla, että kirkko erottaisi jonkun pois keskuudestaan, vaan juuri sillä perusteella, että kirkko opettaa ja toimii vastoin Jumalan sanaa. Leisnigin seurakunnan eroaminen paa-vikirkosta oli siis aivan oikea teko — vieläpä kristillisen velvollisuuden mukainen. Ja toiseksi tässä kirjasessa Luther osoittaa, että seurakunnalla on oikeus itse valita pastorinsa, kuten hän sanoo: "Koska näinä kirottuina viimeisinä aikoina piispat ja väärä hengellinen hallitus eivät ole eivätkä tahdo olla tuollaisia (oikeita) opettajia eivätkä liioin tahdo antaa eivätkä sietää sellaisia, eikä Jumalaa sovi kiusata lähettämään taivaasta uusia saarnaajia, täytyy meidän menetellä Raamatun mukaisesti ja keskuudestamme kutsua ja määrätä ne, jotka siihen taitaviksi havaitaan ja jotka Jumala on valaissut ymmärryksellä sekä sitä varten lahjoilla kaunistanut". — Luther on siis tässä kir-

---

⁷⁾ Se on suomeksi ilmestynyt v. 1922 "Paimenessa" ja kaksi vuotta myöhemmin kirjasena "Paimenen" vastaavan toimittajan, past. A. E. Koskenniemen suomentamana, sekä uudelleen v. 1999 kirjassa "Luther: Seurakunnan oikeudesta ja saarnavirasta", suom. Markku Särelä

jasessa kaikin puolin asettunut tällaisiin uudistuksiin ryhtyneen seurakunnan puolelle, kuten luonnollista olikin. Eikä se ollut mikään poikkeus Lutherin opista tai tilapäinen toimenpide, vaan siinä toimitiin johdonmukaisesti Lutherin raamatullisen seurakunta-opin ja -opetuksen mukaan. Tämän puolustuskirjaseen sisältö ei ole tänä päivänäkään vanhentunut, vaan se odottaa edelleenkin toteutumistaan kaikkialla, missä vakaita kristittyjä kuuluu vääräoppisiin kirkkoihin ja missä kristityt oikein seurakunnaksi kokoontuneina tarvitsevat opetusta ja rohkaisua toimiakseen itse sen vallan nojalla, joka heiltä yleensä kielletään, mutta jonka heille on hankkinut ja antanut itse Jumalan Poika Jeesus Kristus.

Leisnigin seurakunnan edustajat olivat myös pyytäneet Lutheria kirjoittamaan ohjeen, jonka mukaan he voisivat järjestää jumalanpalvelusasiansa. Tämänkin pyynnön Luther täytti ja julkaisi samana vuonna (1523) *"Seurakunnan jumalanpalveluksen järjestyksen."* Sen johdannossa hän huomauttaa, että paavikirkon aikana on erityisesti saarnaviranhoito ja seurakunnan jumalanpalvelus syvästi rappeutunut. Kun sitten uskonpuhdistuksen tarkoitus ei ole poistaa saarnavirkaa, vaan sitä jälleen kohotetaan oikeaan arvoon ja toimintaan, niin samoin on tehtävä jumalanpalveluksenkin suhteen. Ja sitten seuraa neuvoja, miten sitä sopivasti voi viettää ja järjestää. *Kyseessä on järjestyks koko seurakunnalle eikä millekään yksityiselle hartauspiirille.*

Näinä aikoina Luther joutui neuvomaan tällaisissa asioissa muitakin seurakuntia, kuten Augsburgissa, Esslingenissä, Miltenbergissä, Liivinmaalla ja Hollannissa. Erittäin huomattava — tämän tutkimuksemme aiheen kannalta — on myös se neuvo ja selvitys, jonka Luther antoi böömiläisille kristityille heidän seurakunnallisen toimintansa uudistamisen suhteen. — Emme tässä yhteydessä voi lähemmin selvittää tilanteen kehitystä siellä. Mutta tässä riittää, kun tiedämme, että böömiläiset olivat vanhastaan olleet sotajalalla paavikirkon vääryyksiä vastaan ja saaneet sen johdosta kärsiä — paitsi marttyyriutta — myös sellaista mitä sietämättömintä kohtelua kirkkonsa taholta, että sinne aina lähetettiin kaikkein kurjimpia pappeja, mitä oli. Luther mainitsee tästä johtuneen sananparren: "joka jo saksalaisen keskuudessa oli ansainnut tulla hirtetyksi tai teiltäväksi, siitä tulee vielä hyvä pappi Bööminmaahan." Böömiläisten luonnostaan kiiwas luonne osaltaan aiheutti sitä, että siellä oli monenlaista erimie-

lisyyttä ja keskinäistä epäsopua. Ne böömiläiset, jotka kuuluen paavikirkkoon tahtoivat ehtoollisessa nauttia myös viiniä, hankkivat itselleen suurin vaikeuksin ja rahallisin kustannuksin omat (paavilaiset) papit virallisen papin lisäksi. Mutta kun tämä oli heille miltei ylivoimaista, kysyivät he Lutherilta neuvoa tämän tilanteen ratkaisemista varten. Vaikka Lutherilla oli yllin kyllin työtä oman maansa uskonnollisen tilanteen ohjaamisessa, ei hän kuitenkaan voinut jättää böömiläisiä oman onnensa nojaan. Näin syntyi v. 1523 verraton, noin 48 sivun laajuinen kirja, jonka nimi jo osoittaa, mikä seurakunta lähinnä oli kyseessä: 'Kirja seurakunnallisten olojen järjestämisestä Prahan kaupungin hallitukselle ja seurakunnalle.'

*5.5.3.4 'Kirja seurakunnallisten olojen järjestämisestä
(seurakunnan paimenen valitsemisesta ja asettamisesta)
Prahan kaupungin hallitukselle ja seurakunnalle' v. 1523⁸*

Kun nämä böömiläiset olivat siinä luulossa, että seurakunnan pappina voi olla vain se, joka on saanut paavilaisen pappisvihkimisen, ja kun he sen tähden olivat saaneet nähdä paljon vaivaa sellaisen lisäpapin saamiseksi, niin on Lutherin ensimmäinen tehtävä osoittaa että paavillinen pappisvihkiminen ei hyödytä mitään, vaan on päinvastoin mitä hyljättävin asia. Hän lausuu, ettei tuo vihkiminen sisällä mitään velvoitusta seurakuntiin nähden, kun papit on vihitty vain piispan määräyksestä ilman seurakunnan suostumusta tai vaalia. Toiseksi hän huomauttaa, että kristityn tulee ennemmin kärsiä mitä tahansa kuin pyytää paavillista pappisvihkimistä pastoreilleen, sillä se sisältää mitä epä kristillisintä toimeksiantoa ja Jumalan pilkkaa (messu-uhrin toimittamista yms.). Noita piispoja ("valheen käytyreit"), jotka tuollaista vihkimistä toimittavat, "on paettava kuin sielujen kauheimpia myrkyttäjiä ja koko kirkon kaikkein hirvittäväntä häväämistä", ja se, joka on saanut heiltä tuollaisen vihkimisen, "hyljätköön ja kirotkoon sydämestään tuon voitelun ja kaiken vihkimisen" ja ryhtyköön oikein virkaansa toimittamaan. "Voi niitä, — huudahtaa Luther — jotka vihkiytyvät tällaiselle Jumalan vastustajalle (paavikirkon vääryyksiin), tälle Baar Peorille, jos he ennakolta asian tietävät ja

---

⁸ [Wie man Kirchendiener wählen und einsetzen soll. An den Rath und Gemeinde der Stadt Prag]

ymmärtävät!" ja sitten Luther osoittaa, kuinka häpeällistä ja vääriä on, että böömiläiset pyytävät papiksivihkimistä uskonnollisilta vihollisiltaan, jotka ovat polttaneet (böömiläisen) Juhana Hussin ja Hieronymus prahalaisen ym. ja jotka tahtovat vain heidän tuhoamistaan. Hän ei ainoastaan osoita tuon paavillisen vihkimisen synnillisyyttä, vaan vaatii böömiläisiä sitä ehdottomasti karttamaan, sillä paavin opin hylkääminen ja paavillisen papiksivihkimisen käyttäminen ovat aivan ristiriitaisia asioita. "Jos te" — sanoo Luther — "niin teette, (että paavillista vihkimistä käytätte) niin suostuttehan tämän teon kautta paavikirkkoon ja kunnioitattehan sitä, ikään kuin se olisi oikein tehnyt, kun se teitä on kironnut." Böömiläiset joutuisivat siten myös osallisiksi rakkaan oppi-isänsä Hussin tuomioon jne. "Kuinka paljon oikeammin" — lausuu Luther vielä — "tekisittekään, jos vettäyisitte siitä niin kauas pois, ettette — mikäli se suinkin on mahdollista — joutuisi edes sen myrkyllisen nimen hajuakaan haistamaan, kuten Paavalikin käskää, 1 Kor. 5:11, välttämään huorintekijää ja juomaria ..." Jollei niin tehdä, on böömiläisten vastustava suhtautuminen paavin oppiin vain turhaa suukopua. — Nämä asiathan ovat nykytärkeitä kaikkialla siellä, missä osaksi ollaan olevinaan oikean opin puolella, mutta kuitenkin todellisuudessa alistutaan yleiskirkon sekaoppiseen menoon. Ja tämän kirjan jatko valaisee samaa asiaa yhä lujemmin.

Luther arvelee böömiläisten puolustavan itseään ja molemmille puolin ontumistaan näillä meidänkin päivinäme tutuilla tekosyillä: "Miten sitten on tässä meneteltävä? Tilanteen suuren vaikeuden tähden ei voida kaikessa olla niin tarkkoja. Meillä ei ole mitään pappeja emmekä kuitenkaan voi olla ilman niitä?" — Lutherin vastaus ei onnu: "Niin, jos kerran asia näin on, olisi se pitänyt aikaisemmin sellaiseksi tuntea ja ilmoittaa ja sellaisena pitää, ennen kuin paavista olisi erottu tai sitten on myös totisesti mitä pikemmin palattava siihen paavin alamaisuuteen, josta on erottu... *Tässä on meidän nyt ratkaisu-tava, että joko käymme asiaan käsiksi, se on: että vielä tänä päivänä ryhdymme oppimaan, miten me voimme varustaa itsellemme pastoreita ulkopuolella paavin tyranniutta, tai että — jollemme tätä tahdo, vaikka kuitenkin se olisi mahdollista — mielellämme ja suosiolla antaudumme (paavikirkon) vankeuteen ja siellä turmeluksen kuninkaan alaisina tietoisesti ja selvällä järjellä toimimme turmeluksen*

palveluksessa, josta meitä varjelkoon Kristus, laupias Herramme ja Mestariimme." — Näin selkeästi Luther osoittaa vallitsevan kirkon ilmeisiä jatkuvia syntejä tunteville ja niitä jonkin verran ontuvasti välttäville, että kaikki ontuminen tällaisissa asioissa on mahdotonta. Joko on väärästä selvästi erottava ja oikein toimittava tai on siihen suosiolla mukauduttava. Kuinka vapauttava, mutta samalla ankaran velvoittava olikaan tällainen opetus böömiläisille. Mutta Luther ei suinkaan lopettanut tähän, vaan sitten hän kirjassaan ryhtyy laajasti osoittamaan, että kristityillä hengellisen pappeuden nojalla on oikeus arvostella kaikkea oppia ja toimia oikean opin mukaan. Eikä heillä ole tähän vain valtaa, vaan myös velvollisuus: "Niin on varmasti oleva kirottu jokainen, joka tunnustautuu paavin tyranniuteen, mutta siunattu jokainen, joka kristillisesti eroamalla sitä karttaa." Samalla osoitetaan, että pastorit kutsutaan kristittyjen joukosta eikä muualta. Ja kirjasen alussa Luther sanoo, että — jollei ketään muita saada papeiksi kuin noita paavin pappeja, niin on ennemmin oltava ilman niitä. Sellaisessa tapauksessa perheenisä hengellisesti huoltakoon perhettänsä lukemalla kotonaan saarnoja ja kastakoon hän myös syntyvät lapsensa. — Mutta milloin tilaisuutta on valita kristittyjen joukolle eli seurakunnalle pastori, niin sen toimittakoot nämä kristityt itse. Eikä pidä välittää siitä, jos tämä tuntuu oudolta alussa, sillä Jumalan sanaahan aina on noudatettava. "Jos jäädään töllistelemään (Jumalan sanan mukaista) uutuutta ja sen käyttämisessä vitkastellaan, niin ei koskaan voida uskoa mitään Jumalan sanan kohtaa".

Ja sitten Luther neuvoo, kuinka seurakunta tämän pastorin kutsumisen ja valitun virkaanasettamisen soveliaasti toimittaisi. Tässä Luther niin hellästi ja armaasti johdattelee kristityitä oikean seurakunnan ensimmäisiä tehtäviä hoitamaan kuin hän neuvoisi tottumattomia äitiä hoivaamaan hentoa esikoistaan. — Ensin on asia yksityisten rukousten kautta uskottava Jumalan tietoon ja sitten hän jatkaa: *"Kun sitten olette kutsuneet kokoon ja tätä kutsua ovat vapaaehtoisesti noudattaneet kaikki ne, joitten sydämet Jumala on uskoon taivuttanut, että he ovat kanssanne yksimielisiä, niin toimikaa sitten edelleen Herran nimessä näin: valitkaa se tai ne, joita te tahdotte ja jotka siihen virkaan tunnetaan soveliaiksi ja arvollisiksi. Sitten pankoot kätensä heidän päälleen ne, jotka keskuudessanne ovat kykenevimpiä, ja vahvistakoot heitä heidän virkaansa ja uskokoot heidät*

kansan, kirkon eli seurakunnan huostaan. Ja vain tällä tavalla ovat he tulleet teidän kaitsijoiksenne ja paimeniksenne. Aamen. Mutta siitä, millaisia papeiksi valittavien tulee olla, opettaa Paavali runsaasti, Tiit. 1:5 ss. ja 1 Tim. 3:2 ss." — Tässähän on esitetty juuri sellaista, jota meidänkin seurakuntamme ovat kokeneet ja tehneet. — Mutta Luther laajentaa vielä neuvoansa ja osoittaa, että näin voivat ensin menetellä muutamats, joitten esimerkin mukaan sitten muutkin voivat toimia. Ja jos seurakuntia tulee useampia, niin voivat niiden pastorit taas keskuudestaan valita kyvykkäimpiä miehiä heitä ja seurakuntia palvelemaan ja tarkastamaan, kuten Pietarikin aikanaan toimi.

Vielä Luther neuvoo ottamaan huomioon todellisia heikkoja ja vahvistaa kristittyjä rohkeasti näin toimimaan. Jos joku epäilisi, ettei tällainen joukko voi olla kirkko — paavikirkon suuruus ja ulkonainen loisto kun vielä häikäisi silmää, — niin Luther huomauttaa, että missä Jumalan sanaa oikein käytetään ja missä on Kristuksen tunteamista, siellä on kirkko, vaikka se ilmenevien syntien tähden olisi kuinkakin heikko. Hän sanoo: "Sen tähden ette saa epäillä keskuudessanne olevan kirkon, jos teitä edes olisi 10 tai 6 henkilöä, jotka totuudessa omistaisitte sanan." Ja jos lisäksi siinä olisi suuri joukko sellaisia, jotka eivät vielä ole sydämiinsä kätkenneet sanaa, niin jos nämä suostuvat noitten harvojen päätöksiin, ovat ne niin lujia, kuin Kristus itse olisi ne tehnyt.

Luther ei unohda muistuttaa näitä böömiläisiä myöskään sielunvihollisen varmasta vastustuksesta, vainoista ja rivistä. Mutta uskolisilla ei ole mitään hätää. Ja vaikka näyttäisi kaikki menevän murskaksi ja maailma jo luulisi taivaan romahtavan alas, niin ei se asiaa muuta: "sillä kalliomme ei kalpene salaman ja ukkosen jyrinän edessä, eikä ole peloissaan, vaikka taivas jo olisi pilveen käynyt ja synkkä, eikä se myöskään kauhistu, vaikka tuuli kuinka ankarasti tempoisi ja rajuilma raivoaisi, vaan sillä on vapaa ja varma omatunto ja odottaa varmana kaunista ja suloista säätä." Ja loppukehoitus kuuluu: "Sen tähden, oi Juuda ja Jerusalem, älkää pelätkö, vaan pysykää lujina. Te saatte kokea, että Jumala teitä auttaa. Ryhtykää vain reippaasti toimimaan. Jumala itse on oleva luonanne."

Olemme kyllä kauan viiptyneet tämän ihmeellisen kirjan ääressä, mutta onhan se niin vakuuttava todistuskappale. Mitä se muuta todistaa, kuin Lutherin kirkollisen *toiminnan* selvän raamatullisuuden

puolesta kaikkia niitä vastaan, jotka rohkenevat vedota Lutheriin toisenlaisen toiminnan — vieläpä sekaoppisen kirkollisuuden puolustukseksi hänen opetustensa tavoin toimivia vastaan. Tämä kirja todistaa myös eittämättömästi sitä, että Lutherilla ei ollut mielessä koota niitä, jotka todella tahtoivat olla kristityitä, yksityisiin hartausseuroihin, vaan hän käskää heitä — vaikka heitä suuremman joukon keskellä olisi kuusi tai kymmenen uskollista — toimimaan *seurakuntana* sellaistenkin hyväksi, jotka vielä eivät olleet sydämiinsä vastaanottaneet Jumalan sanaa ja jotka suostuvat heidän päätöksiinsä.

Tällaista ei Luther opettanut vain näissä erikoistapauksissa, vaan sitä hän omassa seurakunnassaankin selvänä Jumalan sanan totuutena julisti. Mainitsemme siitä esimerkkinä seuraavat otteet kahdesta hänen saarnastaan. Huhtikuun 2 p:nä 1523 hän lausuu mm.: "Niin voisi asiat järjestää, kuten mielelläni tahtoisin, että ne, jotka vakaasti uskovat (Kristukseen), voisivat erottautua paikkakunnallaan ja tuntea toisensa uskonveljiksi. Olisin jo aikoja sitten tahtonut tällaista, mutta siitä ei ole tullut mitään, kun ei ole vielä tarpeeksi saarnattu ja opetettu." Ja tapaninpäivän saarnassaan (v. 1524) hän asettaa Jerusalemin alkuseurakunnan toiminnan esikuvalliseksi ja sanoo: "Tässä historiassa näette ensinnäkin, kuinka kristillisen seurakunnan tulisi olla muodostunut. Sen lisäksi näette siinä oikean kuvan hengellisestä hallinnosta, jota apostolit tässä harjoittavat. He huolehtivat sieluista, saarnaavat ja rukoilevat. He huolehtivat myös ruumiin tarpeista, valitsevat miehiä, jotka jakelevat lahjoja, kuten kuulitte. Näin huolehtii hengellinen hallinto ruumiista ja sielusta, ettei kukaan kärsi puutetta, kuten Luukas sanoo, että kaikki runsaasti ravitaan ja hyvin hoidetaan ruumiin ja sielun puolesta. *Tämä on oikein hyvä kuva ja esimerkki ja olisi hyvä, jos nyt samoin alettaisiin — jos olisi sopivia henkilöitä — että kaupunki, kuten tämä täällä, jaettaisiin neljään tai viiteen osaan ja annettaisiin kullekin osalle pastori ja muutamia diakoneja, jotka kukin osassaan saarnaisivat ja lahjoja jakelisivat, kävisivät sairaita katsomassa ja pitäisivät huolta siitä, ettei kukaan puutetta kärsisi. Mutta meillä ei ole siihen tarvittavia henkilöitä. Sen tähden en rohkene sellaista panna toimeen niin kauan, kunnes Herramme Kristus tekee kristityitä"* (vrt. s. 52). — Näin aivan selvästi Luther tunnustautuu apostoliseen seurakunnallisuuteen ja sitä tahtoo, mutta ei katso

voivansa sitä vielä toteuttaa, kun tietoisista kristityistä edelleen oli puute.

Vaikkakin Luther — kuten olemme osoittaneet — oli valmis autamaan tällaisen järjestyksen käytäntöön ottamista, niin oli hän kuitenkin tässä kohden erittäin varovainen. Hän ei sallinut mitään lakimaista pakkoa uudistuksia toimeenpantaessa. Jo ennen mainitsemasamme kirjasessaan 'Ehtoollisen nauttimisesta molemmissa muodoissa' (1522) hän pitää tuollaista pakkovaltaa ankarasti vastustettavana asiana: "Sellaisten tyranniin kimppeun, jotka tahtovat (uudistuksiin ryhtyä) lakeja sääätäen ja pakkoa käyttäen, on ankarasti ja lujasti käytävä, että kristillinen vapaus säilytettäisiin täydellisenä." Ja vielä hän lausuu: "On Jumalan ja ihmisten edessä väärin, jos me aloitamme kristillistä toimintaamme ulkonaisista asioista ja jätämme oikean sisällisen puolen koskemattomaksi". Oikeata kristillistä toimimista hän vielä kuvaa näin: "Sillä kaikki, mikä on evankelista, kristillistä ja uskon mukaista, on oleva vapaata, niin että ihmiset tulevat mukaan ilman lakia ja vaatimista — omasta halustaan ja rakkaudesta asiaan." — Jos todella on kyseessä tällainen vapaa kristillinen toiminta, kuten esim. Leisnigin seurakunnassa oli, niin Luther mielellään oli sellaisia uudistuksia toteuttamassa.

5.5.3.5 Nk. 'Hombergilainen ehdotus' v. 1526

Kaikissa seurakunnissa ei tilanne ollut sellainen kuin Leisnigin seurakunnassa. Kun Lutherille kerran esitettiin kirkkojärjestys, joka kyllä sisälsi oikeita seurakunnallisen toiminnan järjestelyn periaatteita, mutta jossa samalla oli käskävä, määrävä ja lakimaisesti pakottava sävy, niin on luonnollistakin, että hän ei voinut suositella sitä heti eikä sellaisenaan käytäntöön otettavaksi. Kyseessä on tuo kuuluisa 'Hombergilainen ehdotus' vuodelta 1526, joka tunnetaan myös latinankielisellä nimellä: 'Reformatio ecclesiarum Hassiae' (Hessen seurakuntien uudistus).

Siinä kyllä tunnustauduttiin Raamatun ehdottomaan ohjeellisuuteen ja pääopinkappaleeseen sekä pidettiin paikallisseurakuntaa kaiken kirkollisen vallan varsinaisena omistajana, jollaisena se on oikeutettu harjoittamaan seurakunnallista kuria, valitsemaan ja tarvittaessa erottamaan julkisen saarnaviran hoitajia. Mutta sitten siinä vaa-

dittiin sellaistenkin kirkollisten menojen poistamista, jotka ehdonval-lanasioina olisi voitu säilyttää. Urkujen soittokin oli supistettava ää-rimmäisen vähään, "ettemme — kuten siinä sanottiin — joutuisi en-tisiin (paavillisiin) harhoihin." Ehtoollisoppikin oli siinä heikosti esi-tetty, mutta on kuitenkin otettava huomioon, ettei tässä ollut kyseessä opin tunnustus, vaan kirkkojärjestys.⁹⁾ Kaikkein vastenmielisintä oli varmaan Lutherille se, että siinä uudistuksia esitettiin toimeenpanta-vaksi ja toteutettavaksi jyrkästi ja nopeasti eli siis juuri vastoin sitä toiminnan tapaa, jota Luther piti ainoana oikeana ja kristillisenä.

Kun Luther tammikuun 7 p:nä 1527 kirjoitti Hessenin maakrei-ville, Filipille, lausuntonsa tästä ehdotuksesta, niin hän ei ryhtynyt sitä ollenkaan yksityiskohtaisesti arvostelemaan, vaan ystävällisesti neuvoo maakreiviä, ettei tämä vielä sitä julkaisisi, "sillä — hän sa-noo — minä en ole tähän saakka voinut enkä vieläkään voi olla niin rohkea, että ryhtyisin meidän keskuudessamme toteuttamaan sellaista lakipaljoutta vieläpä niin mahtipontisesti. — Lisäksi on lakien laati-minen suuri, vaarallinen ja laajakantoinen asia eikä siitä ilman Pyhää Henkeä mitään hyvää koidu." — Sen sijaan hän neuvoo, että huoleh-dittaisiin siitä, että seurakuntiin ja kouluihin saataisiin kelvolliset papit ja opettajat ja että vähitellen saadun kokemuksen perusteella tultaisiin lyhyeen, yksinkertaiseen kirkolliseen järjestykseen. Sitä varten olisi parasta, jos kolme tai kuusi tai yhdeksän pastoria yhtei-sesti sopisi ensin edes yhdestä tai kolmesta, viidestä, kuudesta eri-koiskohdasta, jota he opettaen ryhtyisivät seuraamaan seurakunnis-saan, lisäten yhteiseen järjestykseen tarpeen tullen yhä useampia kohtia. Näin sopisi vähitellen toimia, kunnes kaikki olisivat omaksu-neet yhteisen järjestyksen, jonka sitten voisi koota pieneksi kirjaksi. Luther arvelee puolestaan, että tästä ehdotuksesta, josta nyt on puhe, täytyisi toisia kohtia muuttaa ja toisia siirtää yksin esivallan piiriin. Lopuksi hän kokoaa neuvonsa tällaiseksi: "Lyhyesti ja hyvin, vähän ja kelvollista, rauhallisesti, mutta jatkuvasti toimittakoon!"

Luther piti siis tuota uudistusehdotusta, joka sinänsä sisälsi oikei-ta toiminnan periaatteita — joskin siinä oli arvosteltavaakin, ennen-aikaisena ja tarkistusta kaipaavana. Hänen tällainen suhtautumisensa

---

⁹⁾ Vrt. M. Willkomm'in kirjoitusta "Luther ja Hombergilainen ehdotus", Schrift und Bekenntnis 1927 n:o 4-5.

siihen vain vahvistaa hänen oikeita periaatteitaan, joitten mukaan kirkolliset olot oli uudistettava raamatulliselle kannalle.

5.5.3.6 Seurakuntien tarkastus

Uskonpuhdistuksen kirkollisen uudistustoiminnan alkamisesta oli jo kulunut noin kuusi vuotta ja yhä oli syytä varovasti ja vähitellen suunnitella tätä jatkuvaa työtä. Vihdoin katsottiin tarpeelliseksi ryhtyä tarkastuttamaan seurakuntia sekä todellisen tilanteen toteamiseksi että seurakuntien toiminnan kohottamista varten. Kun seurakunnat eivät muodostaneet mitään yhteistä kirkollista järjestöä, niin pidettiin luontevimpana, että Saksin vaaliruhtinas huolehtisi seurakuntien tarkastuksen järjestämisestä. Tarkastajille laadittiin opetusohjesääntö, johon vielä palaamme.

Luther toivoi näitten tarkastusten johtavan tuloksellisiin uudistustoimiin. Niinpä hän tammikuun 10 p:nä 1527 kirjoittaa hyvälle ystävälleen Hausmannille, joka erityisesti harrasti kirkollisen järjestäytymisen asiaa, että vaaliruhtinas on ilmoittanut tahtovansa joututtaa tarkastusten toimeenpanoa ja jatkaa: "Kun niitä pidetään, niin voidaan seurakuntien järjestämisen jälkeen myös ryhtyä toteuttamaan panna; sillä mitä voidaan tehdä, niin kauan kuin tilanne on näin sekava." Ja saman vuoden maaliskuun 29 p:nä hän samalle ystävälleen kirjoittaa siitä, että muuan pastori (Zwickausssa) oli julkisessa saarnassa nuhdellut määrättyä henkilöä ja sanoo: "Tehän hyvin Jumalan armon kautta tiedätte, että sellainen yksityinen rankaiseminen ei ole sopivaa missään muualla kuin kristittyjen kokouksessa. Mutta ettehan vielä ole mitään sellaista kokoontumista järjestäneet, *jonka toivomme saavamme järjestetyksi tarkastuksen kautta.* — Nyt on kyseessä yleinen saarna, joka myös sellaisena pidettäköön, eikä siinä saa ketään erityisesti häväistä tai saattaa punastumaan, *kunnes te erottaudutte ja saatte aikaan kokoontumisen, jossa oikeassa järjestyksessä kehoitetaan, anteeksipyydetään ja rangaistaan.*" — Mutta seurakuntien tarkastukset eivät kuitenkaan vastanneet Lutherin toiveita, vaan ne paljastivat kirkollisen tilanteen vaikeuksia ja sekasortoa enemmän kuin oli luultu. Kuvaavaa on, että Luther itse niitten jälkeen ryhtyy kirjoittamaan 'Vähää Katekismustaan', kun ei edes ollut kristinopin alkeitten oppimiseksi kyllin yksinkertaista ja hyvää

oppikirjaa. Näin ollen voi ymmärtää, ettei hän silloisissa oloissa voinut ryhtyä järjestämään seurakuntia haluamallaan erityisellä tavalla. Täytyi tyytyä edelleenkin saarnaviran hoidon ja jumalanpalveluksen parantamista tarkoittaviin toimenpiteisiin.

Kirkollisen uudistustoiminnan vaikeuksien lisänä oli edelleenkin uhkaava valtiollinen tilanne, puhumattakaan sakramenttilaisten ja muitten vääraoppisten vitsauksesta. Hylkäsihän keisari Augsburgin valtiopäivillä v. 1530 luterilaisten oppitunnustuksen ja antoi heille parannuksen aikaa seuraavaan kevääseen saakka. Ja vain keisarin omat lisääntyneet vaikeudet aikaansaivat sen, että hän kuitenkin soi heille välirauhaa.

5.5.3.7 Kirja '*Kehotus Augsburgin valtiopäiville kokoontuneille papeille*' v. 1530

Kun Augsburgin valtiopäivien tulos olisi saattanut merkitä kansalaissotaakin, niin on luonnollista, että uskonpuhdistuksen miehet tekivät parastaan säilyttääkseen myös ulkonaista rauhaa valtakunnassa, mikäli se heistä riippui, ja osoittaakseen olevansa aina valmiit auttamaan kirkollisen tilanteen parantumista — erityisesti tietämättömyttä kansaraukkaa huomioonottaen. Niinpä Luther, joka valtiokirotuksen alaisena ei saanut tulla noille valtiopäiville, kirjoitti Koburgin linnassa kuuluisan kirjansa '*Kehotus Augsburgin valtiopäiville kokoontuneille papeille*', jota on kutsuttu '*Lutherin Augsburgin tunnustukseksi*' ja jossa hän selvittää kirkollista riitaa. Tämä kirja on tullut huomatuksi erityisesti sen johdosta, että hän siinä esittää erään *sovinnotarjouksen paavilaisille*. Koska tätä sovinnontarjousta on selitetty niin, että siinä muka Luther tyytyisi toimimaan paavikirkossa yhtenä suuntana paavikirkon väärän opin rinnalla ja yhteydessä sen kanssa, niin on meidän tässä selvitettävä tämän tarjouksen todellista sisältöä ja tarkoitusta.

Siinä Luther ensinnäkin osoittaa, kuinka laajat paavilaiset piirit ilolla tervehtivät hänen esiintymistään, kun hän aikanaan taisteli paavin anetta sekä munkkisäätystä vastaan. Silloin häntä kyllä oli pidetty "mainiona opettajana" ja "rakkaana lapsena". Sitten hän esittää muutamia kohtia, joista kaikkien pitäisi nähdä, kuinka kurja hengellinen hoito vallitsi ennen uskonpuhdistuksen alkua ja kuinka välttämättö-

mästi paavikirkko on kaivannut ja kaipaa uudistusta. Kyseeseen tulevat lähinnä ane, paavin erikoisluvut, rippi, parannus, nurkkamessut, panna, ehtoollinen ja pappien naimattomuus. Myös on siinä lueteltuna ne asiat, joita "oikeassa kristillisessä kirkossa" käsitellään, ja näitten rinnalla ne asiat, joita "teeskentelevässä kirkossa" (paavikirkossa) harrastetaan. Koko tässä kirjassa *asetetaan paavilainen väärä oppi kauhistuksena oikeata Jumalan sanan oppia vastaan ilman pienintäkään tinkimistä*. Lopussa sitten Luther esittää tuon kuuluisan sovinnontarjouksensa. Mitä se sisältää? Ensinnäkin Luther tulee tähän tulokseen: "Lyhyesti: sekä me että te paavilaiset tiedätte, että te elätte ilman Jumalan sanaa, mutta että meillä se on. Sen tähden on meidän suurin toivomuksemme ja nöyryin pyyntömme, että *te tahtoisitte antaa Jumalalle kunnian ja että tuntisitte itsenne, katuisitte ja tekisitte parannuksen*. Jollette niin tee, niin korjatkaa minut pois; jos elän, olen oleva teille ruttona; jos kuolen, niin olen teidän kuolemanne. Sillä Jumala on yllyttänyt minua teitä vastaan... " — Todellakin tinkimätöntä sovinnontarjouksen johdantoa, josta jo saattaa päätätä, minkälainen jatko on oleva.

Varsinainen sovinnontarjous kuuluu näin: "Ensinnäkin, koska ette kuitenkaan voi ettekä tahdo huoltaa piispallista virkaa ja tehtävää, kun ette te eivätkä kaikki teidän oppineennekaan kuitenkaan toden totta kykene saarnaamaan ja omiatuntoja lohduttamaan ja tuomitsemaan, *niin jättäkää siis meille virkanne*, joka kuuluisi velvollisuuksiinne. Antakaa meidän vapaasti opettaa evankeliumia ja antakaa meidän palvella kansaraukkaa, (joka haluaa olla hurskas); älkää sitä vainotko tai estäkö siinä, mitä ette voi tehdä ja mikä kuitenkin olisi velvollisuutenne ja *mitä toiset teidän edestänne tahtovat tehdä*." Toiseksi eivät luterilaiset tästä tarjotusta viranhoidosta vaadi mitään palkkaa paavin piispoilta. Kolmanneksi vakuutetaan, että tämän kautta annettaisiin heidän jäädä niihin maallisiin tehtäviin ja oikeuksiin, joita heillä oli. Tahdomme opettaa — sanotaan edelleen, *"että teitä edelleen on pidettävä ruhtinaina ja herroina rauhan tähden ja että saatte pitää omaisuutenne*, jota eivät ole sallineet hussilaiset eivätkä wiklifilaiset ja jota ei nykyäänkään yksikään hurmahenki eikä villihenki tahdo sallia. Tästä näette, että me emme ole teidän (ajallisen omaisuutenne) vihollisia, vaan suuria ystäviä, vieläpä suojelejoitannekin. Mutta säilyttäkää rauha älkääkää meitä vainotko. Emme-

hän muuta pyydä emmekä ole milloinkaan muuta pyytäneet kuin vapaata evankeliumia". Ja neljänneksi on Luther valmis antamaan piispoille edes jotakin tehtävää, jos vain evankeliumille suodaan vapaus. Siinä tapauksessa — sanoo Luther. — "Tahdon omasta puolestani myös turvallisesti auttaa ja toimia niin, että teilläkin sentään olisi jotakin piispallista tehtävää. Ja niin olisi teillä *kahdenlaista piispallista tehtävää: ensinnäkin sellaista, että me ja saarnaajat opettaisimme evankeliumia teidän sijassanne, ja toiseksi sellaista, että auttaisitte (!) tätä tehtävää piispan määräysvallalla.* Teidän persoonanne, elämänne ja ruhtinaallisen olonne jättäisimme omantuntonne ja Jumalan tuomion varaan."

Tällainen oli tuo sovinnontarjous. Tarkkaava lukija on varmaan jo selvästi huomannut, ettei tässä ole vähimmässäkään määrässä kysymys siitä, että paavilaiset saisivat opettaa entisiä vääriä oppejaan ja että luterilaiset saisivat sen rinnalla opettaa oikeata Jumalan sanaa. Lutherhan johdannossa vaati paavin piispoja parannuksen tekoon! Ja itse tässä sovinnontarjouksessa on kyseessä ei enemmän eikä vähemmän kuin *koko opetusviran siirtäminen luterilaisten haltuun*, kuten Luther sanoi: "jättäkää siis meille *virkanne*" ja kuten hän ilmoittaa, että luterilaiset hoitaisivat opetusvirkaa *"teidän edestänne"* ("für euch") ja *"teidän sijassanne"* ("an euer Statt"). Siinäkin tapauksessa, että piispoille jäisi edes jotakin piispallista tehtävää, ei se ulottuisi muuhun kuin siihen, että heille jäisi oikeus "auttaa" tätä luterilaisten hoitamaa opetusvirkaa määräämällä pappien sijoitusta — arvattavasti kuitenkin seurakuntien suostumuksella, mikä olisi sitä helpommin saatavissa, kun kaikki olisivat oikeaoppisia. Tuntuu miltei ivalta, että Luther panisi nuo piispat ei ainoastaan sallimaan yksinomaan oikeata oppia, vaan sen julistamista vieläpä edes jonkin verran palvelemaan tuon määräysvaltansa kautta!! — Evankeliumin vapaalla julistamisella tarkoitetaan — kuten yllä olevastakin selviää — tietysti *koko oikeata oppia*, eikä vain yhden opinkohdan julistamisoi-keutta, sillä siihen opinkohtaan kaikki muut opinkappaleet joko joh-
tavat tai siitä johtuvat, kuten olemme tämän tutkimuksemme alku-
puolella Lutherin omilla sanoilla osoittaneet. Kyseessä on koko kris-
tillinen oppi — kun taas piispoille jäisi koko heidän maallinen omai-
suutensa ja ruhtinasvaltansa sekä tuota määräysvaltaa.

Kun tätä tapausta on niin suuresti käytetty sekaoppisen kirkollisuuden ja juuri nykyaikaisen kansankirkkoaatteen puolustukseksi, niin tahdomme vieläkin jäädä hetkiseksi tämän asian ääreen. — Tuossa samassa kirjassa Luther suorin sanoin tunnustaa, että paavi-kirkko on väärä kirkko. Kas näin: "Niin, te olette perkeleen kirkko, joka on valehtelija vastoin Jumalan sanaa ja murhaaja, kuten näette, että jumalanne, perkele, myös on valehtelija ja murhaaja. Sillä sehän on oikea kirkko, joka pitäytyy Jumalan sanaan ja sen tähden kärsii, kuten me (Jumalan kiitos) teemme emmekä ketään murhaa tai vieroita Jumalan sanasta. Sen tähden ei teidän paljoakaan kannata sanoa meille: kirkko, kirkko, kirkko, vaan todistakaa ennemmin, että olette kirkko, siitä on kysymys. Perkelekin voi sanoa: Minä olen jumala, kumarra minua, Mt 4:9. Susikin voi sanoa: Minä olen paimen, Mt. 7:15; Job. 10:l. Me tiedämme kyllä itse, että tulee olla kuuliainen kirkolle, mutta sitä me kysymme, mikä ja missä se on." Ja kun tässä kohdassa erityisesti käsitellään ehtoollisoppia, hän heti jatkaa: "Jumala auttakoon teitä parannukseen tässä opinkohdassa. Jollette te sitä tee, niin tulemme me kuitenkin Jumalan armon avulla toimimaan, kuten tähänkin asti. Ja enemmänkin: Jos Jumala asiat niin johdattaisi, että te *jonkin verran myöntäisitte valtiopäivillä*, niin emme sitä siinä mielessä tule hyväksymään, kuin olisi asia nyt teidän (osittaisen) myöntymisenne kautta oikea ja sitä ennen ollut väärä. Ei, teillä ei ole sellaista arvovaltaa meidän silmissämme, että tunnustaisimme sen olevan teidän mielivaltanne ja mahtinne määrättävissä, milloinka ja kuinka kauan Jumala on oleva totuudellinen tai valehtelija tai hänen sanansa oikea tai väärä. Sehän olisi aivan liian paljon ja teidän korottamistanne antikristilliseen ylpeyteen vastoin Jumalan sanaa ja se olisi koko meidän oppimme ja toimintamme peruuttamista, *vaan me tahdomme Jumalan sanan kautta pakottaa teitä ja saada teitä kuin pilkkaajia, vainoojia ja murhamiehiä ajetuksi siihen, että te nöyryytätisitte itsenne Jumalan edessä, tunnustaisitte syntinne, murhanne ja pilkkanne vastoin Jumalan sanaa tapahtuneeksi ja tekisitte parannuksen, niin kuin ne, jotka tähän saakka ovat olleet väärässä, Jumalan sanaa vainonneet ja viatonta verta vuodattaneet. Sellaisia syntejä ja paheita emme tahdo pitää salassa emmekä niihin vaikenemalla ja peittelemällä suostua ja osallistua sellaiseen kauhistukseen ... "*

Eihän tässä ole "kynnen vertaakaan" kysymys mistään väärän ja oikean opin yhteistoiminnasta, vaan väärän opin täydellisestä hylkäämisestä. Luther ilmoittaa jo edeltäkäsikin, etteivät luterilaiset tyydy mihinkään osittaiseen myöntymiseen, niin että molemmin puolin tunnustettaisiin opissa olleen korjaamisen syytä, vaan että paavilais-ten on tehtävä täydellinen parannus, johon sisältyy täydellinen luopuminen väärästä opista ja tunnustautuminen luterilaisten oikeaan oppiin. — Sitten Luther myös arvaa toisten ihmettelevän, kuinka tuollaisille piispoille, jotka eivät edes osaa hallita omaa taloansa, 1 Tim. 15, annettaisiin jotakin piispallista tehtävää. Hän vastaa heille: "Minä tiedän valitettavasti kyllä, että niin on asian laita, mutta sen tähden, että nuo onnettomat ihmiset näkisivät, että me haluamme rauhaa ja ettei meissä syytä ole, saatan minä kärsiä, että he asettavat seurakuntiin ja saarnatuoleihin pastoreita ja näin auttavat evan- geliumin asiaa." — Kun siis yksin oikea oppi olisi käytännössä, niin olisi Luther rauhan tähden sallinut heidän hoitaa tällaista ulkonaista tehtävää.

Mutta hän tunsi vastustajansa niin hyvin, ettei hänellä ollut juuri mitään toiveita todellisen sovinnon saavuttamisesta. Sitä todistaa eräs hänen kirjeensä, joka on kirjoitettu lokakuun lopulla 1535 erälle Soestissä oleville saarnaajille ja jossa vielä lähemmin selitetään yllämainittua sovinnontarjousta. Hän sanoo, että erittäinkin hän itse tuossa "Kehotuksessaan ... (1530)" tarjosi paavilaisille paljon. Ja vieläkin hän samaan tapaan lupailee ollen kyllä tietoinen paavin taipumattomuudesta: "Tahton vielä sanoa ja myöntää, että jos paavi tahtoo antaa evankeliumia vapaasti ja puhtaasti opetettavan, kuten hänen velvollisuutensa olisi, niin tahton oman henkilöni puolesta kuulua hänelle, niin kuin hän vain tahtoo minua käyttää; enhän voi hänelle enempää tarjota. Mutta sitä hän mielellään kuuntelee, jos sanon: paavi olkoon sellainen kuin itse tahtoo; mutta sitä hän ei mielellään kuuntele, että hänen velvollisuutensa olisi opetuttaa evan- geliumia vapaasti ja puhtaasti, vieläpä sen opettamista edistää. Sillä tässä hän vainuaa hiiriä ja yskän kyllä ymmärtää: hän nimittäin on huolissaan siitä, ettei hän silloin voisi enää olla paavi." Ja sitten Luther tarkemmin selittää tuota sovinnontarjouksen sisältää: "*Sillä sitä ei kukaan saa eikä kenenkään pidä luulla tai olettaa, että tahtoisin yhtyä paavin tai paavilaisten kanssa, jolleivät hän ja he yhdy evan-*

liumiin. — *Sen tähden sanon: jolleivät he omaksu juuri tätä, tätä, tätä evankeliumia, jota minä kutsun evankeliumikseni ja jota niin monen vainon ja vaaran alaisena olen tunnustanut, niin ei ole ole-massa mitään toiveita yhteydestä minun, kaikkein viheliäisimmän syntisen, ja kaikkein pyhimmän isän (paavin) välillä, olipa hän niin suuri, kuin vain taitaa olla, ja minä niin pieni, kuin olen ...* " ja lo-puksi hän selittää, miksi hän niin paljon lupasi tuossa sovinnontarjo-uksessa. Hän sanoo: "Mutta se, että olemme tässä toimineet varovas-ti, on tapahtunut niitten hyväksi ja palvelemiseksi, jotka vielä ollen paavin vankeudessa olisi saatava kutsutuiksi Jumalan valtakuntaan, kuten pyhä Paavali sanoo tekevänsä kaikki valittujen tähden."

Näin osoittautuvat kaikki luulot siitä, että Luther olisi tässä edus-tanut sekaoppista kirkollista toimintaa — vieläpä paavilaisten kanssa, tosiasioita aivan vääristeleviksi harhakuvitelmiä, kun taas tämäkin hänen toimenpiteensä päinvastoin mitä lujimmin todistaa sen puoles-ta, että luterilainen kirkko ei saa vähimmässäkään määrässä tinkiä oikeasta opista, kuten myös Lutherin suhtautuminen Zwingliin ja hänen kannattajiinsa v. 1529 osoittaa (vrt. s. 29). — Tuota tarjottua sovintoa ei syntynyt.

5.5.3.8 Luther pysyi tunnustamassaan opissa seurakunnasta ja toivoi sen toteutumista elämänsä loppuun asti

Lutherin elämän loppupuoli kului sitten jatkuvassa, jopa kiihty-vässä taistelussa ei ainoastaan paavikirkkoa vastaan, vaan myös mitä erilaisimpia ilmeneviä lahkohenkiä vastaan. Mitä nimenomaan tulee Lutherin tunnustamaan oppiin kristillisestä kirkosta ja paikallisseura-kunnasta, niin hän pysyy kuolemaansa asti hievahtamatta jo uskon-puhdistuksen alussa teroittamassaan opissa. Sitä todistakoot esim. hänen verrattomat kirjansa 'Galatalaiskirjeen pitempi selitys', joka ilmestyi painosta 1535 (katso s. 26,29), luterilaiseksi tunnustuskir-jaksi hyväksytty 'Schmalkaldenin uskonkohdat' vuodelta 1537 (kat-so s. 17,25,36,37), kuuluisa 'Kirkolliskokouksista ja kirkosta' vuo-delta 1539 (katso s. 17) ja vielä 'Kirja Hans Wurstia vastaan' vuodel-ta 1541 (katso s. 15). Osoituksena siitä, että Luther loppuun asti ilolla tervehti kaikkia sellaisia toimia, joitten kautta yhä enemmän palattai-siin oikeaan apostoliseen seurakuntatoimintaan myös seurakuntaku-

rin harjoittamisessa, mainitsemme tässä kohdan hänen kirjeestään huomattavalle kirkolliselle johtomiehelle, Anton Lauterbach'ille (v. 1543): "Minua miellyttää hessiläinen seurakuntakurin toimeenpano (ensimmäisen kirkon tavan ja esimerkin mukaan) ja, jos te voisitte toimia samoin, niin olisi se peräti hyvä. Mutta se tulisi pahasti suuttutamaan hovia. Herra olkoon kanssamme." Ja vaikka hän yhä yltyvien vaikeuksien keskellä ja vähitellen kiteytyvän kirkollisen toiminnan puitteissa ei pääsekään toivomaansa apostoliseen paikallisseurakunnan järjestykseen, niin ei tämä hänen toivonsa sammu eikä muutu. Se on yksi osa sitä perintöä, jonka hän on jälkipolville jättänyt, ja siihen kuuluu juuri ennen kaikkea raamatullinen opetus kristittyjen oikeuksista ja velvollisuuksista.

Vaikkakin tässä tutkimuksessamme jo olemme voineet osoittaa Lutherin omien kirjoitusten ja toiminnan kautta, että hän loppuun asti tahtoi ja toivoi raamatullisia paikallisseurakuntia eikä suinkaan edustanut lahkollista eikä nykyaikaista kansankirkollista seurakuntaa, niin liitämme tähän myös jo mainitsemamme saksalaisen kansankirkollisen jumaluusoppineen Karl Holl'in tutkimuksen tuloksen. Hän tosin ennen mainitussa teoksessaan ei vapaudu siitä kansankirkollisten tavallisesta väärästä käsityksestä, että Luther muka olisi kannattanut myös kansankirkkoaatetta. Mutta hän joutuu sen ohessa toteamaan saman asian, joka on tullut meidän tutkimuksemme tulokseksi. Hollin käsittelytapa on kylmän järkeilevä eikä hänelle itselleen näy oikea kristillinen, apostolinen seurakunnallisuus olevan rakas ja seurattava, joten emme ihmettelekään, että hän esittää Lutherin tällaista kantaa varsin heikolla tavalla. Koska hänen tutkimuksensa tulos juuri kansankirkkoaatteen edustajan suusta kuultuna on hyvin mielenkiintoinen, niin esitämme sen tässä. Todettuaan, että Luther loppuun asti on pysynyt käsityksessään kristillisen seurakunnan vallasta ja oikeudesta, hän tulee tähän lopputulokseen:

"Vihdoin ei Lutherilta täysin katoa myöskään se ajatus, että hänen korkein päämääränsä oli oikean *tunnustusseurakunnan* ('Bekennnisgemeinde') aikaansaaminen. Hän ei tosin koskaan pääse niin pitkälle, että hän olisi löytänyt siihen kypsyneitä ihmisiä. Mutta kuitenkin hän vakaasti iloitsee siitä, kun milloin tehdään vakava yritys kirkollisen kurin toteuttamiseksi. Kaikessa tässä on Luther pysynyt

alkuperäiselle pyrkimykselleen uskollisena" (ennen mainittu teos s. 378-379).

5.6 Suhtautuminen maalliseen hallitusvaltaan ja nk. konsistoreihin

Luther on aina tarkasti teroittanut maallisen hallituksen ja kirkon vallan ja toiminnan erilaisuutta. Augsburgin tunnustuksessa esim. sanotaan: "Tätä avainten- eli piispojen valtaa harjoitetaan ja käytellään ainoastaan Jumalan sanan opettamisella ja saarnaamisella sekä joko monille tai yksityisille sakramentteja jakamalla, ... Maallinen hallitushan käsittelee aivan toisia asioita kuin evankeliumi; ... *Ei siis saa toisiinsa sekoittaa ja keskenään hämmentää näitä kahta järjestystä, hengellistä ja maallista.*" (TK 1948 s. 48). Liitämme tähän vielä kohdan Lutherin saarnasta vuodelta 1538 hänen selittäessään Joh. 2:15: "Näitä kahta hallitusta ei saa ikinä sekoittaa toisiinsa, kuten Vanhan Testamentin aikana Juudan kansan keskuudessa tapahtui, vaan niiden täytyy pysyä toisistaan erossa, jos muutoin mieli saada oikea evankeliumi ja oikea usko. Sillä Kristuksen valtakunnan laita on aivan toinen kuin maallisen hallituksen, joka ruhtinaille ja herroille on uskottu. Ken saarnamies on, se jättäköön maallisen hallituksen rauhaan, ettei saisi aikaan sekaannusta ja epäjärjestystä. Sillä meidän tulee hallita kirkkoa sanalla tai suun miekalla ja käyttää suun vitsaa. Sitä vastoin on maallisella esivallalla toisenlainen miekka, nyrkkipiekkä ja puinen vitsa, jolla ruumista kuritetaan" (Saarnoja 3 vk. s. 317).

Kuitenkin tiedämme, että Luther joutui turvautumaan maallisen hallituksen miehiin kirkkoa koskevissa asioissa. Miten se on ymmärrettävä? Olemme jo (s. 44) maininneet, kuinka hän kirjassaan 'Saksan kansan kristilliselle aatelille' (1520) osoittaa, että "maallinen miekka" on määrättyssä tapauksessa sopiva kirkollisen toiminnan apu, kun vielä esivallan miehet ovat kirkon jäseniä ja hengellisiä pappeja. Luther toimi kyllä ensin ilman maallisen esivallan erityisempää aloitetta, mutta kun pidettiin seurakuntien tarkastuksen järjestämistä tarpeellisena, niin hän pyysi vaaliruhtinasta määräämään tarkastajat ja mitä muuta asiaan kuuluu. Mutta tässä ei Luther kuitenkaan sekoittanut toisiinsa kirkkoa ja valtiota. Kun seurakunnat

eivät muodostaneet mitään yleiskirkkoa ja kun vaaliruhtinas oli vaikutusvaltaisessa asemassa oleva *kirkon jäsen*, niin Luther pyytää häntä tekemään tämän aloitteen, mutta nimenomaan siinä mielessä, että vaaliruhtinas toimisi tässä "*kristillisen rakkauden tähden (jota hän ei ollut velvollinen tekemään maallisen esivallan edustajana) ja Jumalan tähden evankeliumin edistämiseksi ja vaaliruhtinaan maissa olevien kristittyraukkojen hyödyksi ja pelastukseksi*", kuten sanat kuuluvat Lutherin tätä tarkastusta varten laatiman opetusohjeen esipuheessa v:lta 1528. Hän siis pyytää vaaliruhtinaan apua tämän kirkollisen asian järjestämiseksi. Kun kuitenkin vaaliruhtinaan tarkastusjärjestyksessä (1527) ilmenee lakimainen määräystapa, niin Luther tuossa esipuheessaan ymmärtää ja selittää sitä niin, etteivät ne ole ankaria käskyjä paavikirkon tapaan, vaan että tarkoitus on se, että papit eivät halveksisi tätä hyvää tarkoittavaa tarkastusta, vaan "alistsuisivat sellaiseen tarkastukseen haluisesti *ilman pakkoa rakkauden laadun mukaan*".

Kun kuitenkin jo näitten tarkastusten järjestämisen alussa vaaliruhtinas esiintyi aloitteentekijänä jopa käskevässä sävyssä ja kun näitä tarkastuksia, jotka kyllä olivat aluksi tilapäisluontoisia ja jotka myös osaksi palvelivat esivallan asioita, jatkuvasti järjestettiin, niin piili siinä se vaara, että valtiovalta ryhtyisi oikeudellisesti määräämään kirkollisiakin asioita. Mutta se ilmeni varsinaisesti vasta silloin, kun ryhdyttiin järjestämään *nk. konsistoreja*. Paavikirkon aikana oli konsistoreissa oikeudellisesti ratkaistu avioliittoa ja kirkkokuria koskevia asioita. Uskonpuhdistuksen kautta oli nämä asiat — mikäli ne olivat julkisoikeudellisia — siirretty esivallan huostaan. Näin oli tapahtunut nimenomaan Lutherin vaikutuksesta. Mutta sittemmin 1530-luvun lopulla alkoi esiintyä miehiä, jotka tahtoivat jälleen palauttaa nuo asiat oikeudellisella vallalla varustettujen konsistorien hoitoon. Tätä epätervettä suuntaa edusti ennen kaikkea tuo niin helposti paavilaisuuteen päin ontuva Melanchton. Tämä konsistorien järjestämisen halu johtui osaksi siitä, että seurakunnat olivat taitamattomuutensa tähden joutuneet tällaisten asioiden käsittelyssä vaikeuksiin ja kääntyivät Wittenbergin jumaluusoppineitten puoleen avunpyynnöillä. — Vaaliruhtinas kannatti myös näitä aikeita ja hänen toimestaan ilmestyi v. 1538 eräs konsistorien järjestämistä tarkoittava ehdotus. Sen mukaan olisi konsistorin tehtäviin kuulunut

ratkaista ja tuomita avioliitto- ja julkisia kuriasioita seurakunnasta erottamiseen ja vankeusrangaistuksiin asti ja määrätä kirkollisia asioita, kuten esim. oppia ja kirkkotapoja, pappien erottamisia ym. Tähän kaikkeen piti niillä olla oikeudellinen valta, vieläpä omat oikeudenpalvelijat (jonkinlaiset poliisit) ja — vankila! — Tämä ehdotus merkitsi selvästi Lutherin tunnustamien ja opettamien kirkollisen toiminnan periaatteitten hylkäämistä. Lutherhan juuri mitä selvimmin korosti kirkollisen ja maallisen hallituksen toiminnan erilaisuutta ja erillään pitämistä. Esivallan apu tarkastusten toimeenpanossa oli vain hätätilan aiheuttama ja siinäkin tahtoi Luther pitää kirkon ja valtion alaisten asioiden välillä selvää eroa. Aivan toisin tahdottiin nyt tehdä. Sattuvasti lausuu kuuluisa saksalainen oikeusoppinut R. Sohm tuota konsistoriehdotusta käsitellessään: "Sama ajatus, sama pelko, sama vähäuskoisuus, joka aikanaan johti alkukristillisyyden katolilaisuuteen, on tästä lähtien ilmennyt suurena uskonpuhdistuksen kirkossa. Kaipaus Egyptin lihapatojen ääreen on herännyt matkalla kautta jokapäiväisen elämän korven. Vallan ja pakon apua tarvitaan, kun sanaan ei luoteta! Myrsky nostattaa aallokon. Kristus nukkuu. Kirkkolaivaa koetetaan varjella inhimillisin, maallisin keinoin. Auta! Me hukumme! Missä on usko evankeliumin voimaan? Missä on tunnustus, jonka mukaan kristillistä kirkkoa voidaan ja pitää hallittaman yksinomaan *Jumalan sanan* kautta?" (Alaviitassa mainittu teos s. 616).¹⁰⁾

Luther ei tietenkään voinut tällaista ehdotusta hyväksyä. Hänen vastustuksensa johtikin siihen, että v. 1539 järjestetty Wittenbergin konsistori toimi *ilman oikeudellista valtaa* hengellisissä asioissa. Kun Lutherin ystävä Spalatin oli huolissaan näistä asioista arvattavasti juuri tuon onnettoman konsistoriehdotuksen johdosta, niin Luther kirjoittaa hänelle, tammikuun 12 p:nä v. 1541, että konsistori käsittelee varsinaisesti vain avioliittoasioita *eikä ole mikään tarkastajia ylempi oikeudellinen hallitus* koko kirkolliseen toimintaan nähden. — Vielä tehtiin vuonna 1542 uusi konsistoriehdotus, joka oli samantyyppinen kuin vuoden 1538 ehdotus. Nytkään ei Luther sitä sietänyt.

---

¹⁰⁾ Yllämainittua tarkastusta ja konsistoreja koskevissa asioissa viittaamme erityisesti seuraavan kahteen lähteinemme käyttämämme tutkimukseen: R. Sohm, *Kirchenrecht I* (1892) s. 588-628 ja H. Ebeling, *Kirchenpolitik, Sozialismus, Staatspolitik im Lichte der Bibel* (1899) s. 123-131.

Konsistori oli ratkaissut erään avioasian kanonisen lain mukaan raamatunvastaisesti. Muuta ei tarvittu. Luther nousi kaikella sananvoimallaan sitä vastaan. Saarnassaan tammikuun 6 p:nä 1544 hän sanoo, että näin tuodaan kirkkoon jälleen paavi. Noita oikeusoppineita, jotka ratkaisevat kirkollisia asioita Jumalan sanasta riippumatta, hän ei voinut kirkossa sietää: "Heidän täytyy poistua meidän kirkostamme eivätkä saa siinä olla, vaan meidän pitää poistaa heidät virastaan, koska he jälleen tuovat paavin mukanaan kirkkoon. Me emme voi sallia, että omiatuntoja noin hämmennetään. Eikä sitä myöskään hurskas vaaliruhtinas tule kärsimään, että Mainzin piispan oikeusoppineet täällä meidän konsistoriamme hallitsevat. — Ja kun he niin aikovat jatkaa, niin tahdomme ajaa heidät pois kirkosta perkeleen luo ja heidän tulee tietää, että konsistori ei ole kuuluva heidän tehtäviinsä, vaan pastorien hoitoon. En olisi uskonut, että oikeusoppineemme vielä olisivat paavilaisten tapaisia. Mutta nyt pä tahdon myös toimia heitä vastaan kaikin voimin." Tässä yhteydessä on Luther myös lausunut nuo kuuluisat sanat: "*Meidän on hajotettava konsistorit, sillä me emme totisesti tahdo niissä pitää oikeusoppineita ja paavia.* Oikeusoppineet eivät juttuineen kuulu kirkkoon, muuten he tuovat sinne jälleen paavin." — Näin selvästi taisteli Luther loppuun asti kirkollisen itsenäisyyden puolesta. Kirkkoa oli hallittava Jumalan sanalla eikä valtion pakkovallalla. Tämän taistelun tulos olikin se, että Lutherin eläessä ei kirkkohallintoa järjestetty oikeudellisella vallalla toimivaksi valtion elimeksi. Lutherin kuoleman jälkeen pääsi taas tuo hänen vastustamansa kanta voitolle.

Näin Luther on loppuun asti pysynyt uskollisena myös sille jo varhain tunnustamalleen totuudelle, että kirkollisen ja maallisen hallituksen valta ja toiminta ovat aivan erilaisia ja erillään pidettävät. Hän tahtoo valtiovallasta riippumatonta kirkkoa, joka toimii ja järjestää asiansa yksin Jumalan sanan mukaan. Tätä todistakoon vielä eräs Lutherin kirje, lokak. 22 p. 1543, jossa hän vastustaa hovin sekaantumista kirkon hallintoon: "Heidän tulee huolehtia hovistaan, mutta jättää seurakuntien huoltaminen niille, jotka niitten palvelukseen ovat kutsutut ja joitten on tehtävä Jumalalle tiliä siitä. ... *Me tahdomme, että kirkon ja hovin virat pidetään toisistaan erillisinä ...*" — Ennen mainitsemamme Karl Holl'kin tulee tähän samaan tulokseen. Kun nimittäin Saksan vallankumous (syksyllä 1918) johti kirkon ja valti-

on yhteyden osittaiseen katkeamiseen, niin hän huomauttaa, että "*kehitys nyt vihdoinkin palautuu niille raiteille, joille Luther oli tahtonut sen johtaa*" (ennen mainittu teos s. 380).

Luther tahtoi siis itsenäisiä eli valtiosta riippumattomia oikeita kristillisiä paikallisseurakuntia eli vastaavanlaista kirkkoa.

6. LUTHERIN KIRKOLLISEN UUDISTUSTOIMINNAN TULOKSIA

Vaikkakaan Luther ei kaikin puolin voinut toteuttaa seurakuntien järjestämistä apostolisten seurakuntien tapaan, kuten hän mielellään olisi tahtonut, niin uudistettiin seurakunnallinen toiminta kuitenkin tärkeimmissä oleellisissa kohdissaan. Tähän kuului seurakuntien varustaminen puhdasta evankelistaa oppia tunnustavilla pastoreilla, jumalanpalveluksen uudistaminen poistamalla siitä sellaista, mikä oli Jumalan sanaa vastaan, ja kohottamalla sitä seurakunnan todellisia tarpeita palvelevaksi. Nuorisoa opetettiin ja ehtoollisella kävijöitä tutkittiin. Tärkeintä oli se, että alttari ja saarnatuoli oli pidettävä puhtaana, millä tarkoitettiin sitä, että ilmeisiä vääriä opettajia ei saanut päästää opettajan tehtäviä suorittamaan. Pysyttiin ankarasti erillään yhteistoiminnasta erioppisten kirkkojen kanssa. — Näin saivat halulliset sielut kuulla Hyvän Paimenen ääntä ja pääsivät väärän opin saastutusta pakoon. He saivat armonvälikkappaleitten oikean käyttämisen kautta täyden taivaallisen hoidon. Puuttuva seurakunnallinen järjestely ei siis koskenut opin asioita, vaan vaellusta ja toiminnallisia asioita, joten kristityt saattoivat turvallisesti pitäytyä seurakuntiansa toimintaan.

Kaikista toiminnan heikkouksista ja puutteista huolimatta esim. Augsburgin tunnustuksen puolustuksessa (1531) voitiin todeta, että suuria ja mitä tärkeimpiä seurakunnallisia uudistuksia oli tehty. Niinpä verrattaessa luterilaisten seurakuntien toimintaa vastaavaan paavilaiseen menoon, tullaan siinä seuraavaan huomattavaan tulokseen: "Meidän keskuudessamme käydään ehtoollisella jokaisena sunnuntaina, mutta vasta sen jälkeen kuin heitä ensin on opastettu,

tutkittu ja synneistä päästetty. Koulupojat veisaavat psalmeja niitä oppiakseen, ja seurakuntakin veisaa osin oppiakseen, osin rukoillakseen. ... Meidän keskuudessamme seurakunnan esipaimenet ja seurakunnan muut paimenet velvoitetaan antamaan julkista opetusta kasvavalle nuorisolle ja nuorisoa kuulustelemaan, tapa, joka on tuottanut mitä parhaimpia hedelmiä. ... Meidän seurakunnissamme sitä vastoin kaikissa saarnoissa varataan tilaa seuraaville uskonkohdille: parannus, jumalanpelko, usko Kristukseen, uskonvanhurskaus, omientuntojen lohduttaminen uskolla, uskonharjoitukset, edelleen rukous, millainen sen tulee olla, vakuuttautuminen siitä, että se on tehokas ja että se tulee kuulluksi, risti, esivallalle ja kaikelle yhteiskunnalliselle järjestykselle kuuluva kunnia, Kristuksen valtakunnan eli hengellisen valtakunnan ja yhteiskunnallisten asioiden välinen erotus, avioliitto, nuorten kasvatus ja opetus ja kaikki rakkaudenpalvelukset. *Tällaisen seurakuntiemme tilan perusteella voidaan todeta, että me tunnontarkasti säilytämme seurakunnalliset periaatteet, sekä myös pyhät jumalanpalvelusmuodot ja kauniit kirkolliset tavat.* (TK 1948 s. 177,178). Ja edelleen: "Meillä käydään kirkossa useammin kuin vastustajien puolella, sillä hyödykkää ja selvät saarnat kiinnostavat kuulijoita. ... Seurakuntien todellinen kaunistus onkin pyhä, hyödykäs ja selvä oppi, sakramenttien uskollinen käyttö, palava rukous ynnä muu sellainen." (TK 1948 s. 215). — Kun sitten Luther Schmalkaldenin uskonkohdissa (v. 1537) perustelee vapaan kristillisen kokouksen tarpeellisuutta, niin hän huomauttaa, etteivät luterilaiset sitä tarvitse, vaan he kannattavat sitä niitten raukkojen puolesta, jotka edelleen ovat paavikirkossa vailla Hyvän Paimenen selvää ääntä. Hän antaa siinä seurakunnistaan seuraavan kuvauksen: "sillä seurakuntamme ovat Jumalan armon kautta puhtaan sanan voimasta, sakramenttien oikeasta nautinnosta kutsumustemme ja todellisten tehtävien oikeasta tuntemisesta niin valaistut ja rakennetut, ettemme tarvitse kokousta emmekä kokoukselta näissä asioissa saata mitään parempaa toivoa ja odottaa" (TK 1897, s. 289). — Se olikin luterilaisten seurakuntien oikeutettu ja ihana kerskauksen aihe, että niillä kaiken heikkouden keskelläkin — oli käytännössä puhdas jumalan sanan oppi, kuten Luther v. 1541 todistaa kirjassaan 'Hans Wurstia vastaan': "Ei voi kukaan kieltää, että meillä on saarnavirka ja Jumalan sana puhtaasti ja runsaasti saatavana, että me sitä ilman mitään uuden, oman inhimillisen opin lisäystä ahkerasti opetamme ja

harrastamme, kuten Kristus on käskenyt ja apostolit ja koko kristikunta ovat tehneet. Emme sepittele mitään uutta, vaan pidämme ja pysymme vanhassa Jumalan sanassa, niin kuin se oli muinaisella kirkolla: sen tähden olemme sen kanssa oikea vanha kirkko, joka samaa Jumalan sanaa opettaa ja uskoo" (ks. s. 16,17). — Luther tunnustaa kyllä, että heiltä tosin puuttui riittävä ja tarpeellinen kuri vaelluksen synteihin nähden, mutta samalla hän todistaa, että se heillä oli opin synteihin nähden. Hänen koko uudistustoimintansa tulosta kuvaavat sattuvasti seuraavat hänen sanansa: "Kun emme voi vaelluksen syntejä kurin alaisiksi saattaa, teemme sitä kuitenkin opin synteihin nähden. Sitä olemmekin toteuttaneet niin, että voimme sanoa: kasteenkertojia, sakramenttilaisia ja muita kerettiläisiä (harhaoppisia) ei saa kuunnella, panemme heidät pannaan ja erotamme heidät keskuudestamme. Tämä on tärkeintä. Sillä missä oppi on väärä, siinä ei vaelluskaan ole korjattavissa. Mutta missä oppi pysyy puhtaana, siellä voidaan keksiä keinoa vaelluksen ja synnintekijän varalle. Sillä silloin on saatavissa synninpäästö ja anteeksisaaminen, jos niitä tarvitaan. Jos oppi on väärä, eksytään eikä ole sitomista eikä päästämistä. Ja silloin on kaikki hukassa" (Saarnassa aiheesta Mt. 18:18 jonakin aikana vv 1537-1540).

7. ONKO LUTHERIN TOIVE TOTEUTUNUT: valtiosta riippumattomien kristillisten paikallisseurakuntien tai kirkkojen muodostuminen Lutherin tunnustaman raamatullisen seurakuntakäsityksen mukaan?

Luther oli jo eläessään aavistanut, että erilaiset väärät opettajat, jotka hänen aikanaan pidettiin aisoissa, nousisivat rynnäkköön hänen kuolemansa jälkeen. Se tapahtuikin — jopa niin ankaralla tavalla, että v. 1560 oli luterilainen oppi jo miltei poispyyhkäisty Saksasta. Tämä oli suureksi osaksi uskonpuhdistuksen surunlapsen Melancthonin ansiota. Luther oli myös viimeiseen asti vastustanut valtion ja kirkon sotkemista toisiinsa. Mutta hänen kuolemansa jälkeen siinäkin suhteessa jatkui ja voimistui valtion ja kirkon suhteiden yhä kiin-

teämpi järjestely. Varmaan myös silloinen historiallinen tilanne vaikutti siihen paljon.

Tosin noustiin taas kohta taisteluun puhtaan luterilaisen opin puolesta, niistä todisteena on Sovinnon Ohjeen, viimeisen luterilaisen tunnustuskirjan syntyminen v. 1577, ja sitten seurasi nk. puhdasoppisuuden aikakin. Mutta kirkollinen toiminta oli niin kiteytynyt valtiokirkon muotoon, ettei siitä luovuttu — sitä vähemmän, kun valtio lujasti kannatti oikean opin asiaa. — Mutta sitten alkoi oppi jälleen rappeutua ja haalistua. Pietismi taas, joka edusti määrätynlaista hurskautta, ei ollut valpas opin asioissa. Niin kauas oli jouduttu, että Lutherin toivomia oikeita paikallisseurakuntia luultiin toteutettavan yksityisten hartausseurojen kautta,¹¹⁾ joitten kannattajat silti pysyivät kirkossa, jonka keskuudessa vallitsi ilmeinen opillinen sekavuus. Lutherhan oli selvästi opettanut, että Jumalan käskyn mukaan on erottava sellaisesta kirkosta, joka ilmeisesti sallii väärää Jumalan sanasta poikkeavaa oppia keskuudessaan. Ja silloinkin kun hänen aikanaan kirkossa vallitsi oikean opin opetus, hän toivoi kristittyjen seurakuntia alkukristillisen seurakunnan tapaan. Pietistit kulkivat siis omia epäterveitä latujaan. Mutta heidän vaikutuksensa on ulottunut luterilaista nimeä käyttäviin valtio- ja kansankirkkoihin tähän päivään asti. Erilaiset, vallitsevan kirkon opetukseen tyytymättömät kristilliset harrastuspiirit ovat muodostuneet omalatauisiksi jopa aika-ajoittain toisiansa ankarastikin vastustaviksi suunniksi tunnustautuen samalla kuitenkin kuuliaisesti vallitsevaan kirkkoon silloinkin, kun sen keskuudessa ilmeisesti poiketaan Jumalan sanan oikeasta opista. Mutta tämänlaatuinen opillisesti väljä kirkollisuus on juuri esim. reformoiduille kirkkoille tunnusmerkillistä, kun taas luterilainen kirkko tunnetaan siitä, ettei se suvaitse keskuudessaan erilaisia oppeja.

Kaikki ne, jotka eivät välitä tai käsitä Jumalan sanan puhtaan opin ehdottoman määräävää asemaa kirkossa, käyttävät Lutherin opetuksia kirkollisesta toiminnasta joko väärin tai sitten hylkäävät ne mahdottomina tai lapsellisina tuotteina. Tässä kysytään samaa lap-

---

¹¹ Prof. M Ruuth mainitsee kirjassaan Luther-tutkimus ja Luther-kuva ennen ja nykyään" (v. 1916), että pietistit löysivät Lutherin saksalaisen messun (katso s. 50) esipuheesta periaatteellisen tuen vapaitten hartauskokousten järjestämiselle" (S 18)

senmielistä kuuliaisuutta Jumalan sanaa kohtaan, jota Lutherilla oli. Jolla sellaista ei ole, se kulkee enemmän tai vähemmän vieraana ja muukalaisena näitten tapahtumien keskellä.

Tuli kuitenkin aika, jolloin Saksassa jouduttiin ratkaisemaan kirkollisia asioita ei vain yksityisiin hartauspiireihin liittyen, vaan valitsevasta kirkosta eroamalla. Tarkoitamme Preussin kuninkaan Fredrik Wilhelm III:n toimeenpanemaa kirkollista uudistusta, jolla hän näki hyväksi saastuttaa uskonpuhdistuksen suuria muistopäiviä v. 1817 ja 1830. Hän ryhtyi taivuttamaan luterilaisia ja reformoituja seurakuntia kirkolliseen yhteistoimintaan ('unionismi). Tämän tutkimuksemme alaan ei kuulu lähemmin selittää näitä toimenpiteitä. Toteamme vain, että aivan suuressa määrin osaksi kyllä vastahakoisesti näihin toimenpiteisiin suostuttiin. Mutta oli myöskin niitä — sekä pappeja että muita seurakuntalaisia, jotka eivät millään ehdolla tällaiseen opin- ja uskonsekoitukseen voineet mukautua. Ja niin alkoi näille raskas, mutta välttämätön heille kirkastuneen totuuden seuraamisen tie. Joku siirtyi Amerikkaan, joku taas Australiaan. Saksassa syntyi näitten vallitsevasta kirkosta eronneitten keskuudessa vapaita luterilaisia kirkkoja, jotka osaksi toimivat yhdessäkin, mutta niissä pääsi vallalle — missä vähemmän, missä enemmän — epäluterilaisia virtauksia.

Mutta meidän on erityisesti kiinnitettävä huomiotamme siihen merkilliseen uskonnolliseen ryhmään, joka muodostui Saksin kuningaskunnassa 1830-luvulla. Sikäläinen valtiokirkko oli kyllä nimellisesti luterilainen, mutta siellä vallitsi räikeä järkeisoppi, jonka edustajia oli pakko hyväksyä kirkon opetustyöhön. Luterilaiset olisivat siellä mielellään muodostuneet omaksi vapaaksi kirkoksi, mutta silloisissa oloissa se oli mahdottomuus. Sen tähden ajateltiin siirtymistä Amerikkaan — uskonnonvapauden luvattuun kotimaahan. Oikean hengellisen hoidon puutteessa olevat luulivat löytäneensä eräässä pastori Stephanissa uskollisen paimenen. Oli pastoreitakin, jotka pitivät häntä kuin ylipaimenenaan. Muodostui erityinen hengellinen liike. Tuota sen johtajaa epäiltiin kyllä syyppäksi erinäisiin pahoihin hairahduksiin, mutta riittävien todistajien puutteessa hän aina vapautui. Vihdoin v. 1838 päätti Stephan — jouduttuaan erotetuksi virastaan — ryhtyä toteuttamaan aiottua siirtymistä Amerikkaan. Mukaan tuli useampia pastoreita ja pappiskokelaita sekä yleensä vakavaraista

väkeä yhteensä noin 750 henkeä. Yksinkertaiset sielut halusivat vain säilyttää itselleen ja jälkipolville luterilaisen opin puhtaana. Mutta Stephan, jonka oli onnistunut kietoa yksinkertaisia sieluja hurmahenkiseen hengellisyyteensä ja joka matkalla vaati itselleen piispallista asemaa ja valtaa, ei ollutkaan puhtaista vaikuttimista toiminut. Amerikassa jouduttiin pian kokemaan, että hän hengellisyyden varjon alla palveli lihansa himoja. Hänet erotettiin silloin empimättä johtoasemastaan ja hän siirtyi näitten siirtolaisten keskuudesta pois muualle. — Mutta silloin valtasi arkuus ja levottomuus yksinkertaisten mielet. Oli luultu, että vain Stephanin alaiset saarnaajat ja pastorit olisivat kelvollisia pastoreita. Osaksi hurmahenkisesti aloitettu asia järkkäi nyt pahasti. Sielujen hätä oli kyseessä. Toiset lankesivat jo donatolaiseen lahkolaisuuteen, toiset palasivat Saksaan. Mutta jäljelle jääneet ryhtyivät tutkimaan tilannetta Jumalan sanan ja luterilaisen opin mukaan ja silloin *löydettiin jälleen raamatullinen oppi seurakunnan oikeudesta ja vallasta, niin kuin sen myös Luther oli aikanaan kirkastanut*. Ja sitä voitiin — jopa oli pakkokin heti ryhtyä sovelluttamaan. Kun hätäänntyneet kristityt pääsivät varmuuteen siitä, että he olivat kirkko ja että heille kuului kirkollinen oikeus ja valta, niin hätä oli poissa ja levottomuuden jälkeen tuli rauha. Näin syntyi siellä kaikesta hurmahenkisyydestä vapautunut puhtaan luterilaisen opin kannattama oikea kristillinen paikallisseurakuntien toiminta alkukristillisen kirkon tapaan. *Lutherin toive oli täyttynyt*. Ja tuo pieni alku on sitten kasvanut suureksi kirkoksi, joka tänä päivänäkin vielä toimii tähän samaan kristilliseen tapaan. Tässä on kerrottu meilläkin viime aikoina huomattun *Evangelisluterilaisen Missouri-Synodin syntyvaihe* ja on myös mainittava se valittu ase, jota Jumala silloin erityisesti käytti kirkastamaan oikean opin valoa sitä vailla oleville. Se mies oli pastori ja sittemmin mainitun kirkkokunnan johtajanakin toiminut *prof. C. F. W. Walther*.¹²⁾

---

¹²⁾ Tahdomme myös tässä yhteydessä viitata siihen, että piispa J. Gummeruskin tunnustaa tämän "Ev.-Lut. Missouri-Synodin" lujasti luterilaiseksi. Kun hän kirjassaan "Kristilliset kirkot nykyhetkellä" (s. 24) puhuu erilaisista luterilaista nimeä käyttävistä, Amerikassa toimivista kirkoista, niin hän erityisenä ryhmänä esittää "niitä jyrkimmin tunnustuksellisia synodeja, joiden kanta-äiti on tunnettu, suuri ja voimakas Missouri-Synodi"

Tämän kirjoituksen ajankohdasta kuluneiden 80 vuoden aikana on valitettavasti ennen niin uskollinen LCMS alkanut liukua pois ehdottomasta tunnustuksellisesta

Mutta samoihin aikoihin toimittiin Saksassakin raitistuvassa luterilaisessa hengessä. Länsi-Saksassa oli eräs past. Brunn päästyään selvyteen luterilaisesta opista v. 1846 eronnut Nassaun valtiokirkosta, jossa rinnakkain tunnustettiin luterilaista ja reformoitua oppia. Hänen kanssaan erosi myös 26 luterilaista perhettä, jotka liittyivät oikeaksi paikallisseurakunnaksi. Alkoi raskaasti vainonalainen toiminta. Joukko lisääntyi, mutta lankeemuksia oli myös. Past. Brunn toimi aikanaan myös toisten vapaitten luterilaisten kirkkojen kanssa, mutta niitten epäluterilaisen suuntautumisen tähden hänen täytyi ne jättää. Hän oli myös ollut yhteistoiminnassa luterilaisten valtiokirkkojen kanssa, mutta sekin yhteys katkesi, kun Saksissa syntyi johdonmukaisesti toimivia uskollisesti luterilaisia seurakuntia (v. 1871). Täällähän oli kyllä nimellisesti luterilainen, mutta käytännössä peräti vääräoppinen valtiokirkko. Tämän lisäksi pakotti kirkkohallinto seurakuntia toimimaan reformoitujen sotilaitten kanssa täydellisessä yhteydessä. Kun kirkon johto ei luvannut parannusta opin asioissa eikä aikonutkaan toimia luterilaisen opin mukaan, niin uskolliset luterilaiset erosivat siitä. He olivat sitä ennen toimineet "Lutheryhdistyksinä" ja vakavasti harrastaneet luterilaisen opin tutkimista ja taistelleet sitä vastustavia oppeja vastaan. Näitten jäsenet samoin kuin pastori Brunn olivat tutustuneet myös Missouri-Synodiin, jonka aito luterilaiseen opinkantaan ja oikeaan kristilliseen toimintaan he täydellisesti tunnustautuivat. Näin syntyneistä ja toisiinsa liittyneistä seurakunnista muodostui sitten nykyinen suuresti laajentunut *Saksin ym. valtioiden Vapaa Evankelis-Luterilainen Kirkko, jonka toiminta myös merkitsee Lutherin toiveitten toteutumista*.

Samanlaatuisia seurakuntia ja kirkkoja, jotka kaikki toimivat tunnustautuen toinen toisensa toimintaan, on vähitellen muodostunut yhä lisää. Eikä niitä ole ainoastaan Euroopassa, Yhdysvalloissa ja Kanadassa, vaan myös Etelä-Amerikassa, Australiassa sekä lähetystyön hedelminä Intiassa ja Kiinassa. Näiden joukkoon kuuluu myös Suomen Vapaa Ev. Lut. Kirkko, jonka synty ja toiminta myös ovat todistus noiden Lutherin toiveitten toteutumisesta.¹³⁾

---

luterilaisuudesta, eikä kaikkia sen opettajia, sen opetusta ja toimintaa enää voida pitää tunnustuksellisina luterilaisina. Toimittaja.

¹³ Erikaisuutena mainittakoon tässä, että huomattavassa muistojulkaisussa "Uskonpuhdistus ja Suomen kirkko" (1917) mainitaan ko. Lutherin toiveesta seuraavin

8. TUTKIMUKSEMME TULOKSEN TARKASTELUA

Olemme voineet tässä tutkimuksessamme osoittaa, että Luther ei edustanut eikä tahtonut uudestikastajien lahkollisen eikä kansankirkollisen seurakuntakäsityksen mukaista kirkkoa, vaan että *hän opetti ja tahtoi valtion määräysvallasta vapaita kristillisiä seurakuntia alkukristillisen kirkon tapaan*. Kaiken pääasiana oli se, että kirkossa piti vallita puhdas Jumalan sanan oppi. Erilaisia opinkäsityksiä salliva ja viljelevä kirkko ei voi vähimmässäkään määrin puolustautua sillä, mitä Luther ymmärsi ja opetti käsitteillä kirkko ja seurakunta, vaan se tuomitaan ja hylätään mitä ankarimmin. Mitä sitten seurakuntien tarkempaan järjestäytymiseen tulee, niin ei Luther siinä suhteessa päässyt tunnustamaansa ja toivomaansa päämäärään. Suurimpana vaikeutena tässä oli kansan tavattoman heikko kristillinen tieto, jota sumensi paavikirkon vuosisatainen kurja perintö ja pimeys. Uskonpuhdistuksen työtä voitiin verrata lähetystyöhön. Kun ei Jumalan sana ollut saanut juurtua ihmissydämiin, niin vallitsi kaikkialla yleinen elämän karkeus ja raakuus. Lisäksi tuottivat vaikeutta silloiset epävakaiset valtiolliset olot, jotka koko Lutherin elämän ajan olivat uskonpuhdistusta uhkaamassa. Kirkollisissakin asioissa oli turvaututtava valtiovallan hätäapuun. Ja kuta pitemmälle aika kului, sitä enemmän alkoi kirkon opettajissa ilmetä heikkoutta oikean opin asioissa, kuten Lutherin kuoleman jälkeen pian saatiin räikeästi kokea. Tämän tilanteen keskellä seisoo Luther suhteellisen yksin. — Kuten hän jo 'Saksalaisessa Messussa' (s. 61) lausui, ei hän katsonut voi-

---

loppuhuomautuksin: Sanoisimmeko, että Herrnhutilaisseurakunta on luterikunnassa ainoa ollut, joka on löytänyt keskuudessaan riittävän väen menestyviin tehtäviin seurakuntaelämän eri aloilla" (K. B. Hytönen s. 184). — Meidän on tähän huomautettava, että herrnhutilaisuus ei ole mikään oikea luterilainen seurakuntayhtymä. Ulkonaisista syistä tämä sekava hengellinen liike 1749 omaksui Augsburgin tunnustuksen, jota se ei enää (vuodesta 1848) virallisestikaan tunnusta omakseen. - Tuo kirjoittaja ei näy myöskään tunteneen uskollisten luterilaisten toimintaa Euroopassa eikä muualla.

vansa ryhtyä silloisissa oloissa pienten parhaalla tavalla järjestettyjen seurakuntien muodostamiseen, jottei siitä syntyisi — kuten hän syys-tä pelkäsi — sekasortoa ("Rotterei"). Missä taas sellainen toiminta saattoi olla mahdollista ilman epäjärjestyksen pelkoa, oli Luther siihen kyllä valmis. — Toinen ihminen ei myöskään voi määrätä toiselle aikaa, jonka kuluessa pitäisi ryhtyä määrättyihin järjestelyihin. Luther ei katsonut voivansa muuta toteuttaa kuin mitä tässä tutkimuksessakin on osoitettu hänen tehneen. Eikä kukaan muukaan silloin saanut aikaan sen enempää, joten me vain voimme todeta nämä vaikeudet ja toiminnan silloiset tulokset. Lutherkin oli vain ihminen — vieläpä loppupuolella ikäänsä ruumiillisesti heikko ja sairastava, emmekä näin ollen saa hyläten torjua sellaisia arvosteluja, joissa viitataan hänenkin voimiensa ja lahjojensa rajoitukseen. Mutta se on tässä ratkaiseva asia, että Luther elämänsä loppuun asti tunnusti ja pysyi uskollisena oikealle, raamatulliselle opille seurakunnasta ja että hän sitä mahdollisuuden mukaan sovellutti käytäntöön. Hän on tässä jättänyt meille ja kaikille jälkipolville perinnön, jota meidän tulee samalla tavalla käyttää. Ja niin joutuu kukin vastaamaan siitä, kuinka hän on omana aikanaan noudattanut näitä selviä Raamatun opetuksia.

Kun Evankelis-Luterilainen Kirkko Missouri-Synodi oli muodostunut juuri sen mukaan, mitä Luther opetti seurakunnasta ja prof. C.F.W. Walther sen puolustukseksi viittaa Lutherin lausuntoihin 'Saksalaisessa Messussa', niin hän oikein huomauttaa: "Se, mikä aikanaan esti Lutheria toteuttamasta tätä (oikean paikallisseurakunnan) järjestystä, ei voi meitä täällä (Amerikassa) pidättää järjestäytymästä tämän 'evangelisen järjestyksen oikean laadun' mukaan (ks. s. 60,61), sillä täällä on jo säädetyn uskonnonvapauden kautta syntynyt sellainen 'sekasorto' ja voidaan sitä juuri tuon 'evangelisen järjestyksen oikean laadun' kautta evankeliumin saarnan ohella parhaiten ohjata oikeille raiteille."¹⁴ — Prof. Walther ei tarkoita, että uskonnonvapauden kautta olisi tilanne Amerikassa ollut erityisesti sekasortoinen, vaan hän osoittaa vain, että kun valtiokin oli nähnyt parhaaksi jättää kansalaisten vapaaseen harkintaan uskontoasiat, niin ei mikään

---

¹⁴ 'Die rechte Gestalt einer vom Staate unabhängigen Ev. Luth. Ortsgemeinde', kuudes muuttamaton painos 1920 s. 49. Ilmestynyt suomeksi nimellä 'C. F. W. Walther, Paikallisseurakunta, millainen on oikea, valtiioon nähden itsenäinen evankeliluterilainen paikallisseurakunta', käännös Markku Särelä, STLK 2003

estä kristityitä silloin toimeenpanemasta sitä, mitä Lutherkin tahtoi, vaikka hänen oli aikanaan syytä pelätä sellaisesta toiminnasta aiheutuvaa sekasortoa. — On myös huomattava, että Luther joka tapauksessa vaati tietoisien kristittyjen eroamista — väärää oppia tunnustavasta kirkosta, vaikka siitä sitten olisi seurannut mitä tahansa, kuten hän itse toimikin. Mutta sitä sekasortoa hän siihen aikaan tahtoi välttää, että ne, jotka todella tahtoivat olla kristityitä, olisivat muodostuneet seurakunniksi muitten jäädessä niitten ulkopuolelle seurakunnallista johtoa vaille. Silloisissa olosuhteissa tämä olisi voinut aiheuttaa todella vakavaa sekavuutta ja tuollainen järjestäytyminen oli sitäkin vähemmän tarpeen, kun kuitenkin noissa ihmisiin nähden sekavissa seurakunnissa vallitsi Jumalan sanan puhdas opetus ja sakramenttien oikea hoito, joka on olosuhteista riippumatta toteutettava.

Mitkään ajalliset vaikeudet ja elämän hankaluudet eivät siis Lutherinkaan mukaan saa estää tietoisia kristityitä vetäytymästä pois sieltä, missä Jumalan sanaa ei julisteta puhtaasti. Henkensä uhallakin kristitty seuraa vain Hyvän Paimenen ääntä ja vierasta pakenee. Niinpä ei voida sanoa esim. suomalaisia olosuhteita ajateltaessa, että selvä eroaminen vääristä opettajista ja niistä sallivasta kirkosta olisi ollut mahdotonta ennen uskonnonvapauslain voimaantumista. Päinvastoin se aina on ollut ja on yhä edelleenkin kristittyjen velvollisuuskin. Siinä olisi kyllä aikaisempina aikoina varmasti ollut ankaria vaikeuksia voitettavana, mutta tietoisien olisi sittenkin pitänyt toimia. Mutta nyt, kun maassa vallitsee esivallan järjestämä tilaisuus kunkin uskonnollisen tunnustusryhmän vapaaseen järjestäytymiseen, niin on tämän kautta tuo ennenkin edessä ollut tosin suuresti epätaivainen tie tehty sileäksi ja niin helpoksi kulkea, ettei enää kukaan voi sanoa ettemme voisi järjestää oikeita luterilaisia paikallisseurakuntia. Nykyään esittää tällaisia estelyitä vain se, joka ei tunne näitä asioita tai joka ei tahdokaan raamatullisen ja luterilaisen seurakuntakäsityksen mukaista paikallisseurakunnallisuutta. Oikea oppi seurakunnasta on tässäkin maassa vihdoinkin vapaasti kaikkien niiden käytäntöön pantavissa, jotka vain haluavat sitä toteuttaa.

Meidän olosuhteemme kuitenkin poikkeavat varsin paljon niistä oloista, joissa Luther kirkollista toimintaa harjoitti. *Silloin* oli kyseessä ensimmäisen ja toisen polven kasvattaminen Jumalan puhtaan sanan mukaan. *Nyt* on siitä ajasta kulunut neljä vuosisataa, joitten ku-

luessa on saatu runsaastikin oikeata opetusta. Tämähän edellyttäisi sitä, että nyt sitä kirikkaammin ja selvemmin toimisimme kaikin puolin luterilaisen opin mukaan. Mutta toisin on asian laita. Nykyään voidaan ennemmin puhua luterilaisuuden rippeistä ja jäännöksistä kuin alkavasta luterilaisuudesta. Nekin, jotka viime vuosikymmeninä ovat enemmän harrastaneet luterilaisen opin asiaa maassamme, ovat tässä toiminnassaan suureksi osaksi entisestään veltostuneet ja alistuvat tietoisestikin "epäevangeliseen" toimintaan. — *Silloin* Lutherin aikana vallitsi uskonpuhdistuksen kirkossa kaikista heikkouksista huolimatta puhdas Jumalan sanan oppi. *Nyt* Suomen luterilaisessa valtiokirkossa vallitsee ilmeinen sekava oppi ja sallitaan pääopin-kappaleenkin kohdalla toisin opetettavan. — *Silloin* Lutherin aikana oli valtiollinen ja yhteiskunnallinen tilanne monessa suhteessa nykyiseen verrattuna kehittymätön ja epävarma. Joutuivathan esim. eriopiset siirtymään määrättyä oppia tunnustavan ruhtinaan alueelta pois *Nyt* meillä on uskonnonvapauslakia myöten järjestyneet olot. — Kun näitten tosiasiajn valossa tarkastelemme mahdollisuuksiamme ja kristillisiä velvollisuuksiamme, niin kuinka voisimme vielä estellä ja sanoa: emme mekään vielä voi toimia niin kuin Luther mielellään olisi tahtonut. Päinvastoin voidaan enää koota rippeitä mukaan, sikäli kuin niitäkään enää löytyy.

Mutta eräässä suhteessa on meidän ja kaikkien aikojen kristittyjen tunnustettava samaa puutetta kuin Lutherkin tunnusti. Tarkoitamme sitä, kun hän valitti *vakavien kristittyjen puutetta*. Kyllähän niitäkin oli Lutherin aikana. Mutta silloiset vaikeudet huomioonottaen ei hän niitten kanssa voinut ryhtyä kaikkea toimintaa järjestämään. Mekin, jotka tosin näinä ulkonaisesti järjestyneinä aikoina olemme aivan pieninkin joukoin järjestäytyneet luterilaisiksi paikallisseurakunniksi varsinaisesti juuri siitä syystä, että Suomen luterilaisessa valtiokirkossa ei vallitse Jumalan sanan oppi puhtaana, — mekin joudumme jatkuvasti valittamaan vakaiden kristittyjen puutetta, meidän heikkoa uskoamme ja vajavaista taitoa. Niin kallis asia kuin onkin oikein järjestetty paikallisseurakunta, voi se piankin joutua monenlaisiin vaikeuksiin, jopa lankeemukseenkin, jollei siinä ole vakaita ja riittävällä alttiudella, kärsivällisyydellä, taidolla, mutta myös oikealla lujudella varustettuja kristityitä.

Sen tähden me kiittäen Jumalaa siitä, että keskuudessamme on vihdoinkin toteutunut uskonpuhdistuksen kautta meillekin tullut lahja: valtiosta vapaa evankelisluterilainen seurakunnallisuus, kuitenkin saamme yhdessä psalmistan kanssa huokauksena lausua: "Auta Her- ra, sillä hurskaat ovat hävinneet ja uskolliset ovat kadonneet ihmisten lasten joukosta", Ps. 12:2. Me pyydämme myös Herran opetuslasten kanssa: "Lisää meille uskoa", Lk. 17:5, että voisimme yhä lisäänty- vässä määrässä käyttäytyä kristillisesti. Ja vihdoin, kun Jumala on johdattanut meidät armonsa kautta tahtomaansa kirkolliseen toiminta- taan, kuten sitä myös autuas tohtori Martti Luther opetti ja toivoi, niin me tahdomme syvästi sydämeemme painaa tämänkin apostoli Paavalin varoituksen: "Sen tähden, joka luulee seisovansa, katso- koon, ettei lankea", 1 Kor. 10:12.

*"Jumalan sana ja Lutherin oppi
ei häviä nyt eikä milloinkaan."*

9. PIISPA J. GUMMERUKSEN ESITTÄMÄN LUTHERIN SEURAKUNTAKÄSITYKSEN ARVOSTELUA

Tämän tutkimuksemme johdannossa on jo mainittu, että piispa J. Gummerus on pitänyt tästä aiheesta esitelmiä ja että hän on siitä jul- kaissut tutkielman 'Teologisessa Aikakauskirjassa' (1926 n:o 1), jo- hon arvostelumme perustuu. Olemme tosin jo tämän aiheemme käsit- telyssä tulleet sellaiseen tulokseen, joka jo sinänsä sisältää vastauk- sen piispa Gummeruksen väitteisiin. Mutta koska niissä esiintyy yk- sityiskohtia, jotka varsin ratkaisevasti eroavat tämän tutkimuksemme tuloksista ja jotka muutenkin kaipaavat erityistä selvitystä, niin käsit- telemme niitä seuraavassa.

Piispa Gummerus mainitsee Lutherin erityisenä ilonaiheena ol- leen sen asian, "ettei hän itse ollut erkaantunut paavikirkosta, vaan pysyi siinä siksi kunnes kirkko itse osoitti, ettei se tahtonut häntä kärsiä yhteydessään." — Totta on, että Luther ensin mitä vakavim- min ponnisteli paavikirkon uudistamiseksi eikä ajatellutkaan erota

siitä. Mutta kun hän alkoi huomata, että paavikirkko todella tietoisesti kannatti sitä Jumalan sanan vastaisuutta, jota hän oli ryhtynyt paljastamaan, niin hän jo v. 1520 pitää itseään ja muita paavikirkon jäseniä onnettomina ja taas siitä erossa olevia onnellisina (ks. s. 47). Mitä hänen omaan paavikirkosta eroamiseensa tulee, niin tiedämme, että hän ja hänen kannattajansa toimivat jo sitä ennen sellaisessa vapaudessa ja niin itsenäisesti, että Lutherin pannajulistuksen tuoja sai kokea ankaraa vastarintaa matkallaan ja vihdoin vain salakavalasti hän sai jäljennöksen naulatuksi Wittenbergin yliopiston seinään. Heti samana päivänä Luther julkisesti poltti sen ja kanonisen lakikirjan — jo ennen pannajulistuksen voimaantumista. Tätä pidetään yhtenä uskonpuhdistuksen suurimpana työnä (Ebeling, ennen mainittu teos s. 117) ja sitä arvostellaan tällaisilla sanoilla: "Siten Luther oli ratkaisevasti rikkonut välinsä paavikirkon kanssa. Arpa oli heitetty ja silta, jota myöten olisi saattanut perääntyä, oli täydellisesti purettu" (Martti Ruuth, M. Luther I s. 150). Lutherin pysyminen paavikirkossa siihen asti johtui siitä, että hän oli vasta hiljalleen kypsymässä tilanteen selvään tajuamiseen. Hänhän itse puhuu tästä mainiten tarvinneensa siihen aikaa kolmen vuoden verran (s. 50). Ja lisäksi oli tilanne mitä monimutkaisin. Arvosteltakoon Lutherin omaa eroamista paavikirkosta miten tahansa, niin varmaa kuitenkin on, että hän — päästyään tässäkin asiassa täyteen selvyYTEEN — ei siihenkään vedoten käskä muita paavikirkossa olevia jäämään sinne siksi, kunnes paavikirkko olisi osoittanut, ettei se tahdo heitä kärsiä yhteydessään. Päinvastoin Luther selvää selkeämmin opettaa ja käskää kristityitä autuutensa menettämisen uhalla eroamaan siitä sen tähden, että "paavinvaltakunnan erhetykset ovat ilmeiset" (ks. s. 34). Todisteena siitä, ettei tämä eroaminen ole riippuvainen ilmeisiä erhetyksiä opettavan kirkon aloitteesta, mainitsemme tässä vain sen tosiasian, että juuri yllämainitun lausunnon yhteydessä Luther raamatunlauseisiin vedoten osoittaa eroamisen syynä olevan "Jumalan käskyn" (saks. "Gottes Befehl", lat. "auctoritas divina mandata omnibus"). — Kaikki yritykset Lutherin omaan paavikirkosta eroamiseen vedoten taltuttaa kristityitä pysymään ilmeisiä erhetyksiä opettavan kirkon yhteydessä, jollei tämä kirkko itse heitä ahdistaa, osoittautuvat Lutherin toiminnan ja kirjoitusten edessä aivan harhaanjohtaviksi, epäluterilaisiksi ja vääriksi (vrt. s. 32-35,46,47,53-59).

Tämän yhteydessä piispa Gummerus vetoaa Lutherin rauhantarjoukseen v. 1530: kirja 'Kehotus Augsburgin valtiopäiville kokoon-tuneille papeille', s. 79-84, ja esittää sen tarkoituksena olleen "evan-kelis- ja katolismielisten kuulumisen samaan näkyvään kirkolliseen yhteyteen". — Kuten olemme jo osoittaneet, on tämä käsitys ilmei-nen erehdys. Lutherhan vaati täyttä parannusta opin asioissa paavi-kirkon puolelta. Vain siinä tapauksessa, että he jättävät luterilaisille kaiken opetusviran hoidon, hän oli valmis toimintaan kansaraukan hyväksi entisessä, mutta oppiin nähden täysin muuttuneessa kirkossa. Kyseessä ei ollut mikään tinkiminen opin asioissa eikä minkäänlai-nen kahdenlaisen opin hyväksyminen rinnakkain. Sehän olisi ollut luopumista evankeliumin totuudesta ja sitä on Luther mitä selvimmin vastustanut uskonpuhdistuksen alusta elämänsä loppuun asti. On mil-tei uskomatonta, että tuollaista voidaan Lutherista väittää. Mutta niin tekee kuitenkin piispa Gummerus. Hän sanoo: "Emme voi tässä sy-ventyä kysymykseen, kuinka Luther käytännössä saattoi ajatella mahdolliseksi tällaisen evankelis-katolismielisten kuulumisen sa-maan ulkonaiseen kirkolliseen yhteyteen, kun hän toisaalta pani niin suuren ja ehdottoman painon sille, että kristillisessä kirkossa tulee vallita opin puhtauden ja tunnustuksen yhteyden." — Me voimme tähän vastata, että juuri tämä Lutherin ehdoton vaatimus opin puhtau-teen nähden kirkossa on myös voimassa tässäkin rauhantarjouksessa. Syventyminen itse tuohon rauhantarjoukseen kyllä osoittaa sen.

Puolustaessaan kansankirkkomuotoa Lutherin toimintaan vedo-ten piispa Gummerus esittää erään Lutherin lausunnon, jossa hän nuhtelee "eräitä aikansa vapaakirkollisia", beghardeja, siitä, että "he pakenivat pois huonoista kristityistä ja ryömivät erilleen omaan nurkkaansa". Vielä Luther siinä kohdassa huudahtaa: "Voi teitä, te Jumalan pilkkaajat ja Kristuksen pettäjät! Jos Kristus olisi niin tehnyt kuin te teette, kuka silloin koskaan olisi autuaaksi tullut? jne." — Tällä Lutherin lausunnolla piispa Gummerus tahtoo osoittaa, että Luther muka näin jyrkästi on kannattanut kansankirkkoa ja vastusta-nut eroamista siitä. Mutta piispa Gummerus on tässä kuitenkin ereh-tynyt. Tuo Lutherin lause on otettu hänen Ps. 110:n selityksestään *vuodella 1518*, jolloin hän vielä vakaasti puolsi pitäytymistä paavi-kirkkoon. Se siis, joka tuohon lausuntoon yllämainitussa mielessä vetoaa, joutuu sen kautta vaatimaan kuulumista *paavikirkkoon*. Ja se

"vapaakirkollisuus", jota Luther siinä vastustaa, on omahyväistä donatistista lahkolaaisuutta, joka erottautuu muista toisten heikkouksiin ja synteihin loukkaantuen. Tällaista on Luther elämänsä loppuun asti vastustanut — silloinkin, kun hän oli omassatunnossaan ja ulkonaisestikin vapautunut paavikirkosta opettaen muillekin siitä eroamisen välttämättömyyttä Jumalan käskyyn vedoten. — Kuinka voi paavikirkosta erillään toimivan kansankirkon piispa puolustaa luterilaista kansankirkollisuutta sellaisella lausunnolla, jolla puolustetaan kuulumista paavikirkkoon? Sen mukaanhan pitäisi uskonpuhdistuksen aikana paavikirkosta eronneiden kirkkojen palata jälleen paavin helmaan!*) Mutta me tiedämme, että kohta vuoden 1518 jälkeen Luther ei enää edellytä pysymistä paavikirkossa, vaan julistaa onnellisiksi niitä, jotka ovat siitä erillään. Ja kuta pitemmälle aika kului, sitä lujemmin hän tätä autuaallista eroa korosti ja julisti. Sitä todistaa myös Lutherin saman psalmin selitys vuodelta 1538, jossa hän ei luonnollisestikaan enää sanallakaan kehota ketään pitäytymään paavikirkkoon, vaan osoittaa tämän kirkon olevan Kristuksen ja hänen omiensa mitä ankarimman vihollisen. Tuollaista Lutherin lausunnon käyttämistä ilman sen aikamäärän ilmoitusta ja yleisessä kansankirkko-aatteen puolustamisen yhteydessä on pidettävä harhaanjohtavana menettelynä.

Mutta mitä on sanottava sitten siitä, että piispa Gummerus kohta tämän jälkeen esittää Lutherin yleisesti edustaneen sellaista kirkollisuutta, jossa sallitaan myös väärää julistusta oikean opin rinnalla? Näin hän Lutherin käsitystä esittelee: "Ei se vielä ole pahinta, jos laituskirkossa on paljon pahaa, *jopa sitäkin pahaa, jota Luther pitää vaarallisimpana kaikesta, nimittäin väärää julistusta, niin kauan kuin myöskin totuutta saadaan julistaa*" (kurs. meidän). — Piispa Gummerus ei tosin siinä yhteydessä esitä mitään Lutherin lausuntoa todisteeksi, mutta ehkä hän ajattelee siinä tuota yllä arvostelemaamme Lutherin rauhantarjousta v. 1530, joka kuitenkin ei sisällä mitään tinkimistä opissa. Mutta pitäisihän jokaisen, joka edes jossain määrin on tutkinut Lutherin kantaa tällaisissa asioissa, ilman muuta voida vakuuttaa juuri päinvastaista. Meidän tutkimuksemme sisältää

---

*) Lukija osanee asettaa tämän Uppalan 1920 ja -30 lukujen taitteessa tekemän toteamuksen n. 80 v myöhemmin käsillä olevan kirkkopoliittisen tilanteen valoon.

tässä suhteessa niin runsasta ja selvää aineistoa, että voisimme tyytyä vain viittaamaan siihen. Mutta selvyuden vuoksi uudistamme tässä seuraavan Lutherin kannanoton. Kun zwingliläiset syyttivät häntä siitä, että hän yhden opinkappaleen tähden, jossa ei saavutettu yksimielisyyttä, kieltäytyi kokonaan kirkollisesta yhteydestä heidän kanssaan, niin hän sanoo: "Meidän ei siis pitäisi tämän ainoan opinkappaleen tähden jättää sikseen kristinoppia kokonaisuudessaan ja sitä ylevää aatetta, että kaikki seurakunnat muodostavat yhden ainoan kokonaisuuden." Sanooko nyt Luther tähän: olkoon menneeksi, kun kerran "myös totuutta saadaan julistaa"? Piispa Gummeruksen esityksen mukaan hänen pitäisi tällä tavalla suhtautua tällaiseenkin tarjoukseen. Mutta Luther ei langennut siihen ansaan, vaan sanoo tuosta kansankirkkoaatetta ajavasta tarjouksesta: *"Mutta tämä on perkeleen salakavala juoni, jolla hän koettaa kukistaa sekä tätä opinkappaletta että koko kristinoppia."* Luther ei siis siedä mitään sellaista kirkollista toimintaa, jossa väärä ja oikea oppi ovat rinnakkain sallittuja, sillä sen kautta rikotaan koko kristillistä oppia vastaan. (Vrt. s. 28-29). Kun sitten piispa Gummerus asettaa Lutherin käsitykseksi vielä tällaisenkin lausunnon: "Silloin vasta laitoskirkko rikkoo Kristuksen seurakunnan olemusta vastaan, kun se tahallisesti tukkii suun totuudelta", niin hän osoittaa, että hän on kerrassaan erehtynyt Lutherin kirkollisen oppivaatimuksen tarkkuuden suhteen. Lutherhan juuri osoitti, että yksikin sallittu väärä oppi voi kukistaa koko kristinopin, jonka tähden hän ei hyväksy sellaista laitoskirkkoa, vaan pysyy siitä tarkasti erossa. *Olisi ollut oikeampaa, jos piispa Gummerus suoraan olisi syyttänyt Lutheria juuri kansankirkkoaatteen hylkäämisestä, koska Luther ei ratkaise kirkollisia asioita kansan mukaan, vaan opin mukaan.* Niinhän hän toimi aina silloinkin, kun hän juuri opin tähden joutui eroamaan *"monesta maasta ja kansasta"* (s. 32).

Kun sitten piispa Gummerus käsittelee Lutherin 'Saksalaisessa messussa' (s. 61-64) esittämää Jumalanpalveluksen 'kolmatta muotoa', jolla Luther — kuten olemme jo osoittaneet — tarkoitti oikein järjestettyjä paikallisseurakuntia, niin hän ehdottomasti väittää, että tässä olisikin kyseessä vain pienemmät piirit kansankirkon sisäpuolella. Piispa Gummerus sanoo: Luther "ei näillä ehdotuksillaan tarkoita, että vasta nämä suppeammat piirit muodostaisivat varsinaisen

seurakunnan ja että niiden pitäisi irtautua tuosta laajemmasta piiristä, minkä laitoskirkko muodostaa." Kun olemme jo yksityiskohtaisesti käsitelleet tätäkin kysymystä, niin viitaten siihen korostamme tässä vain muutamia kohtia. Ensinnäkin herättää ihmettelyä se, että piispa Gummerus näitten "pienempien piirien" tehtäviä selostaessaan mainitsee vain sellaisia Lutherin esittämiä asioita, jotka todella näyttäivät sopivan yksityisten hartauspiirien tehtäviin, kuten sananjulistusta, keskinäistä neuvomista, veljellistä nuhdetta ja keskinäistä avunantoa. Hän lausuu kyllä, että niissä "täydellisemmin ja lämpimämmin voitaisiin toteuttaa uskovien yhteyselämää Jumalanpalveluksessa ...", *mutta jättää kokonaan mainitsematta seuraavat noitten "piirien" tehtävät, jotka Luther juuri samassa yhteydessä myös mainitsee, nimittäin kasteen toimittamisen, ehtoollisen nauttimisen ja selvän yhteydestä erottamisen "Kristuksen ohjeen mukaan, Mt. 18.15 ss."* Juuri nämä piispa Gummeruksen pois jättämät asiat erittäin selvästi todistavat, että tässä ei olekaan kysymys vain joistakin suppeammista hartauspiireistä, vaan että todella on kyseessä *seurakunnan toiminta*. Mutta kun ei Luther tahdo jättää tietämätöntä kansaraukkaa apua vaille, niin hän edellyttää, että tämä seurakunta sitten myös pitäisi lähetyksjumalanpalvelusta kaikelle kansalle. Niinhän hän böömiläisiäkin kehottaa toimimaan, vaikka heitä olisi vain kuusi tai kymmenen vakavampaa kristittyä koolla (s. 75). Kun sitten Luther ei vielä tahtonut ryhtyä tällaista seurakuntatoimintaa järjestämään, niin sanoohan hän nimenomaan sen johtuvan siitä, että hän pelkää siitä syntyvän "sekasortoa." Eihän tuollaisten hartausseurojen pitämisestä olisi tarvinnut sellaista pelätä. Mutta pelko perustuu siihen, että pienten seurakuntien järjestäminen alkuseurakuntien tapaan, mikä oli Lutherin jatkuva toive, olisi voinut kristittyjen taitamattomuuden tähden synnyttää monenlaista vaikeutta seurakunnissa itsessään. Ja sitten lisäksi olisi tuo ulkopuolelle jäävä suuri joukko ollut peräti arveluttavassa tilassa — seurakunnallisen johdon ulkopuolella. Tällaista pelon aihetta todistaa se, että Luther samassa yhteydessä sekä valittaa vakavien kristittyjen puutetta että vetoaa Saksan kansan kärkeen luonteeseen. Esittäähän Luther sitä paitsi näitä asioita nimenomaan sitä taustaa vastaan, *että "tässä ei vielä ole järjestettyä ja määrättyä seurakuntaa ("Gemeinde"), jossa voitaisiin kristityitä*

evankeliumin mukaan hallita." ¹⁵⁾ Tällainen seurakunta on juuri kyseessä. Eihän sana, kaste, ehtoollinen ja selvä seurakuntakuri ole pienien hartauspiirien toimintaan kuuluvia tehtäviä, vaan juuri "varsinaisen seurakunnan" asia. Eihän Vapahtaja sano: "... niin ilmoita seurakunnan "suppeammalle piirille", Mt. 18:17, vaan hän sanoo: "... niin ilmoita seurakunnalle" ja tähän raamatunkohtaanhan Luther nimenomaan vetoaa.

Kuitenkin joutuu piispa Gummerus tosin varsin heikosti myöntämään, että tässä Luther myös "on kansankirkkoajatusten rinnalla lausunut vapaakirkkoajatusta lähellä olevia ajatuksia, joilla on laaja kantavuus." Mutta tästä lauseestakin huomaa, ettei piispa Gummerus kuitenkaan myönnä edes sitä, että kyseessä olisi mitään varmaa vapaaseurakunta-ajatusta. Ei, vaan ainoastaan sitä "lähellä olevia ajatuksia" ja nekin vain "kansankirkkoajatusten rinnalla." Todellakin koetetaan siinä kaikin tavoin varjella tuota kansankirkkoajatusta. Kun olemme jo runsaasti osoittaneet, että Luther tässä juuri ajaa oikeitten seurakuntien asiaa, niin tyydymme vain toteamaan, että piispa Gummeruksen suositttelema Karl Holl — kuten jo tiedämme — tulee jonkin verran toisenlaiseen tulokseen. Hänkin sanoo Lutherin "lähenevän jopa tunnustuskirkko-ajatusta". Mutta kun piispa Gummerus sitten sanoo: "Kansankirkko ensin ja ehdottomasti, mutta sitten myöskin, jos mahdollista, noita pienempiä piirejä!" niin Holl lausuu: "Kansankirkkoa ja vapaata kirkkoa ("Freiwilligkeitskirche"), molempia on Luther tahtonut" (ennen mainittu teos s. 359). Tämä Holl-

---

¹⁵ Vieläkin (vrt. s. 64) tahdomme korostaa sitä, että Luther tässä puhuu nimenomaan *seurakunnista* eikä muunlaisista "erityisistä kokouksista", jollaisiksi niitä piispa Gummerus selittää. Lutherin niitä tarkoittavat sanatkin on tässä myös huomioonotettava. Hän käyttää sanoja "Versammlung" (kokous) ja "Gemeinde" (seurakunta), vieläpä yhdistäen niitä "oder" (eli) -sanalla. Samoin hän tekee esim. kirjassaan "Seurakunnan oikeudesta ja vallasta ..." jonka nimi kuuluu saksaksi: "Dass eine christliche *Versammlung oder Gemeinde* Recht und Macht habe ..." Kyseessä oleva "kokous" on siis juuri aivan samaa kuin seurakunta. — Puhe "suppeammista piireistä" eli "pienemmistä piireistä", jotka nimenomaan eivät olisi seurakunta, merkitsee poikkeamista Lutherin selvistä sanoistakin. Tuollaisista "piireistä" (ecclesiolae) on kyllä ollut kysymys pietistien keskuudessa, kun taas Luther tarkoittaa ja puhuu "seurakunnista" (ecclesiae). Kun piispa G. vähäisin rajoituksin lausuu, että "tässä kohden voi pietismi täydellä oikeudella sanoa kehittävänsä Lutherin ajatuksia", niin täytyy meidän päinvastoin todeta, että tässä ilmenee juuri pietismin ja Lutherin uskonpuhdistuksen välinen selvä *erilaisuus*.

in väite on, kuten helposti voi huomata, peräti ristiriitainen, sillä kansankirkko-aate ja oikea vapaan seurakunnan aate ovat ristiriitaisia asioita. Piispa Gummeruksen puhuessa — ei vapaasta kirkosta, vaan kansankirkon sisällä olevista "pienemmistä piireistä" välittyä taas tuo ristiriita. Mutta tosiasiajn mukaan Holl on lähempänä oikeata ratkaisua kuin piispa Gummerus — Luther taas, hän kahlasi vastavirtaan kohti vapaita apostolisia seurakuntia — selvästi vastustaen nykyai-kaista kansankirkko-aatetta.

Mutta vielä oudompaa on, kun piispa Gummerus tässä yhteydes- sä Lutheriin vedoten puolustaa Suomen kansankirkon *erilaisten us- konnollisten suuntien toimintaa*. Ne muka merkitsevät Lutherin toi- vomusten toteutumista kootessaan "pienempiä piirejä tällaiseen yh- dyselämään". — Onhan tunnettua, kuinka ankarasti Luther esiintyy myös kaikkea sitä julkista kokoontumista vastaan, jota harjoitetaan "nurkissa" eli seurakunnan oman julkisen toiminnan sivulla, ja niitä saarnaajia vastaan, jotka ilman seurakunnan kutsua omasta aloittees- taan ryhtyvät johtamaan tällaista toimintaa. Tällainen hartaustoiminta (konventikkeli) merkitsee seurakunnallista epäjärjestyä ja perustuu vallitsevan kirkon ilmeisiin puutteisiin. Se on myös todistus siitä, että niissä piireissä ei tunneta tai ei tahdota Jumalan sanan ja Lutherinkin osoittamaa oikeaa seurakuntatoimintaa. Lutherin raamatullinen oppi seurakunnasta vastustaa tässäkin kohdin sitä nykyajan uskonnollista vitsausta, jonka muodostavat nuo monenlaiset seurakunnan kutsua vailla olevat oma-aloitteiset maallikkosaarnaajajoukot. Mitä anka- rimmin Luther esiintyy tuollaisia "hiipijöitä ja nurkkasaarnaajia" vas- taan. (Vrt. esim. Ps. 82 selitys v:lta 1530; Lutherin kirje v:lta 1532 koskien 'hiipijöitä ja nurkkasaarnaajia' läh. Eb. v. d. Tannen'ille; suom. kirkkopostilla 1885, I, 141, 493). Tämä on myös sopusoinnus- sa Augsburgin tunnustuksen 14:nnen kohdan kanssa, jossa sanotaan: "Opetusvirasta (luterilaiset) opettavat, ettei yksikään saa seurakun- nassa julkisesti opettaa eikä sakramenteja jakaa, joka ei ole siihen oikealla tavalla kutsuttu" (TK 1897 s.35) (saks. "niemand ... ohne ordentlichen Beruf"; lat. "nisi rite vocatus").

Ja lopuksi täytyy meidän lausua julki ihmetyksemme siitä, että näin arvovaltaisella kirkollisella taholla voidaan esittää historiallisia tosiasioita ylläkuvatulla tavalla. Emme ole myöskään huomanneet,

että saman kirkon piirissä olisi noustu oikaisemaan sitä, että Lutherin oppia ja opetusta kirkosta tällä tavalla esitetään.

Jo vuosia ennen piispa Gummeruksen tätä esiintymistä jouduimme kiinnittämään huomiotamme tähän kysymykseen. Nyt kun olemme saaneet tilaisuuden tutkia tätä asiaa, voimme sanoa, että tutkimuksemme kuluessa olimme kuin mitä antoisimmalla löytöretkellä ja että kuta pitemmälle siinä pääsimme, sitä vakuuttavampi oli tulos: Luther on lahkollisen seurakuntakäsityksen ja nykyaikaisen sekaoppisen kansankirkko-aatteen ehdoton vastustaja, mutta sellaisen kirkon kannattaja, jossa Jumalan sana puhtaasti opetetaan ja sakramentit Kristuksen asetuksen mukaan jaetaan ja joka valtiosta riippumattomana järjestäytyisi alkukristillisen kirkon tapaan.

10. LISÄHUOMAUTUKSIA

Lutherin seurakuntaopetuksen käsittelystä Suomen ev.lut. valtiokirkon piirissä ennen ja nyt

Jo varhaisemman herännäisyyden aikana oli *Abraham Achrenius* (k. 1769) yhteen aikaan kannattanut yltiöpietististen periaatteiden puitteissa lahkollisen "puhtaan seurakunnan" muodostamista kansankirkon yhteyteen. Hän on tätä perustellen vedonnut vain yhteen Lutherin saarnan kohtaan (huhtikuun 2 p:ltä 1523), jonka edellinen osa on kirjassamme s. 75 ja jonka jatkossa huomautetaan, että — kun silloisia seurakuntia ei voitu järjestää Lutherin mielellään tahtomalla tavalla — oli jatkettava yleistä saarnaamista, mutta ehtoollista ei saisi yhtä "yleisesti heittää kansanjoukkoon". — Achrenius, joka ei suinkaan ollut puhtaan luterilaisen opin kannattaja, taisteli kyllä — tosin yltiöpietismin hurmahenkisen ja epäterveen lumouksen alaisena — muutamia kansankirkon ilmeisiä väärinkäytöksiä vastaan. Mutta hänen vetoamisensa Lutheriin muka sekaoppisen kansankirkon piirissä muodostettavien uskovaisten hartauspiirien puolustamiseksi osoittaa selvästi, ettei hän ollut oikein käsittänyt Lutherin raamatullista opetusta paikallisseurakunnista. (Vrt. M. Ruuth, Suom. Kirkkohist. S. Toim. XVI s. 153 ja saman "Abraham Achrenius", II p. s. 119.)

Mitä myöhemmään herännäisyyteen tässä suhteessa tulee, niin emme ole huomanneet sen keskuudessa vedottavan tämänlaatuisiin Lutherin kirkko-opin kohtiin. Olihan se kauttaaltaankin niin peräti kansankirkollista. — Sitä vastoin on ns. evankelisen suunnan perustaja rovasti *F. G. Hedberg* aikanaan varsin huomattavalla tavalla esittänyt Lutherin seurakunta-opin oleellisimpia kohtia — tosin Ruotsin valtiokirkon piirissä taistelevien uskonheimolaistensa käytettäväksi. Ryhtymättä tässä lähemmin selostamaan kyseessä olevaa kirkollista riitaa kiinnitämme vain huomiota siihen, kuinka Hedberg esittää Lutherin kirkko-käsitettä. Hän julkaisi v. 1850 'Evangelisten' -nimisessä lehdessään, joka ilmestyi Tukholmassa, kirjoituksen, jonka otsakkeena on '*Kristuksen seurakunnan oikeus ja valta*'. Koko kirjoituksen tarkoitus on osoittaa, että kristityillä on oikeus ja velvollisuus huolehtia siitä, että heidän keskuudessaan Jumalan sana puhtaasti saarnataan, ja että heille kuuluu oikeus valita ja kutsua itselleen sananpalvelijat. Sen ensi osan muodostaa Lutherin verraton kirjoitus 'Seurakunnan oikeudesta ja vallasta ... jne.' (ks. s. 69), josta otsakkeen sanamuoto varmaan on johtunut. Toisessa osassa on otteita Lutherin kirjasta 'Paavilaisesta nk. nurkkamessusta ja papiksi vihkimisestä' (v:lta 1533) Kolmannessa osassa esitetään todistuksia Schmalkaldenin uskonkohdista ja neljännessä osoitetaan, että *kristityt* ovat se seurakunta, jolla on tämä kyseessä oleva oikeus ja valta. Vielä hän samassa lehdessä kehottaa luterilaisia kristityitä myös teossa osoittamaan uskoaan sekä olemaan suvaitsematta väärää oppia. Kun sitten Hedbergiltä pyydettiin lopullista selvitystä siitä, kuinka oli suhtauduttava ilmeistä väärää oppia edustavaan 'Ruotsin valtiokirkkoon' (tätä nimitystä kirjoituksissa käytetään), niin hän joutui johdonmukaisesti neuvomaan noita kristityitä äärimmäisessä tapauksessa eroamaan siitä. Näin sitten tapahtuikin. Tämän Hedbergin esiintymisen asiallista arvoa ei vähennä se, että nuo eronneet sitten kallistuivat lahkolaisuuteen, eikä sekään, että hän sittemmin on katunut sekaantuneensa näihin *Ruotsin kirkon* asioihin. (Vrt. L. Wennerström, 'F. G. Hedbergin elämä ja vaikutus' s. 199-202.) — Muuten on tässä vielä huomattava, ettei Hedberg noudattanut noita Lutherin selviä opetuksia kaikessa johdonmukaisuudessa, vaan vain määrätyissä rajoissa. Tämä ilmenee siitäkin, ettei hän seurannut niitä Suomen valtiokirkossa, jossa kyllä silloinkin ilmeisesti poikettiin luterilaisesta opista. Noissa kirjoituksissaan Hedberg ei vetoa sellaisiin

Lutherin kirjoituksiin kuin esim. hänen 'Saksalaiseen messuunsa'. — Tähän Hedbergin voimakasotteiseen esiintymiseen on varmaan kiinnitetty vähemmän huomiota kuin se ansaitsisi.

Sen jälkeen näyttää Lutherin seurakuntakäsityksen tämänlaatui-
nen esittäminen vaimentuneen kuulumattomiin, jopa unohtuneenkin,
kunnes sitä vihdoin 1920-luvun alkupuolella ryhdyttiin sekä opetta-
maan että toden teossa seuraamaan, kuten vähän tuonnempänä vielä
siitä mainitsemme. Samoihin aikoihin ryhdyttiin valtiokirkkollisella-
kin taholla käsittelemään Lutherin kirkko-käsitettä, mutta aivan
päinvastaisessa tarkoituksessa. Niinpä *tri S. Sirenius* tosin aivan ly-
hyesti ja pinnallisesti käsittelee sitä synodaliväitöskirjassaan '*Kan-
sankirkko yhdistystoiminnan tukemana*' (1922 s. 176-179). Hän mai-
nitsee vain Lutherin 'Saksalaisen messun', josta lainataan sekin koh-
ta, jossa esitetään tuo 'Jumalanpalveluksen kolmas muoto' (ks. s. 62)
ja jossa tuon erillään kokoontuvan joukon kaikki tehtävät — myös
kasteen toimittaminen, ehtoollisen nauttiminen ja seurakuntakurin
toimeenpano mainitaan. Sirenius myöntää, että Luther näyttää tässä
ajatelleen "jonkinlaisten pienoiseurakuntien, uskovaisten seurakun-
tien muodostamista suurseurakuntien sisäpuolelle." Hän tulee siis
jossakin määrin myönteisempään tulokseen kuin piispa Gummerus,
mutta samalla hän joutuu yllä mainitsemaamme Holl'in ristiriitaiseen
käsitukseen, että Luther muka olisi tahtonut sekä kansankirkkoa että
noita "uskovaisten seurakuntia." Kun Luther samassa yhteydessä
tunnustaa, että häneltä puuttuu sopivia henkilöitä tällaisten seurakun-
tien muodostamiseen ja että hän edelleen jatkaa opetustaan noissa
ihmisiin nähden sekavissa, mutta kuitenkin oikein opettavissa silloi-
sissa seurakunnissaan, niin Sirenius tästä päättelee Lutherin täten
kannattaneen kansankirkkoa. Tämä on ilmeinen erehdys. Lutherhan
esitti noita "uskovaisten seurakuntia" juuri sitä taustaa vasten, ettei-
vät nuo "suuret seurakunnat" olleet mitään kristillisesti koottuja seu-
rakuntia sanan varsinaisessa merkityksessä. Hän piti niitä sellaisena
työalueena, josta hän toivoi puhtaan opin kautta saatavan aikanaan
kootuksi oikeita kristillisiä seurakuntia. On myös huomattava, että
niissä vallitsi puhdas Jumalan sanan oppi ja sakramentteja hoidettiin
oikein. Näin ei ole asianlaita nykyisissä kansankirkoissa, joten on
väärin rinnastaa niitä Lutherin seurakuntiin — olipa kyseessä "suu-
ret" tai "pienet" seurakunnat. Samoin Sirenius esittää Lutherin suh-

tautumista tuohon 'Hombergilaiseen esitykseen' (vrt. s. 76) tavalla, mikä edelleen osoittaa, kuinka pintapuolisesti ja omavaltaisesti hänen kirkko-oppiaan valtiokirkollisella taholla käsitellään. Sirenus sanoo: "Kun Hessenissä sitten käytiin hänen pienoisseurakunta-ajatuksensa mukaan 'puhdasta seurakuntaa' (huom. leimaava, kaiken sen vastainen nimitys, mitä Luther opetti seurakunnasta! — meidän huomautuksemme) muodostamaan, pelästyi uskonpuhdistaja koko tätä yritystä ja piti sitä mahdottomana." — Tarkkaava lukija tietää tämän tutkimuksenkin mukaan, ettei Luther koskaan tavoitellut "puhdasta seurakuntaa" ja että hänen suhtautumisensa tuohon Hessenin kirkkojärjestysasiaan ei millään tavoin merkitse raamatullisten paikallisseurakuntien vieromista, vaan tarkoittaa oikean asian ohjaamista oikealla tavalla (erityisesti s. 77-78). — Sitten Sirenus lyhyesti viittaa yllämainittuun Abraham Achreniuksen kantaan. Siinä kaikki, millä hän esittää Lutherin kirkko-käsitettä!

Paitsi yllä käsittelemäämme piispa Gummeruksen kirjoitusta mainitsemme tässä muutamia muitakin esityksiä, joissa myös tahdotaan osoittaa Lutherin seurakuntakäsitystä nykyisen valtiokirkon puitteisiin soveltuvaksi.

Vuonna 1927 julkaisi Suomen Luterilainen Evankeliumiyhdistys sen palveluksessa olevan *past. K. E. Salosen* kirjasen 'Luterilainen seurakuntaoppi Lutherin, Tunnustuskirjojen ja Raamatun valossa.' Tässä kirjasessa käsitellään Lutherin seurakuntakäsitystä aivan erityisen sekavalla tavalla. Sellaisia Lutherin lauseita, joilla hän osoittaa kristityitä voivan olla *vääräoppisissakin* kirkkoissa, käytetään puolustamaan tällaisia kirkkoja niin, ettei niistä ainakaan tarvitse erota. Eroaminen sellaisesta kirkosta on muka vain vapaaehtoinen asia! Siis juuri päinvastoin kuin Luther opettaa (vrt. s. 32,33,55-57,71-). Edelleen väitetään, että Luther olisi tyytynyt toimimaan paavikirkossa, jos hän olisi saanut julistaa oppiansa paavilaisen menon rinnalla, vaikka Luther nimenomaan asetti yhteistoiminnan ehdoksi sen, että paavilaiset luopuvat opistansa ja omaksuvat oikean evankelisen opin (s. 79-84). Salosen esityksen laatu käy lyhyesti ilmi myös siitä, että hän esittää Lutherin seurakuntaopin pääpiirteenä olevan sen, että paikallisseurakunta voi muodostua "sekalaiseksi" ja että kristityitä voi olla ja on siellä, missä sana ja sakramentit tunnustetaan. Tämähän on sinänsä oikein, mutta väärin on se, että tämän ohella ja sen varjol-

la Lutherin seurakuntaopin yksi "pääpiirre" hyljätään, nimittäin se, kun Luther ehdottomasti vaatii, että seurakunnassa eli kirkossa tulee vallita opin puhtaus. — Kaikki ne lausunnot, joissa Lutheriin vedoten koetetaan puolustaa erilaisia oppeja sallivaa ja opettavaa kirkkoa ja tehostaa pysymistä sen yhteydessä, esittävät väärin hänen oppiansa kirkosta ja merkitsevät Lutherin uskonpuhdistuksen perinnön turmelamista. Lutherin kanta on tässä suhteessa niin selvä ja yksinkertainen, että siitä poikkeaminen merkitsee vakavaa lankeamista pois hänen seurakuntaopistaan.

Esimerkkinä siitä, kuinka valtiokirkon taholla muutkin selittävät Lutherin 'Saksalaisessa messussa' esitettyä seurakuntatoimintaa samaan tapaan kuin piispa Gummeruskin, mainitsemme vielä seuraavat kaksi lausuntoa. — *Tri U. Paunu* esittää — myös K. Holl'in tutkimuksiin vedoten — Lutherin siinä tarkoittaneen, "että kirkkoseurakuntiin muodostuisi erityisiä vapaaehtoisia seurakuntapiirejä" vakavista kristityistä, ja toivoo tällaisten "ydinjoukkojen" muodostumista sen lisäksi, mitä sellaisia jo on olemassa uskonnollisten suuntien ja yhdistysten toiminnan yhteydessä ('Kirkko ja Kansa' 1925 joulunumero). — Lapuan kirkkopäivillä 1930 piti *rov. A. W. Kuusisto* esitelmän 'Seurakuntaväen yhteyspyrkimyksistä' (Herättäjä 1930 n:o 3), jossa samoin mainitaan pietistien toteuttaneen Lutherin seurakuntapiirien muodostamistoiveita ja jossa kannatetaan sellaisten järjestämistä Suomen kansankirkkoonkin.

Lutherin oppi paikallisseurakunnasta pääsi sen oikeassa käsityksessä ja velvoituksessa esille maassamme vasta vuoden 1920 jälkeen, jolloin olimme tulleet lähemmin tutustumaan Ev. Lut. Missouri-Synodiin ja vastaavaan kirkkoon Saksassa. Mainitsemme tässä vain pari huomionarvoista tapausta. Paimenen-lehden huhtikuun numerossa (1922) julkaistiin tietääksemme ensi kerran suomenkielisessä asussa Lutherin kirjanen: 'Seurakunnan oikeudesta ja vallasta arvostella kaikkea oppia sekä kutsua, ottaa ja erottaa opettajia'. Toimituksen huomautuksessa sanotaan mm.: "julkaissimme sen siitä syystä, että tänä aikana visusti vaietaan Lutherin käsityksestä seurakunnasta ja sen oikeudesta." — Saman huhtikuun lopulla evankelisten pappien kokouksessa piti mainitun saksalaisen kirkon *pastori M. Willkomm* —Evangelisen pappisliiton kutsamana — esitelmän aiheesta: 'Kristillinen paikallisseurakunta seurakuntavallan omistajana', jonka pää-

ajatukset on julkaistu 'Paimenessa' (1922 s. 104; vrt. s 120). Näissä esityksissä saatiin äidinkielellämme lukea ja kuulla samaa raamatullista julistusta, joka aikanaan vapautti luterilaisen kirkon paavikirkon vankeudesta. Samalla perustuksella vapautui nelisen sataa vuotta myöhemmin vapaa luterilainen kirkkomme vallitsevan kansankirkon sekaoppisesta hämäryydestä.

Vuonna 1523 puolusti Luther oman maansa kristityille kristillisen seurakunnan oikeuksia, joihin kuului sekä eroaminen vallitsevasta vääräoppisesta kirkosta että eronneen seurakunnan toiminnan itsenäinen järjestely. Puolustuskirjana oli tuo: 'Seurakunnan oikeudesta ja vallasta...' — Suomalainen *rovasti F. G. Hedberg* vahvisti 1850-vaiheilla ruotsalaisia kristityitä jopa eroamaan vallitsevasta Jumalan sanan puhtaalle opille uskottomasta valtiokirkosta ja hän kohotti merkkilipun, jossa näkyvimmällä paikalla luettiin Lutherin opettava esitys: 'Seurakunnan oikeudesta ja vallasta... — Vihdoin ilmestyi v. 1922 sama Lutherin kirjoitus neuvomaan tietä meille suomalaisille ja sen lisäksi saimme myös niihin aikoihin kuulla samanaiheisen esityksen sellaisen kirkon edustajan kautta, joka jatkuvasti ja johdonmukaisesti oli toteuttamassa tuota Lutherin raamatullista käsitystä paikallis seurakunnasta oikeuksineen ja velvollisuuksineen.

Todellakin ihmeellinen aiheiden ja asiain yhtäläisyys!

PÄÄTÖSSANAT

Tämä tutkimuksemme ei ole laadittu tiivistettyyn tieteelliseen muotoon eikä tyyliin, vaan se on tarkoitettu laajempien piirien kirjaksi ja sen tähden on siinä runsaasti esitetty asioita selostamalla. Näin on tehty sitä suuremmalla syyllä, kun on ollut kyseessä esim. sellaisia Lutherin kirjoituksia ja kirjoja, joita ei ole suomenkielellä saatavissa. Siten on myös tahdottu Lutherin omilla sanoilla todistaa kulloinkin kyseessä olevaa asiaa.¹⁶⁾

Kuten jo tämän kirjan esilehdelle on kirjoitettu ja sen muustakin sisällöstä ilmenee, emme tässä tutkimuksessamme pysy pelkästään Lutherin aikaisen kirkkohistorian ääressä. Onhan tämän kirjoituksen yhtenä aiheuttajana ollut tuo johdannossakin mainittu kirjoitus, jossa Lutherin kirkko-käsitettä on tahdottu käyttää nykyaikaisen kansankirkollisen toiminnan puolustukseksi — nimenomaan meidänkin maassamme muodostuneita vapaita luterilaisia seurakuntia vastaan. Sen tähden on ollut syytäkin yksittäisten esimerkkien avulla valaista meidän päiviemme kansankirkollista toimintaa ja verrata sitä siihen, mitä Luther opetti ja tunnusti kirkosta. Samoin olemme aivan lyhyesti luoneet silmäyksen uskonpuhdistuksen jälkeiseen kirkkohistoriaan, sikäli kuin käsittelemämme aihe on sitä vaatinut. Olemme osoittaneet, missä määrin Lutherin seurakunta-käsitettä ei ole seurattu ja missä määrin se on päässyt toteutumaan. — Tämä osaksi arvosteleva ja osaksi käytännöllisesti selvittävä tarkoitus on myös ohjannut tämän tutkimuksemme jäsentelyä.

Tällaisena sekä Lutherin että meidän päiviemme tärkeitä hengellisiä ja kirkollisia kysymyksiä ja taisteluita käsittelevänä tahtoo tämä tutkimuksemme sanoa vakavan sanan ajallaan. Joskin monelle olisi voinut olla mieluisampaa lukea esitystä, joka ei olisi puuttunut nykytärkeisiin ja osaksi toisille arkoihin asioihin, niin olemme kuitenkin tahtoneet varsinaisen aiheemme yhteydessä kajota niihinkin. Juuri mainitsemamme aiheutuksen lisäksi tarvitsevat myös ne kristityt, jotka Lutherin osoittamalla tavalla ovat eronneet vallitsevasta kansankirkosta ja liittyneet siitä erilliseksi luterilaiseksi kirkoksi, asiallista rohkaisua eikä todellisen tilanteen tunteminen varmaankaan ole

---

¹⁶ Kirjallisuusviittauksiin nähden tahdomme huomauttaa, että toisia mainittuja lähteitä on voitu käyttää muussakin yhteydessä, vaikka emme ole sitä joka kohdassa erikseen osoittaneet.

kenellekään rehelliselle ihmiselle asiallisesti vastenmielistä. Juuri tällaisista syistä Lutherin omana aikanaan jatkuvasti ja purevan räikeästi paljasti silloisen vallitsevan kansankirkon (paavikirkon) ilmeisiä harhoja ja vääryyksiä. Rakkaus totuuteen vaatii aina taistelua sitä vastaan, mikä ei ole sopusoinnussa sen kanssa. — Sehän on myös kaiken historiallisen tutkimuksen yhtenä päätarkoituksena, ettemme vain tietäisi, miten ennen on opetettu ja toimittu, vaan että me myös käyttäisimme hyväksemme historian antamia opetuksia. Tämähän koskee ennen kaikkea kristillisen kirkon historiaa ja sen tutkimista.

Luther ei ole niille, jotka tosi mielessä käyttävät hänen nimeään sekä oman uskonsa että kirkollisen toimintansa osoittimena, vain historiallinen kuuluisuus, vaan hengellinen isä, esikuva ja johtaja, jollaisiin nähden Raamatussa annetaan tällainen kehoitus: "Muistakaa johtajianne, jotka ovat puhuneet teille Jumalan sanaa; katsokaa kuinka he ovat vaelluksensa päättäneet, ja seuratkaa heidän uskoansa", Hebr. 13:7.

Olemme seuranneet Lutherin opetusta, vaellusta ja uskoa hänen elämänsä loppuun asti — tällä kertaa tämän erityisen kysymyksen kohdalla ja tahdomme lopettaa tämän esityksemme kehottaen jokaista luterilaista tuon raamatunlauseen mukaisesti muistamaan häntä ja *katsomaan* hänen kuolemaan saakka uskollista totuuden tunnustamistaan sekä *seuraamaan* hänen opetustansa.

SEURAKUNTA JA KIRKKO käsitteleviä STLK:n julkaisemia teoksia

Martti Luther, Seurakunnan oikeudesta ja saarnavirasta, 1999

- Seurakunnan Raamattuun perustuvasta oikeudesta ja vallasta koetella kaikkea oppia sekä kutsua, asettaa virkaan ja erottaa opettajia.
- Kristuksen valtakunnasta ja saarnavirasta, Joh. 10:1–11.
- Saarnavirasta, Joh. 10:1–11.
- Saarnaviran kahdesta kutsumuksesta, 2 Moos. 3:1.

Markku Särelä, Saarnavirka on Kristuksen käsky, 2001

A. Aijal Uppala, Tunnustukselliset seurakunnat syntyvät, 1976

C.F.W. Walther, Kirkko ja virka, 1998.

C.F.W. Walther, Oikea näkyvä kirkko, 1999.

C.F.W. Walther, Paikallisseurakunta, 2003.

C.F.W. Walther, Jumalan lasten yhteys

Saarna 1 Joh. 2:19 johdolla. 1996 moniste, STLK:n www-sivuilla

Kirjoja on saatavana STLK:n kirjamyynnistä.

Rajakatu 7, 15100 Lahti

www.luterilainen.com

Uppalan kirkko-opillisista kirjoista ja kirjoituksista, joihin tämäkin sisältyy, on (v. 2008) tekeillä uusintapainos kokoomaniteenä, n. 480 sivua, ilmestyy v. 2008 – 2009.